د پوهنې وزارت
د تعليمي نصاب د پراختيا، د ښوونکو د روزنې او د ساينس د مرکز معينيت
د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي کتابونو د تاليف لوی رياست

پښتو

نهم ټولګی

پښتو

نهم ټولګی

ل اخيستنه

ن كيږي.

د چاپ کال: ۱۳۹۰ هـ. ش.

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پوهنې وزارت
د تعليمي نصاب د پراختيا، د ښوونکو د
روزنې او د ساينس د مرکز معينيت
د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي
کتابونو د تاليف لوی رياست

پښـــتو

نهم ټولگی

د چاپ کال: ۱۳۹۰ هـ.ش.

مؤلفین:

څېړنپوه نعمت الله اندړ، څېړنوال سید محی الدین هاشمي
او د مؤلف مرستیال محمد سهراب دیدار

ایډیټران:

محمد زرین انځور، پوهنمل بریالی باجوړی

دیني، سیاسي او فرهنګي کمېټه:

- مولوي عبدالصبور عربي
- دکتور محمد یوسف نیازی
- حبیب الله راحل د پوهنې وزارت سلاکار د تعلیمي نصاب د پراختیا په ریاست کې.

د څارنې کمېټه:

- دکتور اسدالله محقق د تعلیمي نصاب د پراختیا، د ښوونکو د روزنې او د ساینس مرکز معین.
- دکتور شېرعلي ظریفي د تعلیمي نصاب د پراختیا د پروژې مسوول.
- د سرمؤلف مرستیال عبدالظاهر ګلستاني د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تالیف لوی رئیس.

کمپوز او ډیزاین: صفت الله مومند

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملي سرود

دا وطن افغانستـــان دی — دا عزت د هــر افــغان دی
کور د سولې کور د تورې — هر بچی يې قهرمـــان دی
دا وطن د ټولو کور دی — د بـــلوڅـــو د ازبکـــو
د پښتـــون او هزاره وو — د تـــرکمنـــو د تاجکـــو
ورسره عرب، گوجـر دي — پـــاميريان، نورستانيـــان
براهوي دي، قزلباش دي — هـــم ايمـــاق، هم پشه يان
دا هېـواد به تل ځليږي — لـــکـه لمـر پر شنه اسمـان
په سينــه کې د اسيـــا به — لـــکـــه زړه وي جـاويدان
نوم د حق مو دی رهبــر — وايو الله اکبر وايو الله اکبر

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

د پوهنې د وزير پيغام

ګرانو ښوونکو او زده کوونکو،

ښوونه او روزنه د هر هېواد د پراختيا او پرمختګ بنسټ جوړوي. تعليمي نصاب د ښوونې او روزنې مهم توکی دی چې د معاصر علمي پرمختګ او ټولنې د اړتياوو له مخې رامنځته کېږي. څرګنده ده چې علمي پرمختګ او ټولنيزې اړتياوې تل د بدلون په حال کې وي. له دې امله لازمه ده چې تعليمي نصاب هم علمي او رغنده انکشاف ومومي. البته نه ښايي چې تعليمي نصاب د سياسي بدلونونو او د اشخاصو د نظريو او هيلو تابع شي.

دا کتاب چې نن ستاسو په لاس کې دی، پر همدې ارزښتونو چمتو او ترتيب شوی دی. علمي ګټورې موضوعګانې پکې زياتې شوې دي. د زده‌کړې په بهير کې د زده‌کوونکو فعال ساتل د تدريسي پلان برخه ګرځېدلې ده.

هيله من يم دا کتاب له لارښوونو او تعليمي پلان سره سم د فعالې زده‌کړې د ميتودونو د کارولو له لارې تدريس شي او د زده‌کوونکو ميندې او پلرونه هم د خپلو لوڼو او زامنو په باکيفيته ښوونه او روزنه کې پرله پسې ګډه مرسته وکړي چې د پوهنې د نظام هيلې ترسره شي او زده‌کوونکو او هېواد ته ښې برياوې ور په برخه کړي.

پر دې ټکي پوره باور لرم چې زموږ ګران ښوونکي د تعليمي نصاب په رغنده پلي کولو کې خپل مسؤوليت په ريښتوني توګه سرته رسوي.

د پوهنې وزارت تل زيار کاږي چې د پوهنې تعليمي نصاب د اسلام د سپېڅلي دين له بنسټونو، دوطن دوستۍ د پاک حس په ساتلو او علمي معيارونو سره سم د ټولنې د څرګندو اړتياوو له مخې پراختيا ومومي.

په دې ډګر کې د هېواد له ټولو علمي شخصيتونو، د ښوونې او روزنې له پوهانو او د زده‌کوونکو له ميندو او پلرونو څخه هيله لرم چې د خپلو نظريو او رغنده وړانديزونو له لارې زموږ له مؤلفانو سره د درسي کتابونو په لا ښه تاليف کې مرسته وکړي.

له ټولو هغو پوهانو څخه چې د دې کتاب په چمتو کولو او ترتيب کې يې مرسته کړې، له ملي او نړيوالو درنو مؤسسو او نورو دوستو هېوادونو څخه چې د نوي تعليمي نصاب په چمتو کولو او تدوين او د درسي کتابونو په چاپ او وېش کې يې مرسته کړې ده، مننه او درناوی کوم.

ومن الله التوفيق

فاروق وردګ

د افغانستان د اسلامي جمهوريت د پوهنې وزير

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکلړ

شمېره	سرلیکونه	مخ
لومړی لوست	د لوی ښبنتن(ج) په نامه	۱
دویم لوست	د اسلام د ستر پیغمبر(ص) ستاینه	۴
دریم لوست	د ملي یووالي ارزښت او اړتیا	۹
څلورم لوست	ولسي نرخونه	۱۳
پنځم لوست	فعل : د جملې مهمه برخه	۱۷
شپږم لوست	کار او زیار	۲۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووم لوست	د اوبنکو ارزاني	۲۹
اتم لوست	ملي ارشيف	۳۳
نهم لوست	عادل واکمن	۳۷
لسم لوست	عبدالرؤف بېنوا	۴۱
يوولسم لوست	د ځنګلونو ارزښت	۴۷
دولسم لوست	لوبې او روغتيا	۵۱
ديارلسم لوست	ويکتور هوګو	۵۷
څوارلسم لوست	د بشر حقونه	۶۱
پنځلسم لوست	بلخي ابن سينا	۶۷
شپاړسم لوست	د کابل بالا حصار	۷۳
اوولسم لوست	بي بي زينب	۷۹
اتلسم لوست	کتاب او کتابتون	۸۵
نولسم لوست	د سولې نړۍ	۹۱
شلم لوست	قيدونه	۹۵
يوويشتم لوست	نشه ـ ستره بدمرغي	۱۰۱
دوه ويشتم لوست	پټه خزانه	۱۰۵
درويشتم لوست	مېرمن مستوره شال	۱۱۱
څلورويشتم لوست	د ماينونو شکمني سيمې	۱۱۷
پنځه ويشتم لوست	باميان يوه لرغوني تاريخي سيمه	۱۲۳
شپږويشتم لوست	سره مياشت	۱۲۷
اوويشتم لوست	صدرخان خټک	۱۳۳
اته ويشتم لوست	د ولسي ادب ډولونه او ځانګړتياوې	۱۳۹
	وييپانګه	۱۴۵
	اخځليکونه	۱۵۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی لوست

د لوی څښتن ﷻ په نامه

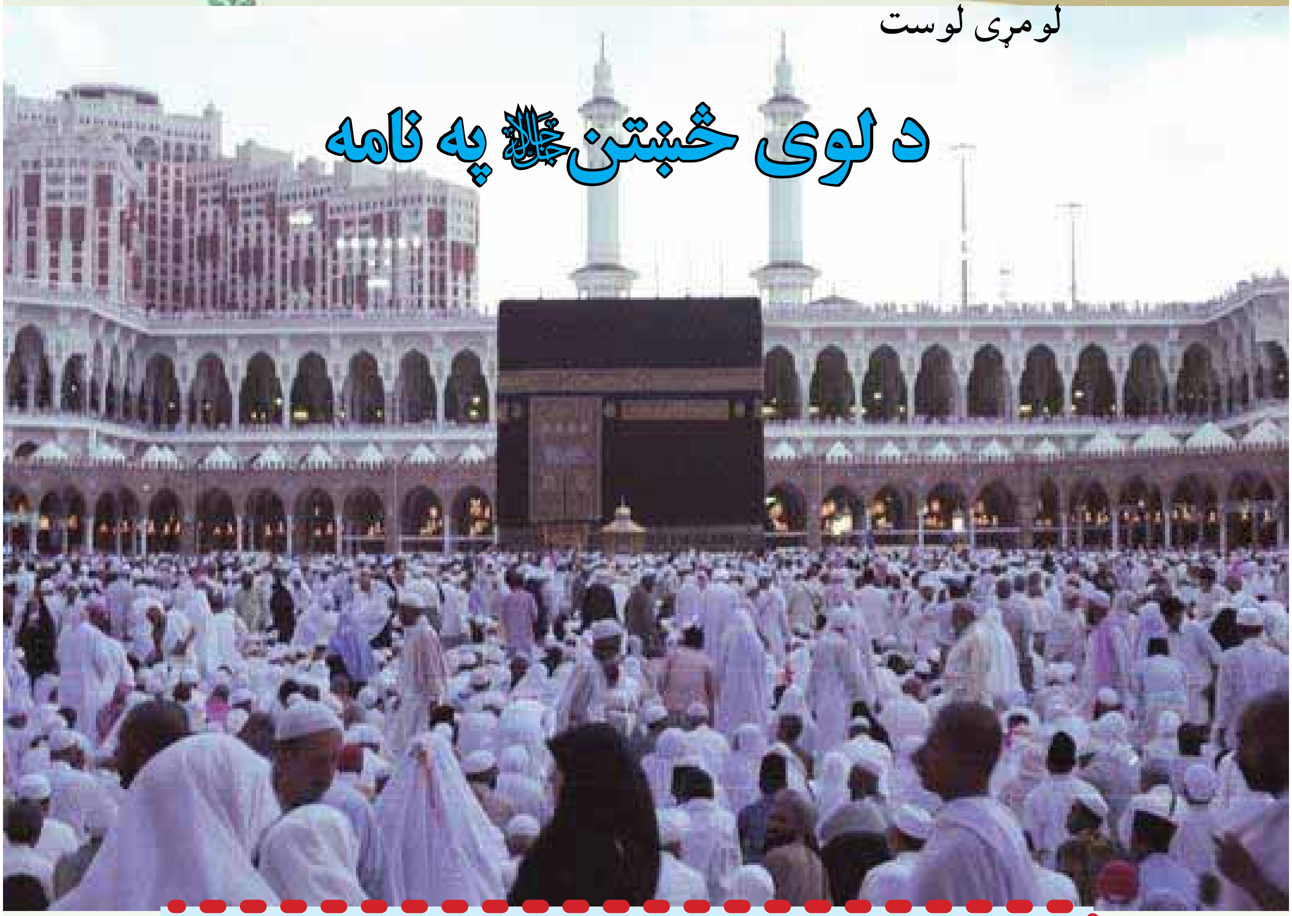

- څوک د ډېرو سترو صفتونو وړ او لایق دی؟
- د تیرو ټولګیو د پښتو لوستونو په کتابونو کې مو د حمد تر سرلیک لاندې د چا ستاینې او صفتونه لوستلي دي؟

حمد په لغت کې ثنا او صفت ته وايي او په اصطلاح کې هغه منظومه وینا یا کلام دی چې د الله ﷻ ستاینه پکې شوي وي. اوس له تاسو څخه څوک کولای شي لاندې پوښتنو ته ځواب ووايي؟

مونږ او تاسو د دې ټولګي د لوست پیل د((یونس خیبري)) په حمدیه شعر کوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه ذات دی له آفته په امان ستا
هسې نشته دی صفات لره نقصان ستا
که په سل ژبې یې وایي تر قیامته
یو صفت به تمام نه کا واصفان ستا
له ازله قدیم ته یې بې زواله
ابدا سره هستي ده جاویدان ستا
د قیامت په سخت منزل به یې شفیع وي
چا چې لاس دی لګولی په قرآن ستا
فرښتې دې مقبدې پر خدمت شو ې
د فرمان رسی په غاړه انس وجان ستا
چې په احسن تقویم باندې پیدا شو
دا عجب فضل عظیم دی په انسان ستا
له عدمه دې وجود د هستۍ ورکړ
په دا فضل دې شاکر دي بندګان ستا
چې دې خلاص کړ د زنار له سخته بنده
دم په دم دې شکر کاندي مسلمان ستا
امید وار د خدای ﷻ له فضله شه ((یونسه))!
ترکرمه پورې هیڅ دي ګناهان ستا

(یونس خیبری) زموږ د پخوانیو شاعرانو له ډلې څخه د دولسمې هـ .
ق. پېړۍ نومیالی شاعر دی. د رحمان بابا د ادبي مکتب پیرو او د شعرونو
دیوان یې چاپ شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د متن لنډيز:

د الله ﷻ ذات بې زواله او صفتونه يې ډېر زيات دي. صفتونه او ستاينې يې دومره ډېرې دي چې هيڅوک يې پای ته نشي رسولی. فرښتې او ملايکې، انس و جن د هغه ذات فرمان منونکي دي. انسان يې په ډېرې ښکلې څېرې پيدا کړی چې دا يې پرې لوی فضل او احسان کړی دی. هيڅوک بايد د خدای ﷻ له فضل او کرم څخه ناهيلي نشي. که هر څومره گناه يې هم کړې وي، د خدای ﷻ په فضل او کرم ببښل کېدای شي.

فعاليتونه

۱ـ د ښوونکي له لوستلو وروسته دې زده کوونکي متن په چوپتيا ولولي، بيا دې څو تنه د نورو په استازيتوب متن په لوړ غږ ولولي او نور زده کوونکي دې ورته غوږ ونيسي چې د کلمو سم تلفظ او د جملو د جوړولو ترکيب او ترتيب زده کړي.

۲ـ زده کوونکي دې په خپلو کتابچوکې له متن څخه د خپلې خوښې يو بيت له معنا سره وليکي.

۳ـ ښوونکی دې لاندې پوښتنه وکړي چې د زده کوونکو نظرونه د ځوابونو په ترڅ کې واوري:

- د الله تعالیٰ له بې شمېرو صفتونو څخه څوک د يو څو صفتونو په هکله خبرې کولای شي؟
- د لاندې بيت په هکله خپل نظر وړاندې کړئ:

د قيامت په سخت منزل به يې شفيع وي
چا چې لاس دی لگولی په قــرآن ستا

- زده کوونکي دې په دوو ډلو وېشل شي او هغوی ته دې دنده ورکړل شي چې

د يوې ډلې زده کوونکي له متن څخه يو بيت ووايي او د بلې ډلې په استازيتوب دې يو زده کوونکی د هغه بيت معنا او مفهوم ووايي.

۴_ زده کوونکي دې د لاندنيو کلمو ضدکلمې په خپلو کتابچو کې وليکي او بيا دې هغه ضدکلمې په جملو کې هم وکاروي:

نقصان عظيم سخت اميدوار خلاص صفت

۵_ زده کوونکي دې پخپلو کتابچو کې د متن تش ځايونه ډک کړي:

- يونس خيبري زموږ د پخوانيو........................ له ډلې څخه دی.

- يونس د .... ادبي مکتب پيرو و.

- .... په لغت کې صفت ته وايي.

۶_ زده کوونکي دې لاندې بيت په نثر واړوي:

د قيامت په سخت منزل به يې شفيع وي

چا چې لاس دی لګولی په قرآن ستا

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د کورنۍ دندې په توګه د ځينو هغو نعمتونو په هکله چې الله ﷻ خپلو بندګانو ته ورکړي دي، څو کرښې وليکي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم لوست

د اسلام د ستر پیغمبر ﷺ ستاینه

■ تاسې د مخه کله نعت لوستلی یا اورېدلی دی؟

• نعت په لغت کې غوره او نیکې ستاینې ته وایي او په اصطلاح کې هغه منظومه او منثوره وینا ده چې د اسلام د ستر پیغمبر حضرت محمدﷺ ستاینه او صفت پکې شوی وي.

• له تاسو څخه ځوک لاندې پوښتنو ته ځوابونه ویلای شي:

■ د نعت ویلو اصلي موخه او هدف څه وي؟

■ الله ﷻ پیغمبران د څه لپاره رالېږلي دي؟

■ موږ او تاسې د دې ټولګي په دویم لوست کې د ((ګوهر کاکاخیل)) لیکلی نعت لولو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

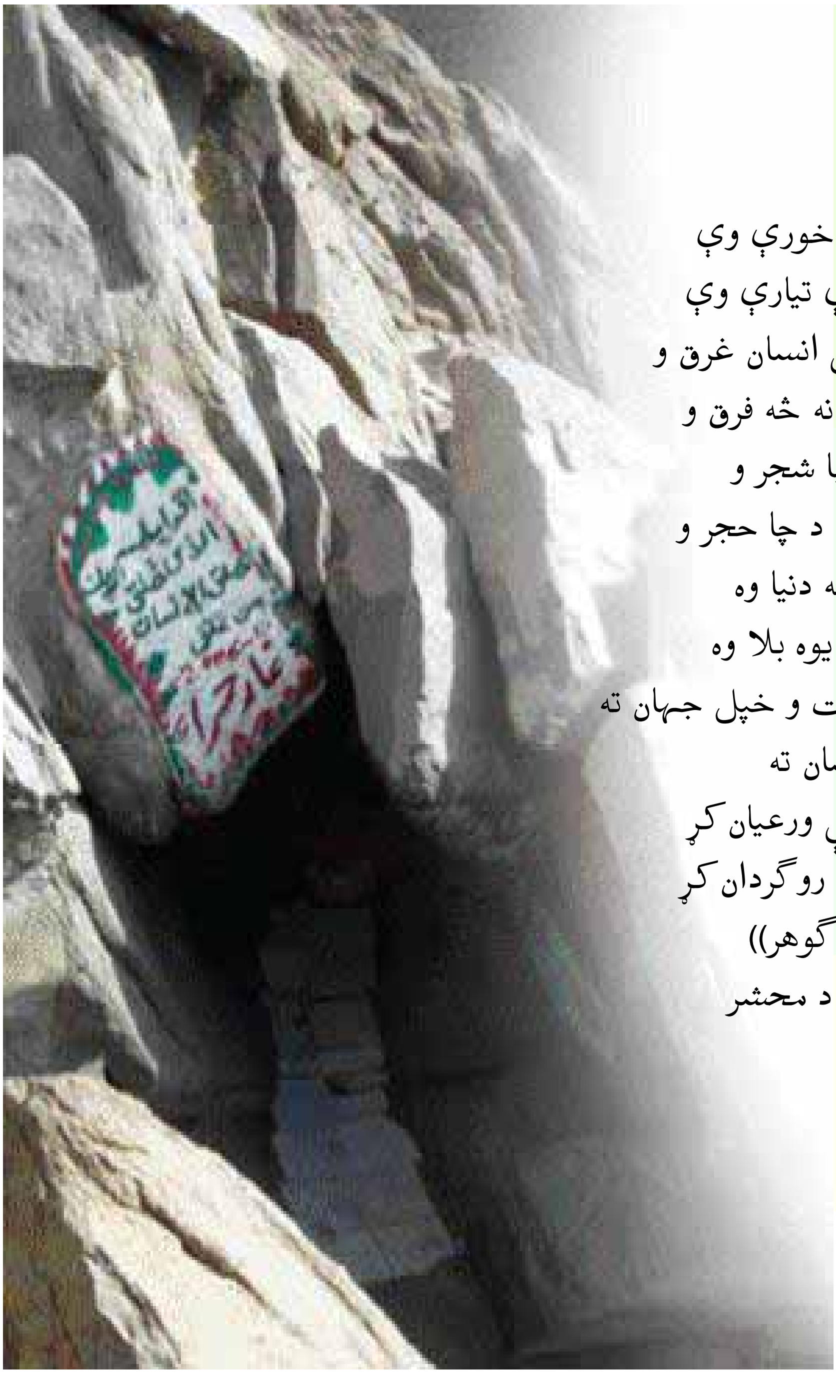

په دنیا د جهالت پردې خورې وې
په هر لورې د ګناه تورې تیارې وې
ضلالت او ګمراهۍ کې انسان غرق و
په حلال او په حرام کې نه څه فرق و
د چا و معبود آتش، د چا شجر و
د چا ستوری د چا سیند د چا حجر و
لوی آفت کې مبتلا ټوله دنیا وه
قام په قام اوکور په کور یوه بلا وه
خدای ﷻ راولیږه رحمت و خپل جهان ته
د رڼا لاره یې وښوده انسان ته
د باطل او د حق فرق یې ورعیان کړ
ټول عالم یې له باطل نه روګردان کړ
السلام والصلوة وایي ((ګوهر))
ته شفیع دده په ورځ شه د محشر

((خیرالحق ګوهر کاکاخیل)) د پښتو ژبې معاصر شاعر او د پښتونخوا اوسیدونکی دی. د نعتونو ډېرې غوره بېلګې لري.

د متن لنډيز:

هغه مهال چې پر ټوله نړۍ د جهالت او ناپوهۍ تپه تياره خپره وه. بشريت په بې لارېو او خپل سرېو سر و، د حق او باطل ترمنځ يې توپير نشو کولای. د خدایﷻ نمانځنې ځای اور نمانځنې، بت نمانځنې او ډول ډول خرافاتو نيولی و. انسانيت له لويې تباهۍ سره مخامخ و، لوی خدایﷻ پر بشريت رحم وکړ. د هغوی د لارښوونې او رښتينې لارې ته د رابللو لپاره يې حضرت محمد ﷺ د خپل استازي په توګه وګوماره. قرآن يې پرې نازل کړ. د ټول بشريت لپاره يې د دنيوي او اخروي نيکمرغۍ زيرى له ځان سره راوړ او بشريت يې له ګمراهۍ او تباهۍ څخه وژغوره.

فعاليتونه

۱ـ د ښوونکي له لوستلو او لازمو څرګندونو وروسته دې زده کوونکي متن په چوپتيا سره ولولي. بيا دې ښوونکی له څو تنو زده کوونکو څخه وغواړي چې متن د ټولګي پر وړاندې په لوړ غږ ولولي. نور زده کوونکي دې غوږ ونيسي.

۲ـ زده کوونکي دې په دوو ډلو وويشل شي: يوه ډله دې د متن ((دري)) کلمې او بله دې د ((پښتو)) کلمې په خپلو کتابچو کې جلا جلا لست کړي. بيا دې له هرې ډلې څخه يو تن د نورو په استازيتوب د خپلې ډلې لست کړې کلمې د ټولګي په مخکې ولولي.

۳ـ ښوونکی دې له زده کوونکو وپوښتي چې:

- حضرت محمدﷺ په څه ډول حالاتو کې په پيغمبرۍ مبعوث شو ؟
- حضرت محمدﷺ وګړي په څه ډول د اسلام سپيڅلي دين ته رابلل ؟

۴ـ زده کوونکي دې متن په غور ولولي او په هغه کې دې ((متضادې کلمې)) په نښه کړي او بيا دې يې په جملو کې وکاروي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵_ ښوونکی دې په وار سره له زده کوونکو وغواړي چې د ټولګيوالو په مخکې د نعت مفهوم په خپله ژبه و وايي.

۶_ زده کوونکي دې لاندې پوښتنو ته سم ځواب په پنسل په ☐ نښه کړي.

د اسلام ستر پیغمبر په داسې وخت کې په پیغمبرۍ مبعوث شو چې:

الف: په ټوله نړۍ کې امن و.

ب: په ټوله نړۍ کې د جهالت او ناپوهۍ تیاره خپره وه.

ج: بت نمانځنه او اور نمانځنه نه وه.

۷_ زده کوونکي دې د لاندې کلمو ((جمع کلمې)) په خپلو کتابچو کې ولیکي او بیا دې هغه په جملو کې وکاروي:

کور لار قام انسان ستوری

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې بلې ورځې ته د کورنۍ دندې په توګه څو داسې جملې راوړي چې پنځه واړه (ی) ګانې پکې کارول شوي وي.

هر څوک چې له نورو ښه زیاته پوهه لري، ارزښت یې هم له نورو ښه زیات دی.

(حدیث شریف)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریم لوست

د ملي یووالي ارزښت او اړتیا

افغانستان د ټولو افغانانو ګډ کور دی. ګډ کلتور او فرهنګ لري او ټولو له خپل هېواد او ټاټوبي څخه په ګډه دفاع کړې او کوي یې . له ګډو ویاړلو کارنامو څخه برخمن او خپل ملي یووالی یې په هر حالت کې ساتلی دی.

دلته د ملي یووالي په ارزښت خبرې کوو. د مخه تر دې چې د ملي یووالي ارزښت دروپیژنو، دې لاندې پوښتنې ته ځواب ووایئ:

■ که د یوې سیمې یا هېواد وګړي په خپلو کې ملي تړون او یووالی و نه لري له کومو ستونزو سره به مخامخ شي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه وګړي چې په يوې ټاکلې جغرافيوي سيمه کې اوسي، ګډ تاريخ، شريک فرهنګ، عنعنات او ملي وياړونه لري، ملت بلل کېږي. هر ملت له بېلا بېلو ميشتو قومونو او ولسونو جوړ دی چې ګډ برخليک لري او په يوه نامه يادېږي.

افغانستان د يو واحد ملت په توګه د ټولو افغانانو ګډ کور دی. ټول په دې سترکور کې زېږېدلي او رالوی شوي دي، نو بايد له يو بل سره مينه، په خپلو کې ژور تړون او ملي يووالی ولري او تر يوه بيرغ لاندې ژوند وکړي.

زموږ د هېواد ټولو اوسيدونکو د تاريخ په اوږدو کې ګډ ژوند لرلی، د خپلې خاورې او هېواد له ملي نواميسو او ځمکنۍ بشپړتيا څخه يې په ګډه ساتنه او دفاع کړې ده.

افغانستان پر هر افغان حق لري چې د ودانۍ، سوکالۍ، سراسري سولې، امن او ملي وحدت د ساتلو په لاره کې هر ډول سرښندنې ته چمتو وي.

د ملي يووالي د ټينګښت او تامين لپاره اړينه ده چې هر ډول توپيرونه له منځه يوسو او يو بل ته د وروری غېږه پرانيزو او په ټولو ملي چارو کې د يو واحد ملت په توګه دريغ ولرو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که د نړۍ لوی او پرمختللي هېوادونه وگورو، نو وينو ټول هغه توپيرونه چې د دوی ملي يو والي ته زيان رسوي، له منځه يې وړي او پرځای يې په پوره يو والي، د پوهې او ټکنالوژۍ خواته مخه کړې ده . بشري او انساني کرامت ته يې په درناوي د ملي يو والي روحيه رامنځته کړې او د ((زه)) يا ((زه يم)) پرځای يې د ((موږ)) يا ((موږ يو)) مفکوره او روحيه روزلې او پاللې ده.

په يوه ټولنه يا هېواد کې د ملي يو والي په له منځه تللو سره هغه هېواد اوټولنه له سترې گډوډۍ سره مخامخ کېږي چې د حق او رښتينولۍ خوا يې کمزورې، زور زياتی او نابرابري پکې له يوې ورځې بلې ته زياتيږي. د خوابديو، خپل منځي شخړو او دښمنيو لمنه پراخيږي او په دې ترتيب بهرني دښمن ته د هر ډول لاس وهنې لارې چارې برابرېږي.

موږ بايد د خپل ملي يو والي په ارزښت او اهميت پوه شو او په دې وپوهېږو چې زموږ د هېواد د ودانۍ، نيکمرغۍ او سوکالۍ راز په همدې کې نغښتی دی، نو د ټينگښت او ساتنې لپاره يې بايد هر اړخيزې هلې ځلې وکړو. د ځاني گټو او غوښتنو پر ځای ملي گټې مقدمې او محترمې وگڼو. هغه عوامل بايد له منځه يو سو چې زموږ د ملي يو والي بنسټونه کمزوري کوي او له منځه يې وړي.

د متن لنډيز:

ملي يو والی د هر هېواد د پرمختګ اوسوکالۍ لپاره ډېر ضروري دی، نو د ساتلو او ټينگښت لپاره يې بايد هر اړخيزې هلې ځلې وشي. که په هېواد کې د ملي يو والي مزي سست او يا وشليږي، نو هغه له سترو گډوډيو او بدمرغيو سره مخامخ او بهرني دښمن ته د هر ډول لاس وهنې لارې چارې برابرېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیتونه

۱ـ د ښوونکي تر متن لوستنې او لا زمو څرګندونو وروسته دې زده کوونکي متن په چوپتیا سره ولولي. بیا دې څو تنه زده کوونکي د ټولګي په مخکې د متن هغه برخه ولولي چې د دوی ډېره خوښېږي.

- څو زده کوونکي دې دګډو دودونو په هکله ټولګیوالو ته خبرې وکړي.

۲ـ زده کوونکي دې د دې لاندې کلمو مترادفې کلمې په خپلو کتابچو کې ولیکي:

ګډ ستر یووالی ودانی

۳ـ یو زده کوونکی دې دا لاندې پوښتنې پر تخته ولیکي، نور دې دهغو ځوابونه په خپلو کتابچو کې ولیکي:

- ملي یووالی څه ګټې لري؟
- بې اتفاقي څه زیانونه لري؟
- د ملي یووالي د ټینګښت لپاره څه شي ته ډېره اړتیا ده؟
- تاسو به له دې وروسته د ملي یووالي د ټینګولو لپاره څه کارونه سرته ورسوئ؟
- د ګرامر له مخې د سمې جملې له شمېرې څخه په پنسل کرښه چاپېره کړئ:

الف: افغانستان د ټولو افغانانو ګډ کور دی.

ب: افغانستان د ټول افغانانو ګډ کور دی.

ج: افغان د ټولو افغانانو ګډ کور و.

کورنی دنده

که تاسې د خپلې کوڅې، کلي او یا سیمې مشران او یا لوړ پوړي دولتي چارواکي شئ د ملي یووالي لپاره به څه وکړئ؟ په دې اړه یو څو کرښې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولسي نرخونه

- ستاسې په کور، کلي او ولس کې چې د خلکو ترمنځ کومه ستونزه یا شخړه پېښه شي څنګه يې حل کوي؟
- په ولس، کور او کلي کې ځينې داسې وګړي پېژنئ چې خلکو ته د ورپېښو ستونزو په هکله پرېکړې او فیصلې کوي؟

زموږ په کلیوالو سیمو او ولس کې یو لړ داسې قوانین او اصول شته چې وګړي خپلې ستونزې او شخړې په هغو حل کوي. دا قوانین په کلیو او ولس کې د ټولنیزنظم د سمون لپاره له ډېرې لرغوني زمانې څخه دود دي. موږ دلته پر هغو باندې د پوهېدو په هیله تاسې ته دغه ولسي قوانین یا نرخونه په لنډ ډول درپېژنو.

افغان ولس بډای کلتور لري چې له ډېرو غوره دودونو او عنعنو څخه برخمن دی . دغه دودونه له پیړیو پیړیو را هیسې د خلکو د ټولنیز ژوند له بهیر سره مله راغلي دي. که د وخت او حالا تو په اوښتون سره یکې لږ و ډېر بدلون هم رامنځته شوی، بیا یې هم خپلې لرغونې ځانګړنې تر ډېره ساتلې دي . دوی د تاریخ په اوږدو کې د خپل قبیلوي او ټولنیز ژوند د سمبالښت او اداري لپاره یو لړ ټاکلي قوانین لرلي دي چې د پښتنو په کلتور او عرف کې هغو ته ((ولسي نرخونه)) وايي.

ولسي نرخونه په واقعیت کې یو لړ ولسي قوانین دي چې معمولاً زموږ کلیوال خلک د خپل ټولنیز ولسي ژوند په اړوند زیاتره حقوقي، جزایي او نور مسایل د هغو پر بنسټ حل و فصل کوي. دغه ولسي قوانین که څه هم په بېلا بېلو ټبرونو کې لږ و ډېر خپل منځي توپیرونه هم لري، خو په کُل کې بیا ټول ډېرې ګډې ځانګړنې لري چې هغه زموږ له لرغوني بډای کلتور څخه سرچینه اخلي او د ګډ کلتور استازیتوب کوي.

سره له دې چې له نرخونو سره د ولس هر وګړی لږ و ډېره اشنایي لري، خو په ټبر کې پر هغو د پوره پوهیدو او په ټولنه کې د پلې کولو لپاره یې ځانګړي کسان معلوم وي چې هغوی ته په ولس کې خلک ((مرکچیان)) یا ((نرخیان)) وايي.

کله چې په کلیوالي او ولسي ژوند کې چا ته کومه ستونزه او لانجه ورپېښه شي، نو د حل لپاره یې دغو معلومو نرخیانو یا مرکچیانو ته مراجعه کوي او هغوی د یوې جرګې په بڼه رابولي. کله چې هغوی سره جرګه شي، نو پر اړونده موضوع له هر اړخیز بحث او غور وروسته له دغو ټاکلو نرخونو یا ولسي قوانینو څخه په کار اخیستنې یوه پرېکړه او حکم کوي. مقابل لوری اړوي چې هغې پرېکړې ته غاړه کېږدي. له پرېکړې څخه د سرغړونې په صورت کې د نغدي یا نورې جریمې په ورکړه اړګڼل کېږي چې نوموړې جریمې ته (مچلغه) وايي.

له دغو نرخونو څخه د زور زیا تي د پيښو د مخنیوي او له زبانمن شوي لوري سره د ملا تړ او مرستې په برخه کې ډېر کار اخیستل کېږي. زموږ په هېواد کې د احمدزیو، وزیرو، مومندو او نورو نرخونه خورا مشهور دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځرنګه چې ولسي نرخونه د کليوال ولسي او ټولنيز ژوند د سمبالښت او سمون لپاره اغېزناک نقش تر سره کولی شي، نو پر هغو د پوهېدنې او د يوې غوره عنعنې په توګه د ځينو ولسي نرخونو د ساتنې او پالنې لپاره بايد لازمې هڅې وشي.

د متن لنډيز:

پښتانه په کور، کلي او ولس کې د شخړو د هوارې لپاره يو لړ ټاکلي قوانين لري چې ((ولسي نرخونه)) يې بولي. دغه نرخونه که څه هم په قبيلوي کچه لږ و ډېر توپير هم سره لري، خو بيا هم په عامه توګه ډېرې ګډې ځانګړنې لري چې دا زموږ د ګډ کلتور او ملي عنعنو استازيتوب کوي. ولسي نرخونه چې د ولسي شخړو او لانجو په حل و فصل کې ډېر مهم او بنسټيز رول لري، په ولس کې د معلومو کسانو له خوا معمولاً د جرګو په ترڅ کې په عمل کې پلي کېږي، دغو کسانو ته ((نرخيان)) وايي.

فعاليتونه

۱ـ زده کوونکي دې متن په چوپتيا سره ولولي. وروسته دې د متن يوه يوه برخه يو يو زده کوونکی په خپله خوښه د نورو په استازيتوب د ټولګي په مخکې په لوړ غږ ولولي.

۲ـ زده کوونکي دې په متن کې هغه کلمې په نښه کړي چې په ((ټ)) توري پيل شوي وي او هغه دې په مناسبو جملو کې وکاروي.

۳ـ زده کوونکي دې په دريو ډلو وويشل شي: يوه ډله دې په متن کې ((صفتونه))، بله ((نومونه)) او بله دې ((ضميرونه)) پيدا کړي اود هرې ډلې يو تن دې د نورو په استازيتوب هغه پرتخته وليکي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴ــ ځینې زده کوونکي دې د ټولګي مخې ته راوبلل شي چې د ولسي نرخونو پر ارزښت او اهمیت خبرې وکړي.

◆ له ځینو زده کوونکو څخه دې وغوښتل شي چې د جرګې د عنعنې په اړه خپل نظرونه څرګند کړي.

۵ــ د دې لاندې پوښتنو په لړ کې دې د درس د موضوع په اړه د زده کوونکو د پوهېدنې دکچې ارزونه وشي:

◆ ولسي نرخونه څه ته وايي؟

◆ څوک په ولس کې د پرېکړو واک او صلاحیت لري؟

◆ هغه څوک چې د نرخونو په وسیله په کور، کلي او ولس کې ستونزې او شخړې هواروي، خلک يې په کوم نوم پېژني؟

۶ــ د سمو ځوابونو له شمېرې څخه په پنسل کرښه چاپېره کړئ:

الف: په ولس کې ستونزې او شخړې هر څوک هوارولی شي.

ب: په ولس کې ستونزې او شخړې یوازې ((نرخیان)) او ((مرکچیان)) حل کوي.

ج: هیڅوک يې نشي هوارولی.

کورنۍ دنده

که چېرې د زده کوونکو په سیمه کې کومه شخړه د جرګې په واسطه حل شوې وي د هغې په اړه دې معلومات تر لاسه کړي او د بلې ورځې په درسي ساعت کې دې خپلو ټولګیوالو ته پرې خبرې وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعل: د جملې مهمه برخه

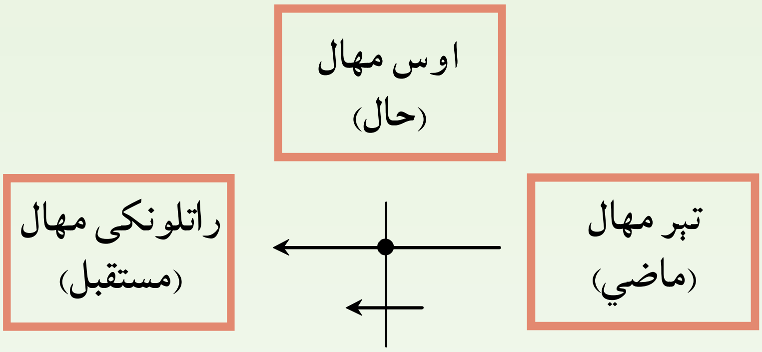

ژبه انسان ته یو الهي پېرزوینه ده چې په ټولنه کې د وګړو ترمنځ د پوهونې او راپوهونې لپاره ډېره مهمه وسیله ګڼل کېږي.
له ژبې پرته زده کړه په اغېزناکه توګه تر سره کېدای نشي.
ژبه له بېلابېلو غږونو څخه جوړه ده چې له همدغو غږونو څخه د کلمې بېلابېل ډولونه (لکه: نومونه، صفتونه، ضمیرونه، ادات، فعلونه او نور) جوړېږي. تاسې د هغو زیاتره ډولونه په تېرو ټولګیو کې لوستي دي. د کلمو له دغو بېلابېلو ډولونو څخه جمله جوړېږي.
فعل د جملې ډېره مهمه برخه ده چې له هغې پرته جمله نه جوړېږي، دلته یې درپېژنو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعل هغې کلمې ته وايي چې په يوه زمانه يا ټاکلي وخت کې د يوه کار يا يوې پېښې په کيدو يا د يوه حالت په راڅرګندېدو دلا لت کوي.

يا فعل د وينا هغه مهمه برخه ده چې له هغې پرته جمله نيمګړې بلل کېږي.

د فعل ډولونه:

په پښتو کې فعلونه ډېر ډولونه لري او له څو پلوه په بېلا بېلو ډولونو ويشل کېږي چې دلته يې ځينې ډولونه درپيژنو:

د معنا له مخې د فعل ډولونه:

فعل د معنا له مخې په دوو سترو ډولونو ويشل کېږي :

لازمي فعل او متعدي فعل

۱_ لازمي فعل:

هغه دی چې يوازې په فاعل پای ته رسيږي او مفعول نه لري.

لازمي فعل په تېره او نا تېره زمانه کې د جملې د فاعل لپاره ګردانيږي يا فعل له فاعل سره سمون او مطابقت لري، لکه:

پلوشه لاړه.

زيرک راغی.

زه ځم.

موږ ځو.

۲_ متعدي فعل:

هغه دی چې په جمله کې پر فاعل سربېره مفعول هم لري.

يا فعل په تېره زمانه کې د مفعول لپاره اوړون مومي (ګردانېږي).

دغه اوړون يې د شخص، عدد او جنس له پلوه ترسره کېږي، لکه په دې بېلګو کې:

بريالي خط وليکه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

احمد زه ولیدلم.
احمد موږ ولیدلو.

د زمانې له پلوه د فعل ډولونه:

فعل د زمانې له پلوه په درې ډوله دی:

یا په بله وینا: د فعل پېښېدل او د یو کار یا یو حالت واقع کېدل په درېو زمانو پورې اړه لري:

تېر مهال چې (ماضي) هم ورته وايي، اوس مهال چې (حال) يې بولي او راتلونکی مهال چې (مستقبل) يې نوموي.

دلته دا هر ډول په لنډه توګه درپېژنو:

۱ـ تېر مهال (ماضي) فعل:

هغه دی چې د یو کار ترسره کېدو یا د یوې پېښې له پېښېدو څخه په تېر مهال یا زمانه کې بیان کوي، دا لاندې ډولونه لري:

ـ مطلقه ماضي: ما خط ولیکه.
ما ډوډۍ وخوړه.
ـ استمراري ماضي: ما خټکی خوړ.
تا خط لیکه.
ـ نږدې ماضي: زه ورغلی یم.
دا راغلې ده.
ما لیک لیکلی دی.
ـ لیرې ماضي: ما لیدلې وه.
تا لیک لیکلی و.
دی ورغلی و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

_ احتمالي ماضي: مابه ليکلي وي.
تا به خوړلي وي.
ښايي ما به ليکلي وي.
گوندې ده به ليدلي وي.

۲_ د حال فعل:

هغه فعل دى چې په اوسنى زمانه کې د يو کار يا يو حالت په ترسره کيدو دلالت کوي.

دا فعل د فعل په ريښې پورې د فاعل د روستاړو (م، ې، و، ئ، ي) په نښلولو سره جوړيږي، لکه:

زه ليکم.
زه ځم.
ته ليکې.
ته ځې.
ته راځې.
موږ ځو.
موږ راځو.
تاسې ليکئ.
تاسو ځئ.
تاسو راځئ.
دى ليکي.
دى ځي.
دى راځي.
دوى ليکي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوی ځي.

دوی راځي.

د حال فعلونه دا لاندې ډولونه لري:

مطلق حال:

هغه فعل دی چې په اوسنۍ زمانه کې د یو کار سرته رسېدل په عادي او مطلق ډول بیانوي او دکار دوام ونه لري، لکه:

ډوډۍ مې وخوړه.

خط مې ولیکه.

استمراري حال فعل:

د یو کار سرته رسیدل په اوس مهال کې د دوام په حال کې بیانوي، لکه:

باران وریږي.

لیک لیکم (یعنې د لیکلو په حال کې یم.)

التزامي (احتمالي) حال:

په اوسنۍ زمانه کې د یو کار پېښېدل د تمنا، شرط او شک په ډول بیانېږي، لکه:

ښايي لاړ شم.، کاشکې راشي.

امر فعل:

هغه دی چې د یو کار د سرته رسولو غوښتنه کوي، لکه: لاړ شه!، لاړشئ، راشه!، راشئ،کښېنه.

کښېنئ.

وخوره.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخورئ او نور.

نهی فعل:

د یو کار نه کولو هیله او غوښتنه کوي، لکه: مه ځه، مه ځئ، مه راځه، مه راځئ.

۳_ مستقبل فعل:

هغه فعل دی چې په راتلونکې زمانه کې د یو کار د سرته رسولو یا د یو حالت په بیانولو دلالت کوي.

په بله وینا: په راتلونکي زمانه کې د یو کار کېدل ښکاره کوي.

مستقبل فعل له اوس مهال (حال) فعل څخه د (به) ادات په زیا تولو جوړېږي، لکه:

زه به ولیکم.

ته به ولیکې.

زه به وښېم.

ته به وښبې.

دوی به وخوري.

تاسې به وخورئ.

مستقبل فعل دوه بڼې لري:

بشپړ، لکه:

و به لیکم، و به لیکې.

مجهوله بڼه، لکه: و به لیکل شي، و به کښل شي.

نابشپړ، لکه:

لیکم به ، لیکو به، .

مجهوله بڼه، لکه: خوړل کېږم به، غورځېږم به.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د متن لنډیز:

فعل هغه کلمه ده چې په یوه زمانه یا ټاکلي وخت کې د یو کار یا یوې پېښې په کیدو دلالت کوي. له فعل پرته جمله نه جوړېږي او نیمګړې ګڼل کېږي. فعل ډېر ډولونه لري. د معنا له مخې یې مهم ډولونه لازمي او متعدي دي.

د زمانې له مخې په تېر مهال یا ماضي فعل، اوسمهال یا حال فعل او مستقبل یا راتلونکی فعل باندې وېشل کېږي چې دا هر یو ځانته نور بېل بېل ډولونه هم لري.

فعالیتونه

۱ـ زده کوونکي دې متن په چوپتیا سره ولولي، بیا دې څو تنه د نورو په استازیتوب د ټولګي په وړاندې متن په لوړ غږ ولولي. نور زده کوونکي دې په ځير سره غوږ ونیسي.

۲ـ زده کوونکي دې په دوو ډلو ووېشل شي، هره ډله دې څو فعلونه په نښه کړي. بیا دې د یوې ډلې استازی په نښه کړي فعلونه پر تخته ولیکي، د بلې ډلې استازی دې هغه د اشخاصو له مخې په جملو کې وکاروي.

- په لاندې جملو کې د زمانې په لحاظ کوم فعلونه راغلي دي، په مقابل کې یې نوم په پنسل ولیکئ.
- زه پرون ښار ته تللی وم.
- زلمی لیک لیکي.
- زلمی به ډوډۍ وخوري.
- ما ډوډۍ خوړلې ده.
- ته به ښوونځي ته لاړ شې.

لاندې پوښتنو ته ځوابونه ووایئ:

۳_ که چېرې په ویناکې فعل ونه کارول شي، څه ستونزه به پیښه شي؟

- د فعل له لوست څخه مو څه ګټه تر لاسه کړه؟
- لازمي او متعدي فعلونه څه توپیر لري؟

۴_ د دې لوست کومه برخه مو خوښه شوه؟ خبرې پرې وکړئ.

۵_ په لاندې جملو کې لازمي او متعدي فعلونه په پنسل په نښه کړئ:

- محمود احمد ته وویل:

زه کور ته نه شم تللی، پلار ته مې ووایه چې مور ته مې درمل راوړي.

- زه چې کور ته تلم په لاره کې یوې ماشومې په چیغو چیغو ژړل. ما پوښتنه ترې وکړه چې ولې؟ هغې را ته وویل: پر لاره وغورځېدم.

۶_ دا لاندې جملې د فعلونو په مخکې او وروسته کولو سره سمې کړئ او سمه بڼه یې په خپلو کتابچو کې ولیکئ:

- زه تللی وم ښوونځي ته.
- ما لیکلی و لیک په ښوونځي کې.
- ما خوړلې وه په کور کې ډوډۍ.

۷_ دې لاندې پوښتنو ته ځواب ووایئ:

- فعل د زماني په لحاظ په څو ډوله دی؟ نومونه یې واخلئ.
- که چېرې په یوه جمله کې زمانه بدلون ومومي، په فعل کې څه بدلون راځي؟
- له متن څخه پنځه فعلونه وټاکئ او د هغو لپاره نوې جملې جوړې کړئ.

کورنۍ دنده

څو داسې جملې دې ولیکي چې د اشخاصو او زماني له مخې پکې فعل کارول شوی وي. په راتلونکي درسي ساعت کې دې د ټولګیوالو په وړاندې ووایي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

کار او زیار

دا نړۍ پر کار ودانه ده او د انسان د کار، زیار او عمل يو پراخ ډګر دی. هغه څوک پکې په نیکمرغۍ او بریالیتوب ژوندکولی شي چې د کار د پیاوړی ځواک لري او په اغېزناکه توګه ترې ګټه اخلي.

■ که د یوې ټولنې وګړي کار ونه کړي او زیار ونه باسي، پخپله او ټولنه به له کومو ستونزو سره مخامخ شي؟

دانساني ژوند ارزښت په کار او زيار کې نغښتی دی . په دې خاورينه نړۍ کې چې وګړي د ژوندانه د وسيلو د تر لاسه کولو او بريالیتوب لپاره هلې ځلې کوي، هغه څوك ښه پرمختيا کولی او درنښت مونډلی شي چې دکار اوزيار په ځواك خپل شته والی وساتي اوپه دې وسيله ځان دزمانې له زيانونو څخه وژغوري . که څوك دخپل کار دسرته رسولو لپاره متې راونه نغاړي، کار او هڅه ونه کړي، ډير ژر به يې بدن بې ځواکه، اوکمزوری شي.

کار دبدن توان او ځواك زياتوي، روح پاك او پياوړی کوي.

په ژوندانه کې هغه څوك بريالی دی چې ځواکمن بدن لري. بې کاري تر ټولو ستره بلا ده. که يو څوك هر څومره بډای هم وي ، بايد له کار اوزيار څخه لاس وانه خلي، ځکه چې کار دژوندانه د هلو ځلو کارنده وسله ده اوبيکاري بدن بې ځواکه کوي . وګورئ که اوسپنيز ماشين هم دڅه مودې لپاره بيکاره پاتې شي، اوسپنې يې زنګ خوري اوکه هغه هرڅومره کلکې هم وي، دوخت په تېرېدو سره ماتيږي. که انسان هم خپل ژوند بيکاره تېروي، د وجود ماشين يې سست او ورو ورو له کاره لويږي. دغسې وګړي هيڅکله هم له ژوندانه څخه خوند نه شي اخيستلای.

دامو بايد په ياد وي چې يوازې په يو کار پسې مخه کول او هغه ترلاسه کول کافي نه دي، بلکې هر څوك چې کوم کار تر لاسه کوي، په دې هڅه کې دې وي چې په هغه کې ورځ په ورځ ځواکمن او ښه پرمخ لاړشي او نوې تجربې پکې تر لاسه کړي .

هغه څوك چې دپانګې اوپيسو دنشتوالي په پلمه په کار پسې نه ګرځي، ډيره لويه غلطي کوي. ځکه چې دهر چا رښتينې پانګه دهغه دبدن جوړښت، يعنې لاسونه، پښې، غوږونه، سترګې، عقلي، فکري او بدني ځواك دی چې ددغې خدایﷻ ورکړې پانګې په سمې کار اچونې سره انسان هر څه کولی شي.

وايي چې يو غريب ديو هوښيار سړي په وړاندې له خپلې غريبی او بې وزلی څخه شکايت وکړ. هوښيار ورته وويل: غواړې چې سترګې ونه لرې اودلس لکو افغانيو خاوند اوسې ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

غریب وویل: نه!

هوښیار سړي ورته وویل: ښه چې داسې ده، نو ته پخپله ډېره لویه پانګه لرې، دې ته نه یې چمتو چې له هغو شخه یوه د لس لکو افغانیو په بدل کې وپلورې، نوله غریبۍ او بیوزلۍ شخه ولې ګیله اوفریاد کوې؟ خپله همدغه پانګه دې په کار واچوه، باور لرو چې له دې بې وزلۍ او غریبۍ شخه به ډېر ژر خلاص شې.

کله چې له کاره ستړي شئ، دمه وکړئ، خو بیکاره مه ګرځئ. له کار نه مخ مه اړوئ، په زړه کې به مو خامخا دکاراو ژوند مینه راپورته شي.

کوم هوښیار سړي څه ښه ویلي دي: ((سهار دوخته چې چرګان نارې وهي، خلکو ته وایي چې: له خوبه پاڅیږئ، دکار پر لور وخوځیږئ.))

خو هغه کار چې کوو یې، باید یوازې خپله ګټه په پام کې ونه نیسو، بلکې باید داسې کار وکړو چې هم موږ او هم نورو خلکو ته ګټه ولري.

د متن لنډیز:

کار او زیار ستر ټولنیز ارزښت او اهمیت لري. که کار او زیار نه وای، د نړۍ دا دومره ودانۍ او پر مختګونه به هیڅکله نه وای تر سره شوي. هغو ټولنو او هېوادونو چې اغیزناک کار ونه کړي، پر مختللي دي او هغوی چې کار یې نه دی کړی، وروسته پاتې شوي دي. ویلای شو چې نیکمرغي او بریالیتوب په کار او زیار کې دي.

فعالیتونه

۱_ له څو زده کوونکو شخه دې وغوښتل شي چې د خپلې خوښې یو پاراګراف د ټولګیوالو په وړاندې ولولي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲_ زده کوونکي دې له متن څخه څو فعلونه په خپلو کتابچو کې وليکي او هغه دې په بېلا بېلو زمانو کې په جملو کې وکاروي.

۳_ داسې سيالي دې رامنځته شي چې يو زده کوونکی يو فعل پرتخته وليکي او له بل څخه دې وغوښتل شي چې هغه په يوه مناسبه جمله کې وکاروي.

۴_ د لاندې جملو تش ځايونه دې په پنسل په مناسبو کلمو سره بشپړ کړي :

- زه هره .... ښوونځي ته ځم.
- زما ورور په لسم .... کې دی.

۵_ لاندې جملې له مخامخ ليکل شوو کلمو او عبارتونو څخه په پنسل بشپړې کړئ:

زموږ هېواد ډېرې	کې يم
زه په نهم ټولګي	کوي
کار او زيار انسان نيکمرغه	تاريخي ودانۍ لري

۶_ په دغه لوست کې مو د کار د اهميت او ارزښت په هکله څه ولوستل؟ لنډې خبرې پرې وکړئ.

- ستاسې کوم کار او کسب خوښېږي او ولې؟
- د کار او کسب خاوندان ولې په ټولنه کې د درناوي وړ وي؟

۷_ د مفهوم له مخې د سم ځواب له شمېرې څخه په پنسل کرښه چاپېره کړئ :

الف: څوک چې ډېر کار کوي، اقتصادي يې کمزوری وي.

ب: څوک چې کار نه کوي، د ټولنې پر اوږو بار نه وي.

ج: څوک چې کار کوي، ژوند يې ښه او سوکاله وي.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د مشهورو کارونو او کسبونو يو لست په خپلو کتابچو کې وليکي او د بلې ورځې په درسي ساعت کې دې يې ټولګيوالو ته ووايي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اوښکو ارزاني

قیام الدین خادم د ملا حسام الدین زوی، په ۱۳۲۵ هـ . ق. کال د ننګرهار ولایت په کامه کې زېږېدلی و. پیاوړی عالم، کره کتونکی، لیکوال او شاعر و. تر پنځوسو زیات ځانګړي چاپ او ناچاپ اثار لري او په سلګونو مقالې یې د هېواد په مطبوعاتو کې خپرې شوې دي. د ۱۳۵۸ هـ .ش. د سنبلې پر شپږمه نېټه مړ دی.

■ اوښکې له سترګو ولې او په کوم حالت کې بهېږي؟

اوښکې د انسان عاطفي حالت ځرګندوي. په عمومي ډول د یو سخت درد او زور ځپګان په نتیجه کې تر سترګو رابهېږي چې د مقابل لوري له خوا یې باید په همدردۍ او خواخوږۍ سره ځواب وویل شي. په دې لوست کې د اوښکو د ارزښت او اهمیت په اړه د قیام الدین خادم لیکلی ادبي نثر لولئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که غله او ارتزاقيات قيمته شي، نو د فصل په راوتلو رفع کېږي. که کالي او لباس قيمته شي، نو بيا هم څه نا څه گوزاره کېږي.

خلک وايي: ((بربنډ له لارې اوړي، وږی نه اوړي.))

که فېشني شيان قيمته شي، نو قيمته دې شي کنه ((تجمل بېل شی دی او زنده گي بېل شی دی)) که اسعار قيمته شي، نو د يو دولت په تصميم يې علاج ممکن دی چې غير ضروري او دويمه او درېمه درجه شيونه له استعماله وغورځوي.

که دا ټول شيونه په يوه سويه ارزانه شي، د يو مملکت لپاره د رفاه او اسايش وسايل لاس ته راځي، اما اجتماعي سعادت او خوشبختي دغه وخت هم نه حاصلېږي. د ژوند سعادت او خوښي د ماد ياتو په زيا توالي او ډېروالي دومره اړه نه لري، لکه د ضمير په ازادۍ او د روح په خوشحالۍ پورې . په ژوندکې خطرناک او مدهش حال دادی چې اوښکې ارزانه شي، وېره، دهشت او درد موجود وي او دوا نه وي.

په طب کې د هر درد، خوږ، پرهار او ټپ علاج شته، مگر نه د زړه د درد او زخم . د زړه د درد علاج په خپله د زړه درد دی او بس. د اوښکو د ارزانۍ علاج د پيسو د ارزانۍ غونډې نه دی چې د اقتصاد کوم ماهر يې علاج وکولای شي او نه د کر نې متخصصان په دې کار پوهېږي.

بې دردي په يو قوم او جامعه کې داسې يو مرض دی چې په علاج يې فقط پيغمبران پوه شوي دي.

ای خدايه! موږ نه هغه زړونه واخله چې د مظلوم او بې وزلي له سترگو څخه په عبث تويېدونکو مرغلرو نه خوږېږي او هغه لاس، پښې او ژبه مه راکوه چې بې لاسو او بې پښو ته صدمه رسوي او خلک ژړوي.

((خيالي دنيا))

(c) ketabton.com: The Digital Library

د متن لنډيز:

په لوست کې په دې خبرې شوې چې اوښکې ځانګړی معنوي ارزښت او اهميت لري، هسې نه چې هغه بې قدره او بې ارزښته وګڼل شي او پاملرنه ورته ونشي. ټولنه بايد دومره بې رحمه او بې عاطفې نه وي چې د خلکو اوښکې چې د درد او خواشينۍ استازيتوب کوي، بې قدره وګڼي. خلک خواخوږۍ او همدردۍ ته ډېره اړتيا لري. موږ بايد بې درده او بې تفاوته نه يو، بايد يو د بل په درد دردمند شو او د غمجنو او ويرجنو د اوښکو د وچولو په فکر کې شو.

فعاليتونه

۱_ د ښوونکي له خوا د متن تر لوستلو او لازمو څرګندونو وروسته دې څو زده‌کوونکي متن په لوړ مناسب غږ د ټولګيوالو په وړاندې ولولي.

- خوتنه زده‌کوونکي دې د خپلې خوښې يو يو پراګراف له متن څخه ولولي.
- زده‌کوونکي په دوو ډلو وويشئ يوه ډله دې په متن کې مفردې کلمې پيدا کړي او بله ډله دې په متن کې جمع کلمې پيدا کړي، بيا دې له هرې ډلې څخه يو يو استازی ليکل شوې کلمې د خپلې ډلې په استازيتوب د ټولګي په مخ کې ټولګيوالو ته ووايي.

۲_ په متن کې څو صفتونه پيدا او په مناسبو جملو کې يې وکاروئ.

- د متن دويم پراګراف په خپلو کتابچو کې وليکئ.

۳_ ددې پوښتنو ځواب ووايئ:

- ولې له سترګو څخه اوښکې بهيږي؟
- اوښکې د څه شي استازيتوب کوي؟
- له بې وزلو او دردېدلو سره څه ډول مرسته کولی شو؟
- زده‌کوونکي په دوو ډلو وويشئ له هرې ډلې څخه دې يو استازی له مظلومو خلکو سره د مرستې په هکله خپلو ټولګيوالو ته خبرې وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴_ زده کوونکي دې دوه دوه سره جوړه شي، يو دې د کتاب يو پراګراف ووايي، بل دې هغه د املاء په توګه وليکي. بيا دې هغه دواړه نوموړی پراګراف دکتاب له مخې سم کړي. بيا دې بل زده کوونکی هماغه شان يو بل پراګراف د املاء په توګه ووايي او د هغه جوړه ملګری دې يې وليکي او په پای کې دې دواړه هماغه ليکل شوی پراګراف د کتاب له مخې سم کړي.

۵_ يو يا دوه زده کوونکي دې پخپله خوښه د يتيم يا بل درد يدلي انسان حالت تمثيل کړي. بل زده کوونکی دې له هغه سره دخواخوږۍ او د مرستې دلارو چارو په برخه کې خبرې وکړي. يا دې د خواخوږۍ نقش ترسره کړي.

۶_ زده کوونکي دې يو يو پورته شي او د درس په مفهوم دې خبرې وکړي .

◆ څو زده کوونکي دې د ټولګيوالو په وړاندې د هغې مرستې په هکله خبرې وکړي چې کله يې له چا سره کړې وي.

۷_ لاندې جملې په خپله خوښه په پنسل بشپړې کړئ :

◆ ما پرون د يو يتيم ماشوم .... پاکې ....

◆ له بيوزلو او ځوريدلو وګړو سره .... پکار ده .

۸_ زده کوونکي په دوو ډلو وويشئ، د "الف" ډله دې لاندې جملې ته انکشاف ورکړي: موږ بايد د يو دردېدلي انسان اوښکې وچې کړو.........

د ب ډله دې لاندې جملې ته انکشاف ورکړي:

شتمنو ته لازمه ده چې له بې وزلو سره مادي او معنوي مرستې وکړي.......

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې له دردمنو او ځوريدلو وګړو سره د مرستې او خواخوږۍ په اړه يوه کيسه ډوله ليکنه وکړي. بله ورځ دې هغه په درسي ساعت کې د ټولګيوالو په وړاندې ولولي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اتم لوست

ملي ارشيف

- تاسې د دې پورته ودانۍ په هکله څه معلومات لرئ؟
- لرغوني ليکلي او چاپي اثار ولې، چېرې او د څه لپاره ساتل کېږي؟

د لرغونو په لاس کښلو او چاپي کتابونو، د واکمنانو د فرمانونو، ليکونو او تاريخي سندونو د ساتنې لپاره بايد داسې يو ځانګړی ځای وي چې هغه پکې د يو ارزښتمن فرهنګي ميراث په توګه خوندي وساتل شي. دغه د خوندي ساتنې ځای ته ارشيف وايي. موږ هم په خپل هېواد کې دغسې يوه ځانګړې اداره لرو چې ((ملي ارشيف)) نومېږي، دلته يې درپېژنو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نړۍ په هر هېواد کې داسې ودانۍ ځانګړې شوي وي چې په هغو کې د واکمنانو فرمانونه، لاس کښلي (خطي) او چاپي کتابونه، تاریخي رسمي او ځانګړي سندونه، لیکونه، د انځورګرۍ پاڼې او نور خوندي ساتل کېږي. دغې ودانۍ یا ادارې ته ارشیف ویل کېږي.

زموږ په هېواد کې له ځو لسیزو راهیسې دغه ډول یوه ودانۍ شته چې ملي ارشیف یې بولي.

د ملي ارشیف اوسنۍ ودانۍ چې د کابل ښار په سالنګ واټ کې واقع ده، د امیر عبدالرحمٰن خان د واکمنۍ د زمانې ده. نوموړي امیر هغه د خپل زوی شهزاده حبیب الله خان دکار لپاره جوړه کړې وه. دا ودانۍ چې دوه پوړه ده، لومړی پوړ یې تر ځمکې لاندې دوه سالونونه او لس خونې لري، د محمد داؤد خان د جمهوریت په لومړیو (۱۳۵۲ هـ.ش.) کې د ملي ارشیف لپاره ځانګړې شوه او د عامه کتابتون تر ادارې لاندې یې فعالیت پیل کړ، خو ملي ارشیف په رسمي توګه د اطلاعاتو او فرهنګ د وزارت د یوې ځانګړې فرهنګي ادارې په توګه په ۱۳۵۹ هـ . ش. کال پرانیستل شو.

د دغې ادارې د فعالیت له هماغه لومړیو څخه د تاریخي سندونو، لیکونو، دکتابونو د خطي او چاپي نسخو او نورو هنري انځوریزو اثارو پېرودل او راټولول پیل شول. په لومړي ګام کې هغه لیکلي او چاپي تاریخي او هنري اثار چې دکابل په عامه کتابتون او نورو دولتي ادارو کې موجود وو، په ملي ارشیف کې ځای پر ځای شول او بیا د هغې لپاره د هېواد له ګوټ ګوټ څخه اړوند اثار راوړل شول چې دا لړۍ تر ننه هم روانه ده او له یوې ورځې څخه یې بلې ته د اثارو شمېره زیاتېږي.

اوس زموږ په ملي ارشیف کې ډېر ارزښتناک اثار خوندي دي . ټول هغه اثار چې اوس زموږ په ملي ارشیف کې خوندي دي، د اسلامي دورې له پیلامې څخه په راوروسته پېړیو پورې اړه لري. تر ټولو لرغونې لاس کښلې (خطي) نسخه چې په ملي ارشیف کې خوندي ده، هغه د قرآن کریم پنځه پارې دي چې د هوسۍ پر پوستکي لیکل شوي او لیک یې د حضرت عثمان وخت ته منسوب ګڼل شوی دی. بل لرغونی سند د تیموري

(c) ketabton.com: The Digital Library

دورې د نومیالي واکمن سلطان حسین بایقرا فرمان دی چې په (۹۰۱ هـ . ق .) کال په نستعلیق لیک لیکل شوی، اوس په ملي ارشیف کې خوندي دی.

زموږ په ملي ارشیف کې اوس د کتابونو په زرګونو خطي او چاپي نسخې، تاریخي سندونه او انځوریز لاس کښلي کتابونه او پاڼې خوندي دي. په دغو لاس کښلو نسخو کې یوه هم د پښتو ډېر ارزښتناک ادبي کتاب ((پټه خزانه)) نومېږي چې د هغې په تر لاسه کېدو سره پښتو لیکلی ادب د دویمې هجري پیړۍ نیمایي ته رسیږي.

دافغانستان ملي ارشیف له ډېرو زیاتو لرغونو او تاریخي چاپي او لاس کښلو سندونو او اثارو سره له ستر ملي او نړیوال ارزښت څخه برخمن دی او د ((سواربیکا))(*) یا د ارشیفونو د نړیوالې مؤسسې د غړیتوب ویاړ یې هم تر لاسه کړی دی.

د تاریخي، علمي، ادبي او نورو اثارو د خوندي ساتنې اداري (ملي ارشیف) دبډاې کولو لپاره باید هر اړخیزې هلې ځلې وکړو او یوه ملي دنده یې وبولو.

د متن لنډیز:

ملي ارشیف زموږ په هېواد کې د لرغونو لاس کښلو او چاپي اثارو، تاریخي سندونو او لیکونو د خوندي ساتنې ځانګړې اداره ده چې له تاسیس کیدو یې څو لسیزې تیرېږي او اوس د زرګونو خطي او چاپي کتابونو، سندونو او نورو اثارو په لرلو سره له ملي او نړیوال اعتبار څخه برخمنه ده.

څرګندونه

- سواربیکا: د ارشیفونو یو نړیوال تنظیم یا مؤسسه ده چې د ډېرو هېوادونو ملي ارشیفونه یې غړیتوب لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیتونه

۱_ څو زده کوونکي دې دا لاندې معلوماتې جملې د خپل ټولګي په وړاندې په لوړ غږ ولولي:

- په ملي ارشيف کې تاريخي ليکلي اثار له خرابېدو او ورکېدو څخه خوندي ساتل کېږي.
- د ملي ارشيف اوسنۍ ودانۍ د امير عبدالرحمن خان د واکمنۍ په کلونو کې نوموړي امير د خپل زوی حبيب الله خان د کار لپاره جوړه کړې وه.
- ملي ارشيف د داود خان د جمهوريت په لومړيو (۱۳۵۲ هـ. ش.) کال کې د عامه کتابتون تر اداري لاندې رامنځته شو.

۲_ زده کوونکي دې په کتارونو وويشل شي. يو کتار دې په متن کې د پښتو (ی) ګانې په نښه کړي، دويم کتار دې ضميرونه او دريم کتار دې فعلونه په نښه او پخپلو کتابچو کې وليکي. له هر کتار څخه دې يو تن هغه د نورو په استازيتوب پر تخته وليکي.

۳_ دې لاندې پوښتنو ته ځوابونه وواياست:

- ملي ارشيف څه ارزښت او اهميت لري؟
- په متن کې د کومو شخصيتونو نومونه ياد شوي دي؟
- د ملي ارشيف د لا ښايښت لپاره څه کولی شو؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې پخپل کور و کلي کې د پخوانيو قلمي (لاس کښلو) کتابونو او نورو پخوانيو سندونو د شته والي او د هغو د ساتنې د څرنګوالي په اړه معلومات راغونډ او هغه دې په بل پښتو درسي ساعت کې د خپلو ټولګيوالو په وړاندې ووايي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

نهم لوست

عادل واکمن

■ تاسو د عدالت په باب کومه کیسه اورېدلې ده؟

عدل او انصاف له ډېرو سترو او غوره اسلامي، ټولنیزو او بشري ځانګړنو څخه ګڼل کېږي، موږ ته پکار دي چې په هېڅ حالت کې د عدالت تله له لاسه ونه غورځوو.

دلته مو په دې لوست کې د نوشیروان عادل د عدالت یوه بېلګه د کیسې په بڼه تاسې ته خوښه کړې ده. دا کیسه مولوي احمد لیکلې او په (ګنج پښتو) کتاب کې خوندي ده.

زورور ته نه ښايي چې په کمزوري باندې خپل زور وازمايي، که څه هم کار يې خرابيږي. وايي چې د روم پاچا، نوشېروان پاچا ته استازی ليږلی و، کله چې هغه دربار ته ورسېد، گوري چې يوه لويه مانۍ ده، پاچا پکې په تخت ناست دی او نور اميران او وزيران په څوکېو ناست دي. استازي چې شاو خوا وکتل، په دغې مانۍ کې يو ځای ورته کوږ ښکاره شو. له يو سړي څخه يې پوښتنه وکړه چې دا ځای ولې کوږ دی؟ هغه ورته وويل چې دا د يوې بوډۍ کور و. په هغه وخت کې چې پاچا دا مانۍ جوړوله، نو هغې بوډۍ ته يې وويل چې داکور په ما خرڅ کړه، مگر د هغې رضا اوخوښه نه وه، پاچا په زور سره داکارونه کړ، نو ځکه دا ځای په دې مانۍ کې کوږ پاتې شوی دی. استازي وويل چې ربښتيا خبره دا ده چې داکوږوالی ډېر ښه دی، له هغه سموالي نه چې په ظلم تر سره شوی وي، حق او انصاف دا دی چې داکار نه په پخوا زمانه کې چا ويلی دی او نه مې وروسته گومان کېږي چې کوم پاچا به داکار وکړي.

پاچا چې د قاصد دا خبرې واورېدلې، ډېر خوشحاله شو، انعام او ډالۍ يې ورته ورکړه او په ډېر عزت سره يې رخصت کړ.

د متن لنډيز:

په کيسه کې د نوميالي عادل واکمن نوشيروان د عدالت يوه پيښه بيان شوې چې نوموړي څنگه د خپلې مانۍ د جوړولو پر مهال د زور زياتي پر ځای له عدالت او انصاف څخه کار اخيستی دی. د خپلې مانۍ يوه برخه يې کږه پرېښې، خو ديوې خوارې او بېوزلې ښځې حق يې په زور نه دی لاندې کړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مولوي احمد د پښتونخوا د هشتنغر د تنګي اوسيدونکی، د پښتو د معاصر، ساده او روان نثر له بنسټ ايښودونکو څخه ګڼل کېږي . ځيني ليکلي کتابونه ترې راپاتې دي . په هغو کې يو ډېر مشهور اثر يې ((ګنج پښتو)) دی چې لومړی ځل په ۱۸۷۲ م. کال کې چاپ شوی دی. مولوي احمد په ۱۳۰۰ هـ . ق . کال مړ دی.

فعاليتونه

۱_ څو تنه زده کوونکي دې دغه کيسه د ټولګي په وړاندې په لوړ غږ ولولي.

۲_ که د زده کوونکو له ډلې څخه د عدالت په اړه د چا کومه بله کيسه زده وي، پخپله خوښه دې هغه د ټولګي په وړاندې ووايي.

۳_ دا لاندې لغتونه د خپلمنځي نږدېوالي له مخې په بېل بېل کتار کې په پنسل وليکئ:

احمد، توتکی، کتاب، زلمی، کوتره، قلم، نوشيروان، کتابچه، توتي.

احمد ....

....

....

- لاندې جملې په پنسل په مناسبو کلمو بشپړې کړئ:
- نوشيروان يو ډېر .... و.
- د روم د پاچا استازي له .... څخه د ماڼۍ د کوږوالي په اړه پوښتنه وکړه.
- پاچا چې د قاصد خبرې واورېدې ....شو او .... يې ورته ورکړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴_ لاندې پوښتنې ځواب کړئ :

- د نوشیروان د ودانۍ یوه برخه ولې کږه جوړه شوې وه؟
- د روم د پاچا استازی چې د مانۍ د کږوالي په علت پوه شو، څه یې و ویل؟

۵- لاندې مفردې کلمې په خپلو کتابچو کې په جمع او جمع په مفرد واړوئ او په مناسبو جملو کې یې استعمال کړئ :

مفرد	جمع
سړی	هلکان
گل	قلمونه
لوست	میزونه
کور	نجونې

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د کیسو ځینې کتابونه مطالعه کړي او له هغو څخه دې د عدالت او انصاف په باب یوه یوه کیسه په خپلو الفاظو په لنډون سره ولیکي. که یې پخوا هم داسې کومه کیسه مطالعه کړې یا اورېدلې وي هغه دې په خو جملو کې ولیکي. په بل پښتو درسي ساعت کې دې یې ټولگیوالو ته و وایي.

په خلکو کې ډېر عادل هغه څوک دی چې هغه څه چې ځانته خوښوي، بل ته یې هم خوښوي.

(حدیث شریف)

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

لسم لوست

عبدالرؤف بېنوا

■ تاسې د هېواد له اوسنیو نومیالیو لیکوالو او شاعرانو څخه د چا نومونه اورېدلي او د هغو کتابونه مو لوستي دي؟

د پښتو ادب په معاصره دوره کې څو ډېرې نومیالی او مخکښې ادبي څېرې لرو چې هغوی د پښتو ژبې او ادب د ودې او پرمختیا په لاره کې د ستاینې وړ خدمتونه او نه هېرېدونکې هلې ځلې کړې دي. له دغو نومیالیو ادبي څېرو څخه یو یې عبدالرؤف بېنوا دی چې په دې لوست کې یې درپېژنو.

عبدالرؤف بېنوا د مفتي عبدالله زوی، په ۱۲۹۳ هـ . ش . کال په کندهار کې زېږېدلی و. لومړنۍ زده کړې یې د کورنۍ او سیمې له دیني عالمانو څخه وکړې او بیا یې د خپل ځانګړي ذوق او علاقې له مخې د دیني او ادبي علومو او فنونو مطالعې ته دوام ورکړ. د ځوانۍ په لومړیو کې یې په شعر ویلو او لیکوالۍ پیل وکړ، ډېر ژر یې د خپل پیاوړي استعداد له مخې په دغه ډګر کې د پرمختګ پړاوونه ووهل او د شاعر او لیکوال په توګه وپېژندل شو.

په ۱۳۱۷ هـ . ش . کال د هېواد پلازمینې (کابل) ته راغی او د وخت د ډېرې مشهورې علمي او فرهنګي ادارې ((پښتو ټولنې)) غړی شو. بیا وروسته د کابل مجلې مدیر شو. څو کاله یې دغه دنده په ډېر بریالیتوب سره تر سره کړه، بیا د پښتو ټولنې مرستیال او څه موده وروسته د پښتو ټولنې لوی مدیر شو. په همدغو وختونو کې څه وخت د هېواد ورځپاڼې مسؤول چلوونکی هم و. په ۱۳۳۵ هـ . ش . کال د کابل راډیو د ریاست چارې وروسپارل شوې. څو کاله وروسته په مصر کې د افغانستان د سفارت مطبوعاتي استازی او بیا د دویم ځل لپاره د کابل راډیو رئیس شو. وریسې د ولسي جرګې وکیل او په ۱۳۴۶ هـ . ش . د اطلاعاتو او کلتور وزیر شو.

وروستۍ رسمي دنده یې په لیبیا کې د افغانستان د سفیر په توګه وه چې له هغه ځایه امریکا ته جلا وطن شو. د سرطان د وریښې ناروغۍ له امله په ۱۳۶۳ هـ . ش . کال په نیویارک کې مړ او هلته خاورو ته وسپارل شو.

د قبر پر شناخته یې خپل دا شعر د وصیت په توګه لیکل شوی دی:

زما هډونه به در وړئ وخپل وطن ته
مړ بلبل به رسوئ و خپل ګلشن ته
ښخوئ به ما په پاک افغانستان کې
د پردیسو ننګیالیو په جهان کې
زما پر شناخته به لیکئ زلمیو دا:
((دلته ښخ دی پردیس شوی بېنوا))

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالرؤف بېنوا پیاوړی لیکوال، شاعر، مؤرخ او هېوادپال سیاستوال و. د شعر او ادب، سیاست او تاریخ په بېلا بېلو برخو کې یې لیکل کړي دي. په سلګونو مقالې او شعرونه یې د هېواد په مطبوعاتو کې خپاره شوي او په لس ګونو علمي، ادبي، تاریخي او سیاسي اثار یې د ځانګړو کتابونو په بڼه چاپ شوي دي. په خپلې مورنۍ ژبې پښتو سربېره په عربي، اردو او انګلیسي ژبو ښه پوهېده او په دغو ژبو کې یې لیکنې او ژباړې هم کړي دي.

د چاپ او ناچاپ کتابونو شمېر یې له ۵۰ څخه زیات دی. دلته یې د ځینو اثارو نومونه اخلو : اوسنی لیکوال (۱ـ ۲ـ ۳ ټوکه)، د افغانستان نومیالي (۱ـ ۲ـ ۳ـ ۴ـ ټوکه) میرویس نیکه، پریشانه افکار (د شعرونو ټولګه)، د شعرونو کلیات، زوړ ګناهکار (د ډرامو ټولګه) د افغانستان تاریخي پېښې، د زړه خواله (ادبي لیکونه) او نور.

یو شعر یې د بېلګې په توګه راوړو:

د غریب پالنه

چې وړوکي سره مور که
یاله وروره سره ورور که
داسې کړه له غریبانو
هر غریب پر اوږه سور که
هوښیاري شرافت نه دی
چې له وړکو سره زور که
له انصاف له عدله لیرې
چې د کونډو سر سر تور که
د هغو زړګی به خور شي
د یتیم زړګی چې خور که
د خپل قام رنځور په شاکه
تاته کوم هوښیار پیغور که

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې دانه کوي بې نومه
پرې گومان دغله او چور که

د عبدالرؤف بینوا لنډه ادبي ټوټه:

گرانه ملگریه!

یو گل چې څومره ډېر رنگونه ولري ښکلا یې هم هومره زیاته وي او چې څومره مخونه ولري هغومره د ستاینې وړ وي، خو یو انسان که دوه رنگه شو یا یې ځان دوه مخی وښوده نو نور یې مخ دکتو نه وي.

پوهان وايي: ((څنگه چې یې، هغسې ځان ښیه او څنگه چې ځان ښیې هغسې اوسه.))

خو ځینې انسانان شته چې نه یوازې څو رنگه، څو بڼې او څو مخه لري، بلکې ورسره څو ژبې یې هم په خوله کې وي. او د ماهرو ایکټرانو په څېر د خپل هر رنگ او هر مخ د ښودلو لپاره مخصوصې صحنې لټوي او د خپلې هرې ژبې لپاره ځانته موقع گوري.

داسې انسانان د نورو په رنگ رنگېدل نه غواړي، خو د ځان د رنگ په بدلولو کې دومره ماهر وي چې نور په خپل رنگ ژر غولولی شي. د مخونو په پېژندلو کې لاس لري، خو د دوی د مخ ښه پېژندل د مصنوعي سپوږمۍ په اصلي ماهیت پوهېدلو غوندې وي. دوی په خپله ژبه پسې نه گرځي، خو خپله ژبه د هر چا او هر ځای د اقتضا سره سمه گرځوي. دوی د هر مجلس د رنگ سره خپل رنگ بدلولی شي او د هر چا د خوب رگ یې ځانته معلوم کړی وي. دوی په همدغه یوه ژبه غله ته وايي غلا کوه او دکور خاوند ته وايي: کور ساته.

ظالم ته د ظلم لاره ښيي او مظلوم ته د انتقام اخیستلو سترگکونه وهي.

حاکم ته محکومین وي او محکومینو ته د حاکمانو په رنگ کې وړاندې کېږي. او که ورته ځیر شو همدا دوه مخي، دوه رنگي کسان دي چې د ټولنې د طبقاتو ترمنځ د دې پر عوض چې وحدت، یو والی او ښه نیت پیدا کړي، د هغوی په منځ کې د بدبینۍ، بدگمانۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

او بدنیتی تورې پردې اچوي، که د حاکمې او محکومې طبقې ترمنځ واقع شي، دواړو خواوو ته داسې څرګندوي چې همدا دوی دي چې ددې دوو طبقو ترمنځ یې ارامي ساتلې ده، که دوی نه وي د هغوی ارامي به هم ویجاړه شي. حال دا چې که دا دوه مخي او دوه رنګي له منځه لرې شي، د طبقاتو ترمنځ مستقیمه رابطه او مفاهمه ډېر ژر د دوی منځ ته صمیمیت او یو رنګي راوستلای شي.

نو ګرانه ملګریه!

که غواړو چې د ښه او نیکمرغه ژوند سره مخامخ شو، لازمه ده چې د دې دوه رنګی، دوه مخی او دوه ژبی ښخه لومړی ځانونه وژغورو او بیا یې په ټینګه د مخنیوي لپاره زیار وباسو.

هر چا ته او په هر مجلس کې چې ښه ګه یو، هغسې ځانونه وښیو او چې ښه ګه ځانونه ښیو هغسې واوسو او دا مو ډاډ وي چې یوه ورځ نه یوه ورځ به ضرور د دوه مخو مخونه تور او د دوه رنګو رنګونه ورک او د دوه ژبو ژبې وچې شي، ځکه چې ((کوږ بار تر منزله نه رسیږي.)) او ((دوې هندوانې په یوه لاس کې اخیستی کېدای نه شي.))

د متن لنډیز:

عبدالرؤف بېنوا د پښتو ژبې پیاوړی لیکوال ، شاعر ، مؤرخ او هېواد پال سیاستوال و. د خپل ژوند څو لسیزې یې د هېواد په علمي او فرهنګي ادارو کې خدمت کړی ، په لس ګونو ځانګړي کتابونه او په سلګونو مقالې یې چاپ او خپرې شوې دي.

عبدالرؤف بېنوا د پښتو په معاصرو شاعرانو او لیکوالو کې د لوړ ادبي مقام او دریځ څښتن دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیتونه

۱_ څو زده کوونکي دې په خپله خوښه د متن یو یو پاراګراف په وار سره ولولي.

۲_ د متن په پای کې مو د بینوا له شعر څخه څه مفهوم واخیست؟ په خپلو کتابچو کې یې ولیکئ او هغه د ټولګي په وړاندې ولولئ.

۳_ زده کوونکي دې متن په غور ولولي او په هغو کې دې صفتونه پیدا او په مناسبو جملو کې وکاروي.

۴_ په متن کې مو ولوستل چې عبدالرؤف بینوا نومیالی لیکوال، شاعر، مؤرخ او هېواد پال سیاستوال و. ستاسې د نوموړي کوم اړخ ډېر خوښیږي خبرې پرې وکړئ؟

- لیکوال په ټولنه کې څه ارزښت لري؟

۵_ دا لاندې نیمګړې جملې په پنسل په مناسبو کلمو سره بشپړې کړئ:

- عبدالرؤف بینوا د پښتو ژبې یو نومیالی .... و.
- عبدالرؤف بینوا په .... کې مړ.
- عبدالرؤف بینوا له .... زیات چاپ او ناچاپ کتابونه لري.

۶_ ځینې زده کوونکي دې د ټولګي مخې ته راوبلل شي چې د بینوا د نثر (ګرانه ملګربه!) مفهوم په خپلو الفاظو کې ټولګیوالو ته بیان کړي.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د خپل کور و کلي یا سیمې او ښار د کوم شاعر لنډ ژوند لیک او د شعر یوه بېلګه ولیکي. په راتلونکي پښتو درسي ساعت کې دې یې ټولګیوالو ته ولولي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ځنګلونو ارزښت

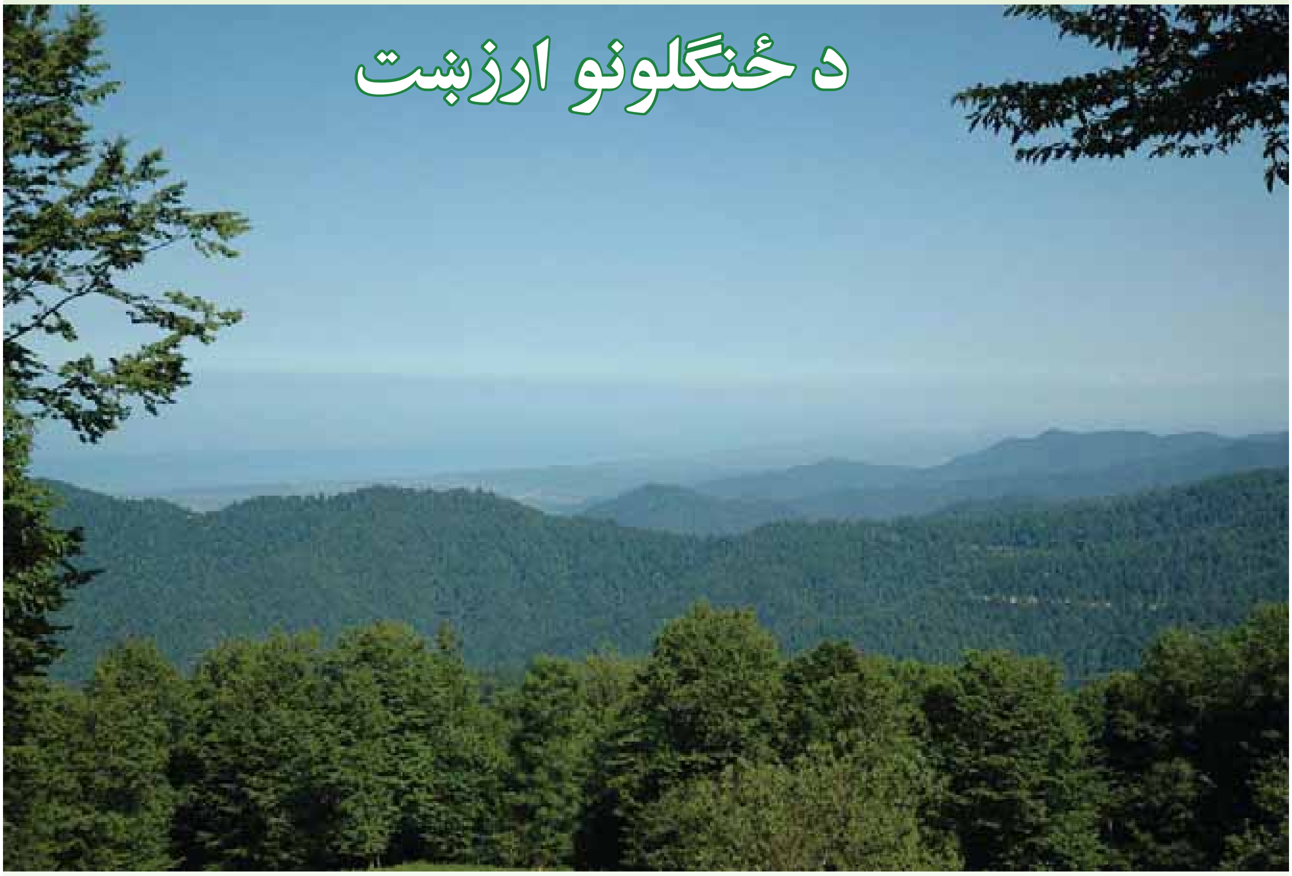

- تاسې له ځنګلونو سره اشنا یاست ؟
- ځنګلونه څه ګټې لري؟

ځنګلونه سربېره پر دې چې دسون، دکورونو د پوښلو او دکړکیو او دروازو د جوړولو لپاره د اړتیا وړ لرګي برابروي او همداراز د هوا په پاکوالي، د ښکلي چاپېریال او طبیعي منظرو په رامنځته کولو کې هم ستر ارزښت او اهمیت لري. دلته په دې لوست کې د ځنګلونو په ګټو او ارزښتونو خبرې کوو.

افغانستان یو غرنی هېواد دی چې زیاته برخه یې غرونو نیولې ده. له دغو غرونو څخه ځینې یې په ګڼو ونو او بوټو پوښلي دي چې هغو ته طبیعي ځنګلونه وایي.

له دغو ځنګلونو څخه که له یوې خوا د ودانیو د پوښلو، کړکیو، دروازو او نورو ضروري شیانو د جوړولو لرګي برابروي، له بلې خوا یې له لرګیو څخه د سون د توکو په توګه هم کار اخلي.

د ډول ډول مېوو او کورنیو څاریو د روزنې لپاره ځنګلونه ور چاپېریال جوړوي. د وحشي حیواناتو او ډول ډول الوتونکو د استوګنې لپاره یو ډېر مناسب ځای ګڼل کېږي. ځنګلونو ډېرې ښکلې او په زړه پورې طبیعي منظرې هم جوړې کړې دي. باید ووایو چې د ډېرو لوړو او ټیټو غرونو دشته والي په اندول زموږ د هېواد د ځنګلونو شمېره او سیمې ډېرې نه دي. د هېواد په مرکزي او شمالي برخو کې د هندوکش د لوړو غرونو لړۍ دي چې تل په واورو پټې وي او د ځنګلونو د رامنځته کېدو لپاره ورتیا نه لري. بیا هم کوم ځنګلونه چې همدا اوس زموږ په هېواد کې شته، که یې په سمه توګه سا تنه، څارنه او پالنه وشي او د یوې ملي شتمنۍ په توګه ورڅخه مناسبه ګټه واخیستل شي، تر ډېره زموږ د خلکو اړتیاوې پوره کولای شي او د ملي اقتصاد په پیاوړتیا کې ډېره ارزښتناکه ونډه ترسره کولای شي.

زموږ د هېواد د ځمکې ټوله دوه میلیونه هکتاره شاوخوا ساحه ځنګلونو پوښلې ده. دغه ځنګلونه په ټول هېواد کې یو شان نه دي. د بېلګې په توګه د پکتیا، کونړ او بادغیس په ولایتونو کې دغه کچه لوړه ده، خو په مرکزي او جنوب لویدیځو سیمو کې بیا هیڅ ځنګل نشته.

د کونړ او پکتیا په ځنګلونو کې د نښتر، څېړۍ او ښوون ډېرې ونې شته چې ډېر اقتصادي ارزښت لري. د بادغیس په ځنګلونو کې د پستې ځنګلونه شته دي چې د پستې خوندوره مېوه ترې لاس ته راځي. په ننګرهار، لغمان، نورستان او نورو سیمو کې هم ځنګلونه شته دي.

که ځنګلونه له یوې خوا ستر اقتصادي ارزښت لري، نو له بلې خوا د چاپېریال او هوا

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پاک ساتلو او د سیلابونو په وسیله د پېښېدونکو زیانونو د مخنیوي لپاره هم ډېر مهم دي. موږ ته لا زمه ده چې د یوې ارزښتناکې ملي شتنمې په توګه یې د سا تنې او ښارنې لپاره هلې ځلې وکړو. پر طبیعي ځنګلونو سربېره د هېواد په زیاترو سیمو کې مصنوعي ځنګلونه وکرو او ویې روزو چې د استوګنې چاپېریال مو ښکلی، هوا یې تازه او په زړه پورې شي .

د متن لنډیز:

زموږ هېواد غرنی دی، له همدې امله په ځینو سیمو کې ډېر ګڼ او پراخ ځنګلونه لري. دغه ځنګلونه په اقتصادي او سوداګریز ارزښت سربېره د هوا په پاکوالي او د ښکلو طبیعي منظرو په رامنځته کولو کې د ستاینې وړ ونډه لري. ځنګلونه د سیلابونو مخنیوی کوي او موږ له طبیعي مصیبتونو څخه هم تر یوه حده سا تي. د ملي شتمنی په توګه یې باید ساتنه او ښارنه وشي.

فعالیتونه

۱ـ زده کوونکي دې متن په چوپتیا سره ولولي، بیا دې نور زده کوونکي د متن یو یو پاراګراف په لوړ غږ د نورو ټولګیوالو په وړاندې ولولي .

۲ـ زده کوونکي دې په خپلو کتابچو کې د کتاب له متن څخه د ځنګلونو ګټې ولیکي او بیا دې په وار سره د ټولګیوالو په وړاندې ولولي.

۳ـ یو یو زده کوونکی دې د ټولګي مخې ته را وغوښتل شي چې په لنډه توګه د هېواد د بېلا بېلو ځنګلونو سیمې وښیي او د ځنګلونو د اهمیت په هکله خبرې وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- پورته عکسونو ته وګورئ او د ځانګړنو په هکله يې څو کرښې په خپلو کتابچو کې وليکئ.

۴_ دې لاندې پوښتنو ته ځوابونه ووايئ :

- ځنګلونه څه ته وايي ؟
- ځنګلونه د چا مال بلل کېږي ؟
- تاسې د هېواد د ځوانانو په توګه د ځنګلو د ساتنې او ښارنې لپاره څه وړانديزونه لرئ.

۵_ دا لاندې جملې ولولئ چې په کومې زمانې (اوس مهال _ تېر مهال او راتلونکي مهال) پورې اړه لري، په چوکاټ کې يې په پنسل وليکئ :

۱_ زه پروسږکال د کونړ ځنګلونو ته تللی وم .

۲_ زه ځنګل ته ځم .

۳_ زه به له خپل ورور سره د پکتيا د ځنګلونو ليدلو ته لاړ شم.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د ځنګلي ونو او د دوی په سيمو کې د موجودو ونو نومونه ليست کړي د پښتو ژبې په بل درسي ساعت کې دې هغه ټولګيوالو ته ووايي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دولسم لوست

لوبې او روغتیا

- تاسې له کوم ډول لوبو سره مینه لرئ ؟
- لوبې څه ګټه لري؟

موږ په ټولنه او هیوادکې په سیمه ییزه، ملي او نړیواله کچه یو شمېر لوبې او ورزشونه لرو چې ډېر مینه وال لري. دغه لوبې نه یوازې دا چې غوره بوختیاوې دي، ډېرې روغتیايي ګټې هم لري. دلته په دې لوست کې پر هغو خبرې کوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوبې یوازې بوختیا او وخت تیرول نه دي، بلکې د ځوانانو لپاره ډېرې نورې ګټې هم لري. د ځوانانو پټ استعدادونه راڅرګندوي او هغوی ځیرک، کوښښي، کارکوونکي، وخت پیژندونکي، زغموونکي او ژمن روزي.

لوبې سربېره پر یوې غوره بوختیا او پورته یادو شوو ښیګڼو، د بدن د روغتیا او سلامتیا لپاره هم ډېرې ګټې لري. د هغو په ارزښت او اهمیت باید موږ پوه شو. پخوا به زیا تره چارې او کسبونه، لکه : ترکاڼي، اهنګري، یوې کول، لو کول او د کرنې نورې چارې د انسان د بدن او متو په زور او ځواک سرته رسیدلې.

تر ډېرو لیرې لیرې وا ټنونو به خلک پلي تلل، که څه هم دغه کارونه به د اړتیا له مخې تر سره کېدل، خو هغه په حقیقت کې یو ډول سپورت هم و.

اوس د عصري پرمختګونو له امله د ژوندپه ټولو چارو کې ډېرې اسانتیاوې رامنځته شوي دي. د کارونو لپاره لوی او واړه ماشینونه او د تګ را تګ لپاره ډول ډول وسیلې جوړې شوي دي، ځکه د انسان د بدني کار ډګر لږ او ډېر تنګ شوی دی. داچې د انسان د بدن غړي داسې ځانګړتیا لري چې که کار ترې وانه خیستل شي، سستیږي او که کار ترې واخیستل شي، ډېره ښه وده کوي او پیاوړي کېږي.

هغه بېلا بېلې سیمه ییزې، ملي او نړیوالې لوبې، لکه: والیبال، فوټبال، ټینیس، باسکتبال، کرکټ، هاکي، ځغاسته یا منډې وهل، لامبو وهل، وزن پورته کول، غېږه نیول (پهلواني) وزلوبه، جمناستیک او همدارنګه د ماشومانو ځینې سیمه ییزې لوبې، لکه: پټ پټوني، رسۍ لوبه، پنډوس، چندرۍ، د واورو جنګ او داسې نور چې په ځانګړې یا ډله ییزه بڼه ترسره کېږي، لوبې ورته وایي.

لوبې ډېرې جسمي او روحي روغتیایي ګټې لري . د لوبو کولو پر وخت د بدن غړي په حرکت راځي. بدن خوله کېږي او له هغو سره ډېر زهرجن مواد بهرته وځي. د لوبو په بهیر کې ساه ایستل ګړندۍ کېږي، بدن نوې او تازه هوا اخلي. روحي ستړیا له منځه ځي، زړه او بدن غښتلی کېږي. لوبې او ورزشونه د ځوانانو ترمنځ صمیمیت زیاتوي او ان تردې چې د ملتونو ترمنځ سیالۍ په لوبو کې د دوستۍ او سولې فضا رامنځته کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لوبو او ورزش یوه بله ډېره مهمه ګټه دا ده چې د انسان بدني استعدادونه او مهارتونه وده کوي، ذهني، اخلاقي او ټولنیزې ځانګړنې یې پالنه او روزنه مومي.

د ډله ییزو لوبو له امله د لوبغاړو په خپلو کې د همکارۍ او یو پر بل د باور او ملګرتیا روحیه پیاوړې کېږي.

تاسې باید د زده کړې د چارو ترڅنګ لوبو او ورزش ته هم مناسب وخت ورکړئ، په ځانګړو ډله ییزو لوبو او ورزشونو کې برخه واخلئ چې بدن مو روغ رمټ او د هر ډول جسمي او روحي کارونو سرته رسولو ته چمتو شي.

د متن لنډیز:

لوبې بوختیا او وخت تیرول نه دي، بلکې ډېرې نورې روغتیایي او ټولنیزې ګټې هم لري. اوس د فزیکي کار او فعالیت ډګر لږ او ډېر تنګ شوی او ډېر کارونه د ماشین په وسیله تر سره کېږي. د انسان بدن داسې ځانګړنه لري چې که کار ترې وانه خیستل شي، سستیږي. که کار ترې واخیستل شي، نو ډېره پیاوړتیا مومي. ددې لپاره د بېلا بېلو لوبو تر سره کول ډېر ضروري دي.

فعالیتونه

۱ـ زده کوونکي دې لومړی متن په چوپتیا سر ولولي، بیا دې ځینې زده کوونکي متن په لوړ غږ د ټولګیوالو په وړاندې ولولي.

۲ـ زده کوونکي دې په دریو برابرو ډلو وویشل شي: یوه ډله دې د لویانو سیمه ییزې لوبې، دویمه ډله دې په ملي کچه منل شوې نړیوالې لوبې او دریمه ډله دې د ماشومانو بېلا بېلې لوبې لست کړي او بیا دې د هرې ډلې استازی هغه د ټولګي په وړاندې ووایي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

نور زده کوونکي دې هغه په خپلو کتابچو کې وليکي.

۳_ لاندې پوښتنو ته دې مناسب ځوابونه ووايي.

- لوبې او ورزش څه شی دی؟
- لوبې او ورزش روغتيا ته څه ګټه لري؟
- لوبې او ورزش په ټولنيز لحاظ څه ګټې لري؟
- که زموږ د هېواد لوبغاړي په نړيواله کچه په سياليو کې برياليتوب تر لاسه کړي، تاسې ته څه احساس پيدا کېږي؟ څو تنه دې د ټولګي په مخ کې پرې خبرې وکړي.

۴_ په متن کې فعلونه په نښه او هغه په مناسبو جملو کې وکاروئ.

۵_ زده کوونکي دې د عکس له مخې د لوبو په اړه خبرې وکړي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶_ د لاندې جملو خالي ځايونه په پنسل په مناسبو کلمو ډک کړئ :

- لوبې او ورزش ډېرې .... ګټې لري.
- د واليبال لوبه د .... ترمنځ کېږي.
- وز لوبه زموږ د هېواد يوه .... ده.
- د لوبو او ورزش په ترسره کولو د انسان د بدن غړي .... کېږي.
- لوبې د لوبغاړو ترمنځ د .... او .... د رامنځته کيدو سبب ګرځي.

کورنۍ دنده

هرزده کوونکی دې د خپلې خوښې يوې لوبې په اړه معلومات وليکي او هغه دې د پښتو ژبې په بل درسي ساعت کې ټولګيوالو ته و وايي.

هغه څوک چې بدني تمرينونه کوي، هيڅ ډول درملو ته اړتيا نه لري، د هغه درمل او دوا په بدني حرکتونو کې ده.

(ابو علي سينا بلخي)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ویکتور هوګو

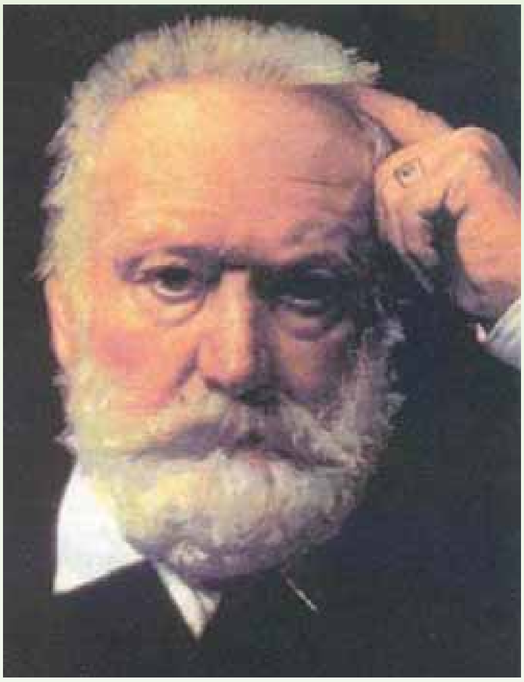

- تاسو په نړیوالو ادبي شخصیتونو کې د چا نومونه پیژنئ؟
- موږ ته د نړۍ د ادبي نامتو څېرو پېژندل څه ګټه لري؟

د نړۍ د ادبیا تو په تاریخ کې ډېرې سترې ادبي څېرې شته چې د خپلو ارزښتناکو ادبي اثارو له امله يې نړیوال نوم او شهرت تر لاسه کړی دی. له دغو ادبي څېرو څخه د فرانسې نامتو لیکوال، ویکتور هوګو هم و چې د لوړو ادبي ارزښتمنو اثارو د لیکلو له امله يې زیات نړیوال شهرت په برخه شوی دی. دلته يې په دې لوست کې درپیژنو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیاوړی لیکوال او شاعر ویکتور هوګو په ۱۸۰۲ م. کال د فرانسې په بیزانسون ښار کې زیږېدلی دی. پلار یې د پوځ لوړ پوړی دولتي چارواکی او جنرال و.

د هوګو کورنۍ د ده تر زیږېدلو څه موده وروسته د بیزان سون له ښار څخه د پاریس ښار ته ولېږدول شوه. هوګو د ځوانۍ پر مهال په شعر ویلو پیل وکړ. له ادبیاتو او مطبوعاتو سره د زیاتې مینې له کبله یې یوه مجله هم خپره کړه چې تر ۱۸۲۱ م. پورې یې خپرونو دوام وکړ.

د شعرونو لومړنۍ ټولګه یې تر خپرېدو وروسته د لوستونکو له ډېر تاوده هرکلي سره مخامخ شوه او ستره ادبي جایزه یې هم تر لاسه کړه. په ۱۸۴۳ م. کال د هوګو په ژوندکې هغه مهال بدلون رامنځته شو چې ځوانه لور یې مړه شوه. تر دې وروسته هوګو له ادبیاتو څخه سیاست ته مخه وکړه.

کله چې ناپلیون واکمن شو، ویکتور هوګو له هغه سره مخالفت پیل کړ. په پایله کې هغه اړ شو چې فرانسه پرېږدي. هغه لومړی بلژیک او بیا انګلستان ته لاړ.

ویکتور هوګو د انګلستان د جرسي په جزیره کې د استوګنې پر مهال د ((مجازات)) په نامه اثر ولیکه او په همدغه کال یې د خپلو شعرونو ټولګه د ((ننداره چیان)) تر سرلیک لاندې هم خپره کړه. نوموړی تر ۱۸۷۰ م. کال پورې هلته پاتې شو او خپل نور مشهور اثار د ((پېړیو حکایتونه)) او ((بېنوایان)) یې ولیکل.

په ۱۸۷۰ م. کال هغه مهال چې په فرانسه کې جمهوري حکومت رامنځته شو، هوګو بیرته پاریس ته ستون شو. د فرانسې خلک تر ننه هغه ته د یو ستر ملي او ولسي لیکوال په سترګه ګوري. مشهورو اثارو یې نوم د نړۍ د ادبیاتو په تاریخ کې د تل لپاره خوندي کړی دی. د هوګو اثار د نړۍ په ډېرو ژبو ژباړل شوي دي.

ویکتور هوګو په ۱۸۸۵ م. کال د ۸۳ کالو په عمر له دې نړۍ څخه سترګې پټې کړې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د متن لنډيز:

ويکتور هوګو د فرانسې نامتو ليکوال و چې د خپل ادبي شهکار ((بينوايان)) په ليکلو يې ستر نړيوال نوم او شهرت تر لاسه کړى دى. په نړيوالو ادبياتو کې به ډېر لږ ليکوال په خپل وخت کې د ويکتور هوګو په څېر هر اړخيز نړيوال شهرت ته رسيدلي وي. د هوګو اثار په نړيوالو ژبو ژباړل شوي دي.

فعاليتونه

۱_ څو زده کوونکي دې دنورو ټولګيوالو په استازيتوب متن په لوړ غږ ولولي.

◆ ځيني زده کوونکي دې د متن يو يو پاراګراف ولولي.

۲_ زده کوونکي دې هغه لغتونه چې ښوونکي پر تخته ليکلي او معنا کړي دي، پخپلو کتابچو کې وليکي.

◆ څو زده کوونکي دې په تخته ليکل شوي لغتونه په مناسبو جملو کې وکاروي.

۳_ زده کوونکي دې د خپل هېواد د څو مشهورو ادبي شخصيتونو نومونه وليکي، ځيني دې هغه د ټولګيوالو په وړاندې ووايي.

۴_ لاندې پوښتنو ته ځواب ورکړئ:

◆ ويکتور هوګو څنګه نړيوال ادبي شهرت ترلاسه کړ؟

◆ ويکتور هوګو ولې او څه ډول له ستونزو سره مخامخ شو؟

◆ کومې پيښې د ويکتور هوګو په ژوندکې بدلون راوست؟

۵_ د لاندې جمع نومونو مفرده بڼه په خپلو کتابچو کې وليکئ، په مناسبو جملو کې يې وکاروئ:

نومونه　　زده کوونکي　　شخصيتونه　　شاعران　　اديبوهان

◆ د لاندې جملو سمه معنوي او املايي بڼه د هغو په وړاندې په پنسل سره وليکئ:

(c) ketabton.com: The Digital Library

هوګو د انګلستان اوسیدونکی و. ( )

هوګو یو مشهور سوداګر و. ( )

هوګو زوی و د یو جنرال. ( )

۶_ هرزده کوونکی دې د خپل څنګ ټولګیوال ته له متن څخه یوه برخه د املاء په توګه ووایې او بیا دې هغه د کتاب له مخې سمه کړي.

۷_ په لاندې کلمو کې نومونه، صفتونه او فعلونه جلا کړئ:

ښکلی	هوګو	لاړ	پیاوړی	محمود
خوړل	نومیالی	ابن سینا	لیکل	ژړل

کورنۍ دنده

داسې یو متن په کور کې ولیکئ چې د پښتو پنځه واړه ((ی ګانې)) پکې مراعات شوې وي، په بل پښتو درسي ساعت کې یې خپلو ټولګیوالو ته د تختې پرمخ ولیکئ او راغلې ((ی ګانې)) پکې په نښه کړئ.

ازادي

د اسمانونو، د چمنونو او د سیندونو بې ازاره لارویانو ته زیان مه رسوئ او ازادي ته یې په احترام وګورئ. د دغو بېوزلو او بې ګناهو ازادي مه ایساروئ چې د تقدیر او سرنوشت قاضي او حاکم ستاسو ازادي سلب نه کړي.

(ویکتور هوګو)

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوارلسم لوست

د بشر حقونه

- تاسې بشري حقونه پېژنئ؟
- د نورو حق ته باید څرنګه درناوی ولرو ؟

انسانان په ټولنه کې یو لړ حقونه لري چې دا د دوی ځانګړي حقونه دي. دغه راز په ټولنه کې د نورو حقونو په وړاندې مکلفیتونه هم لري چې هغو ته باید درناوی وکړي.

په دې لوست کې په ټولنه کې د بشري حقونو په هکله خبرې کوو او لولو چې انسانان په ټولنه کې د کومو حقونو لرونکي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله ﷻ چې په دې نړۍ کې انسان پیداکړی، له هماغه پیله یې پرې د زیات شمېر بشري حقونو لورینه هم کړې ده. بشر ته د خدای ﷻ د ورکړو حقونو شمېره ډېره زیاته ده، لکه د ژوند کولو حق، د ملکیت لرلو حق، د زده کړې حق، د روغتیا حق، د تابعیت حق، د فکر او بیان د څرګندولو حق، د انساني کرامت او شخصیت د خوندیتوب حق او نور. د ټولنیز ژوند په بهیر کې وخت په وخت د زورواکو له خوا د کمزورو حقونه په زورزیاتي تر پښو لاندې او له هغو څخه بې برخې کېږي. که وګورو، له خپلو حقونو څخه دفاع او د ترلاسه کولو لپاره یې هلې ځلې ډېر اوږد تاریخ لري. ډېرې بېلګې یې په بشري تاریخ کې خوندي دي.

د اسلام د سپیڅلي دین په راتګ سره د بشر حقونو ته پوره درناوی وشو او په بېلابېلو بڼو موجود ټول توپیرونه یې له منځه یوړل. په الهي احکامو او نبوي ارشادا تو کې د دغو بشري حقونو د تثبیت په هکله ډېرې زیا تې لارښوونې شته. د بېلګې په توګه کله چې حضرت ابوذر غفاري حضرت بلال ته وویل: ای حبشي غلامه! حضرت محمد ﷺ ورته وفرمایل : تور حبشي او سید قریشي دواړه برابر او د خدای ﷻ بنده ګان دي.

نو ویلای شو چې ټول انسانان برابر حقونه لري او په ځانګړي او ټولنیز ژوند کې باید له هغو څخه برخمن شي.

د بشري تاریخ په اوږدو کې، که څه هم د نړۍ په ګوټ ګوټ کې وګړو د خپلو بشري حقونو د ترلاسه کولو لپاره ځانګړې او ډله ییزې هلې ځلې کړې او غږونه یې پورته کړې دي، خو په نړیواله کچه داسې کومه اداره نه وه چې له هغوی څخه چې حقونه یې سلب شوي، ملا تړ وکړي. د دویمې نړیوالې جګړې په بهیر کې چې زیات شمېر انسانان ووژل شول او په نړیواله کچه په بشري حقونو سخت تیری وشو، د جګړې له پای ته رسېدو وروسته د دې اړتیا پیښه شوه چې په نړیواله کچه داسې یوه لایحه او قانون رامنځته کړي چې د بشر له حقونو څخه دفاع وکړي. په دې لړ کې په ۱۹۴۷ م. کال د ملګرو ملتونو د عمومي ټولنې له خوا د بشر د حقونو نړیواله اعلامیه تصویب شوه. دا اعلامیه یوه سریزه او (۳۰) مادې لري. وروسته بیا په بېلا بېلو وختونو کې د بشري حقونو په

(c) ketabton.com: The Digital Library

اړوند بېلا بېل کنوانسیونونه تصویب شوي دي چې هر یو په خپل ځای ځانګړی ارزښت او اهمیت لري.

د بشر د حقونو د نړیوالې اعلامیې له مخې انسان تر هر څه لومړی د ژوند کولو، ازادۍ او د شخصي امنیت لرلو حق لري . همدارنګه هیڅوک باید شکنجه یا ونه ربړول شي او نه دې هغه له زور زیاتي، ناوړه سلوک او سپکاوي سره مخامخ کړای شي.

هر څوک حق لري چې حقوقي شخصیت یې په رسمیت وپېژندل شي. ټول د قانون په وړاندې برابر دي. هیڅوک دې په خپل سر بندي یا له خپل ټاټوبي تبعید نه کړای شي. د چا په شرافت او ابرو دې تیری نه کېږي. هر څوک حق لري چې ازاد فکر وکړي، خپل فکر او نظر په ازادانه ډول څرګند کړي.

د بیان ازادي چې د بشر د حقوقو د نړیوالې اعلامیې په نولسمه ماده کې راغلې، د بشر له ډېرو مهمو او بنسټیزو حقونو څخه ګڼل شوې ده. په دې برخه کې یادونه شوې ده چې هر څوک د بیان د ازادۍ حق لري او د خپل نظر په څرګندولو کې باید ویره او ډار ونه لري.

د بشر د حقوقو د نړیوالې اعلامیې دغه ماده خلکو ته دا حق ورکوي چې له هرې وسیلې څخه چې کېدای شي اطلاعات او معلومات ترلاسه کړي او یا یې نورو ته ورسوي، خو د یادونې وړ ده چې د بیان ازادي هم خپلې پولې او حدونه لري تر هغه چې په کې بشري کرامت ته سپکاوی نه وي رامنځته شوی او د هغه په وسیله د چا بشري حقوق تر پښو لاندې نه شي، د چا له دیني او مذهبي عقیدو، قومي، نژادي او توکمیز حیثیت او له خپلو ملي هېوادنیو ګټو سره په ټکر کې نه وي. د بیان ازادي جایز ده.

ـ زده کړه یا ښوونه او روزنه چې هم د انسان له ډېرو مهمو او لومړنیو حقونو څخه ده، د بشر د نړیوالې اعلامې په شپږویشتمه ماده کې د هغې په اړه داسې راغلې دي:

ـ هر څوک حق لري چې زده کړه وکړي. زده کړه به لږ تر لږه په لومړنیو دورو کې وړیا وي. لومړنۍ زده کړه به اجباري وي، فني او حرفوي زده کړې به د ټولو په واک کې وي.

ـ د زده کړو موخه به د انساني شخصیت وده، د بشر حقونو ته درناوی او بنسټیزه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ازادي وي.

ـ مور او پلار به د خپل ماشوم په اړه د زده کړې د ډول په ټاکنه کې لومړیتوب ولري.

ـ دولت مکلف دی چې د وګړو لپاره بې له کوم توپیره د زده کړې لارې چارې برابرې کړي، چې په دې توګه د خلکو د ذهني روزنې شرایط برابر شي.

د بشر د حقونو په نړیواله اعلامیه کې د داسې نورو ډېرو حقونو یادونه هم شوې ده چې هغه ټول د انسان طبیعي او ټولنیز حقونه ګڼل کېږي.

په نړیواله کچه ټول هغه هېوادونه چې د بشر د حقونو اعلامیه یې لاسلیک کړې ده، په ملي کچه دغه دولتونه مکلف ګڼل کېږي چې د هغو رعایت وکړي. د ملګرو ملتونو د بشري حقونو اداره او د بشر د حقونو بېلا بېلې نړیوالې ټولنې په نړۍ کې د بشري حقونو حالت ته پاملرنه کوي او هغه څاري.

اوس چې زموږ په هېواد کې د سولې، سوکالۍ، ټولنیزو او اقتصادي پرمختګونو لپاره لارې چارې برابرې شوې دي، دولت د بشري حقونو د نړیوالې اعلامیې د لاسلیک کوونکي او ژمن غړي په توګه د بشر حقونو ته پاملرنه کوي. په هېواد کې د بشر د حقونو خپلواک کمیسیون رامنځته شوی چې د بشر له حقونو څخه دسر غړونې او نورو اړوندو مسایلو د څارنې چارې سمبالوي.

دمتن لنډیز:

هر انسان که ښځه وي او که نر، په ټولنه کې د ژوند کولو، د فکر او بیان د ازادۍ حق، دانساني کرامت او شخصیت د خوندیتوب حق لري. په اسلام کې هم د بشر د حقونو پوره درناوی شوی دی او په نړیواله کچه هم د بشر د حقونو د ورکولو او درناوي په هکله ځانګړي قوانین رامنځته شوي او هېوادونه یې په رعایت کولو اړ او مکلف ګڼل کېږي. اوس داسې ادارې او سازمانونه شته چې په ټوله نړۍ کې د بشر د حقونو حالت له نژدې څخه څاري .

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیتونه

۱ـ څو زده کوونکي دې په اسلام کې د بشر حقونه د متن له مخې ووايي او څو تنه دې د بشر د حقونو په نړيوالې اعلاميې کې راغلي حقونه د متن له مخې ووايي.

ـ څو زده کوونکي دې په خپله خوښه د متن ښېلا ښېل پراګرافونه ولولي.

۲ـ زده کوونکي دې په دوو ډلو ووېشل شي : يوه ډله دې په متن کې ((مفردې کلمې)) وليکي او بله دې ((مرکبې کلمې)) او بيا دې د هرې ډلې استازي هغه د ټولګي په مخ کې ووايي.

۳ـ لاندې پوښتنو ته ځواب ووايئ:

- د اسلام دين انسان ته کوم حقونه ورکړي دي؟
- د بشر د حقونو په نړيوالې اعلاميې کې د کومو بشري حقونو يادونه شوې ده؟
- دولتونه د بشري حقونو په هکله په څه مکلف شوي دي؟
- تاسو له دې لوست څخه څه مفهوم ترلاسه کړ؟
- د بشر د حقونو د ورکړې په برخه کې ستاسو نظر څه دی؟
- که په ټولنه کې بشري حقونه ورنه کړل شي، ستاسو په نظر به څه زيانونه رامنځته شي؟

۴ـ په لاندې جدول کې تش ځايونه په مناسبو جملو په پنسل ډک کړئ:

ماضي (تيره زمانه)	حال (اوس مهال)	مستقبل (راتلونکي زمانه)
ما ليک وليکه.		
		احمد به راشي.
	زه لوست وايم.	
		ځوک به درس ووايي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵_ لاندې جملې ولولئ او د سمې جملې په مخامخ چوکاټ کې په پنسل نښه وکړئ :

- بشر ته په ټولنه کې حقونه ورکړل شوي دي. ☐
- بشر ته ځيني حقونه ورکړل شوي دي. ☐
- د بشر د حقونو فکر له دويمې نړيوالې جګړې وروسته رامنځته شوی دی. ☐
- له لومړۍ نړيوالې جګړې وروسته رامنځته شو. ☐

کورنۍ دنده

ستاسو په شاوخوا کې د بشر د حقونو حالت څنګه دی؟ په دې اړه له خپل مور او پلار او نورو مشرانو څخه هم وپوښتئ، که مو په زړه پورې څه پيدا کړل، له ځانه سره يې يادداشت کړئ، د بلې ورځې پښتو درسي ساعت کې پرې خبرې وکړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځلسم لوست

بلخي ابن سینا

■ زموږ د هېواد د لرغونو نومیالیو پوهانو په ډله کې چې په ملي او نړیواله کچه له لوړ نوم او شهرت څخه برخمن دي، د چا له نامه سره اشنا یاست؟ کومې داسې نامتو څېرې پېژنئ؟

موږ دخپل هېواد په تاریخ کې ډېر نومیالي علمي او فرهنګي شخصیتونه لرو چې ویاړلي علمي او فرهنګي کارنامې لري . هغوی نه یوازې زموږ د هېوادوالو، بلکې په نړیواله کچه د ټول بشریت لپاره د ویاړ سبب دي . له دغو نومیالیو علمي او فرهنګي شخصیتونو څخه یو هم ابن سینا بلخي دی چې په دې لوست کې یې درپېژنو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ابن سینا بلخي زموږ د هېواد او په نړیواله کچه له سترو عالمانو، پوهانو او طبیبانو څخه ګڼل کېږي . اصلي نوم یې حسین دی، په شیخ الرئیس او ابن سینا مشهور دی . په یو روایت په ۳۶۳ هـ . ق . او د یو بل روایت له مخې په ۳۷۰ هـ . ق. کال د بخارا په ((افشنه)) نومي کلي کې زېږېدلی و.

پلار یې عبدالله، د بلخ له نومیالیو څخه و او په سکندریه نومي سیمه کې یې استوګنه لرله.

د منصور بن عبدالمالک ساماني د واکمنۍ په وخت کې بخارا ته چې د سامانیانو پایتخت و، لاړ. څرنګه چې عبدالله ډېر با تد بیره شخصیت و، دربار ته یې لاره پیدا کړه او ډېر ژر د دربار په مخورو کې وګڼل شو، هلته یې د افشنه په کلي کې ((ستاره)) نومې ښځه په نکاح کړه، خدایﷻ زوی ورکړ، نوم یې پرې ((حسین)) کېښود چې وروسته یې د ابن سینا په نوم نړیوال شهرت پیدا کړ. اوس نه یوازې زموږ هېواد پرې ویاړي، بلکې ټوله نړۍ او انسانیت پر هغه ویاړ او فخر کوي.

ابن سینا دومره لوړ استعداد او پیاوړی ذهن درلود چې په لس کلنۍ کې یې قرآن عظیم الشان او نور مروجه دیني علوم، د دین اصول، د ادب د علم اصول، صرف، نحو، لغت، معاني، بیان او نور زده کړل او بیا یې له محمود مساح څخه چې په هغه وخت کې د ریاضي او نورو طبیعي علومو لوی عالم و، ریاضي او نور علوم هم زده کړل.

نوموړی وروسته د طبابت په زده کړه بوخت شو. شپاړس کلن و چې د خپلې سیمې په نومیالیو دیني عالمانو او طبیبانو کې وشمېرل شو، د نوم او شهرت اوازې یې هر لورته خپرې شوې. وایي چې یو ځل نوح بن منصور ساماني پاچا ډېر ناروغه شو، نو ابن سینا د هغه دارو درمل وکړل . هغه ژر جوړ شو، کله چې منصور د ابن سینا دا بې سارې پوهه او استعداد ولید، سمدستي یې هغه ته اجازه ورکړه چې د پاچا له ځانګړي شاهي کتابتون څخه ګټه واخلي .

ابن سینا چې د ډېر تیز ذهن او قوي حافظې خاوند و، په ډېره لږه موده کې یې د هغه کتابتون ډېر مهم کتابونه ولوستل او د هغو زیا تې برخې یې خپلې حافظې ته وسپارلې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ۲۱ کلنۍ کې یې د کتابونو په تالیف پیل وکړ او د ژوند ډېره برخه یې په لیکلو او لوستلو تېره کړه. هغه هېڅکله په لیکلو او لوستلو نه ستړی کېده. که د ورځې به یې حکومتي او دفتري کارونه کول، نو د شپې به یې تر ډېره وخته مطالعه کوله او یا به یې کتابونه لیکل. هغه په لیکلو کې دومره چټک و چې د خپل مشهور اثر (شفاء) اتلس ټوکه یې په شلو میاشتو کې لیکلي دي.

ابن سینا د پلار تر مړینې وروسته هم په بخارا کې و او د نوح بن منصور ساماني په دربار کې یې ښه درناوی کېده. خو کله چې د سامانیانو واکمني ګډه وډه شوه او د غزنویانو تر سلطې لاندې راغلل، نو ابن سینا ګرګانج ته لاړ.

کله چې سلطان محمود غزنوي ټوله بخارا ونیوله، څرنګه چې هغه د ابن سینا له علمي مقام، نوم او شهرت څخه خبر و، غوښتل یې چې له ځان سره یې غزني ته راولي، په هغه پسې یې خپل استازی ورولېږه، خو را نغی او له هغه ځایه نشاپور ته او بیا جرجان ته ولاړ. هلته د قابوس واکمني وه چې ډېر علم پالونکی واکمن و. د ابن سینا یې ډېر درناوی وکړ. ابن سینا هلته په طبابت لاس پورې کړ او ډېر ژر د لوړ نوم او شهرت خاوند شو. کله چې هلته اړ و دوړ پیښ شو، ابن سینا (ری) او بیا همدان ته لاړ. هلته شمس الدوله امیر و. کله چې ابن سینا د هغه د ناروغۍ درملنه وکړه، د وزارت چارې یې وروسپارلې. ابن سینا په همدغه وخت کې د خپل شاګرد ابو عبیدالله په غوښتنه د (الشفاء) او (القانون) مشهور کتابونه ولیکل چې نړیوال شهرت لري او په ډېرو ژبو ژباړل شوي دي. ابن سینا د خپل وخت ډېر لوی دیني عالم و. د دیني علومو په بېلا بېلو برخو، لکه تفسیر، حدیث، فقه، صرف، نحو او نورو په هکله یې زبات شمېر اثار لیکلي دي.

نوموړی یو لوی فیلسوف و. د منطق، فلسفې، روحیاتو او اخلاقو په هکله هم ډېر تالیفات لري. لوی طبیب او حکیم و. د طبابت په هکله یې داسې کتابونه لیکلي دي چې اوس هم د اروپا او نورې نړۍ په پوهنتونونو او طبي تعلیمي مرکزونو کې لوستل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ابن سینا په دري، عربي، او ترکي ژبو ښه پوهېده او لیکنې یې پرې کولی شوې او شعرونه یې هم پرې ویلی شول. لنډه دا چې ابن سینا د ژوند او پوهې په هره برخه کې خپل فکر او قلم ازمویلی دی او ډېر ارزښتناک اثار یې رامنځته کړي دي، ((د افغانستان نومیالي)) د کتاب مؤلف د ابن سینا د کتابونو یو اوږد لست راخیستی چې د هغه له مخې یې د ټولو تالیف کړو او ژباړلو کتابونو شمېره ۴۵۴ ته رسیدلې ده.

دغه نومیالی عالم لومړی د قولنج او بیا د میرگیو (صرع) په ناروغۍ اخته او د ۴۲۸ هـ . ق . کال د روژې په لومړۍ نېټه د جمعې په ورځ په همدان کې وفات او هلته خاورو ته وسپارل شو.

د متن لنډیز:

ابن سینا زموږ د هېواد د نومیالیو علمي فرهنگي شخصیتونو له ډلې څخه دی چې نه یوازې د هېواد او سیمې، بلکې په نړیواله کچه له ستر نوم او شهرت څخه برخمن دی . نوموړی نه یوازې ستر عالم او فیلسوف و، بلکې د خپل وخت له پیاوړو حکیمانو او طبیبانو څخه هم گڼل شوی دی او داسې علمي اثار یې لیکلي چې اوس د اروپا په پوهنتونونو کې لوستل کېږي او په عامه کچه ترې گټه اخیستل کېږي.

فعالیتونه

۱ـ هر زده کوونکی دې په خپل وار له متن څخه د خپلې خوښې یو پراگراف ولولي. نور زده کوونکي دې ورته په ځیرتیا سره غوږ ونیسي.

۲ـ هر زده کوونکی دې د خپل څنگ ملگري ته د متن یوه برخه د املاء په توگه ووایي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروسته دې بيا دواړه خپل ليکلي متنونه د کتاب له مخې اصلاح کړي.

۳_ دې لاندې پوښتنو ته ځوابونه ورکړئ :

- ابن سينا د عمر په کوم پړاو کې د ديني علومو زده کړه پای ته ورسوله؟
- ابن سينا ته چا اجازه ورکړه چې له شاهي کتابتون څخه ګټه واخلي؟
- د ابن سينا مشهور کتاب څه نوميږي او د څه په هکله دی؟
- د ابن سينا کتابونه چيرې او په کومو طبي ښوونيزو او روزنيزو مرکزونو کې لوستل کيږي؟

۴_ په متن کې راغلي خاص نومونه او صفتونه په نښه او په خپلو کتابچو کې يې وليکئ.

- دالاندې فعلونه د زمانې له مخې معلوم او په خالي ځايونو کې يې په پنسل وليکئ :
  - زه کار کوم ( )
  - ته به درس ولولې ( )
  - تا ليک ليکلی دی ( )

۵_ له دې لاندې کلمو څخه په خپلو کتابچو کې جملې جوړې کړئ :

زه	ابن سينا	ښوونکی	لوبې	درس	پلرنی
درناوی	ګټه	ورځ	تاتوبی	کوم	ته
وايم	اصلي	ډېر	روغتيا	هره	دی
بلخ	د خپل	لري			

۶_ زده کوونکي دې په دريو ډلو وويشل شي : يوه ډله دې په دې متن کې څو مشکل لغتونه را واخلي، يو تن دې د نورو په استازيتوب هغه پرتخته وليکي. د بلې ډلې څو زده کوونکي دې هغه معنا کړي. د دريمې ډلې څو تنه دې هغه په خپل وار سره په مناسبو جملو کې استعمال کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کورنۍ دنده

د افغانستان د مشهورو او علمي څېرو په اړه له خپلو مشرانو وپوښتئ او یا که خپله معلومات لرئ په څو کرښو کې یې ولیکئ. په راتلونکي پښتو درسي ساعت کې یې ټولگیوالو ته ولولئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کابل بالاحصار

■ تاسي کله پخپلو سیمو یا نورو سیمو او ولایتونو کې لرغوني کلاګاني لیدلي دي؟
هغه لویې کلاګاني چې په لرغونو زمانو کې د پوځي او سیاسي موخو لپاره پر غونډیو او لوړو ځایونو جوړې شوي دي، بالاحصارونه یې بولي. زموږ د هېواد په ځینو ولایتونو کې هم دغه ډول کلاګاني شته چې زیاتره اوس د کنډوالو په توګه پاتې دي، یوه هم د هېواد په پلازمېنه (کابل) کې ده چې د کابل بالاحصار یې بولي. په دې لوست کې یې درپېژنو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ د هېواد په ځینو ولایتونو کې د پوځي او دفاعي موخو لپاره په لوړو ځایونو کې کلاګانې او بالاحصارونه جوړ شوي دي چې هر يو يې په خپل ځای د تاريخي لرغونتوب له کبله ارزښت لري. هغه کلاګانې چې پر لوړو ځایونو او غونډيو جوړې شوې، د بالاحصارونو په نامه يادېږي. د کندوز، غزني، زابل، پکتيا او کابل بالاحصارونه يې ډېرې ښې بېلګې دي.

د غزني بالا حصار

د کابل د اوسني ښار په سهيل ختيځه برخه کې يوه جنګي کلا ده چې د يوې غونډۍ پر لوړه هواره سطحه له ډېرينو پلنو ديوالونو څخه جوړه شوې او د کابل د بالاحصار په نامه يادېږي.

دا کلا چې له سويل لويديځې خوانه د شېر دروازې د غره د سر په ديوال پورې نښتې، تر اوسه يې ډېرين برجونه پر ځای ولاړ او د ليدونکو د پاملرنې وړ دي. د بالاحصار په شمالي لمنه کې يو لرغونی کوچنی ښار ودان و. له دې څخه څرګندېږي چې د بالاحصار ارګ د سلطنتي حاکمانو او چارواکو د ناستې، د نغدي پانګو (خزانو) او ارزښتمنو څيزونو د ايښودلو او ساتلو ځای و.

داسې ښکاري چې يو وخت به همدلته د هېواد او سيمې د واکمنانو برخليک ټاکل کېده، د پاچاهانو پر سر تاجونه ايښودل کېدل او له دغه ځايه د ملي پت او د هېواد د ساتنې، د واکمنۍ د پراختيا او اداره کولو لپاره کارونه سمبالېدل. د کابل لرغوني ښار له بالاحصار پرته د پاچهی بل مقر نه درلود.

دې غونډۍ ته په کتنه ویلای شو چې بالاحصار د لوګر د درې په خوله کې پروت

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی. د ښهر دروازې جوړښت او موقعيت د بالاحصار دفاعي ارزښت نور هم زيات کړی دی چې تر اوسه پورې د کابل بالاحصار، د کابل ښار پر گرد چاپېره د يوې حاکمې نقطې حيثيت لري.دغه ودانۍ چې زموږ د لرغوني تاريخ يوه روښانه نښه گڼل کېږي، د جوړولو د وخت او نېټې په هکله يې د تاريخ پوهانو بېلا بېلې نظريې موجودې دي.

د تاريخي څېړنو له مخې د دغې تاريخي کلا لرغونتوب د اسلام له راتګ څخه د مخه زمانې د يفتليانو دورې ته رسيږي. دغې تاريخي کلا د وخت په اوږدو کې ډېر زيانونه هم لېدلي دي. د احمد شاه بابا او تيمور شاه د واکمنيو پر مهال بيا رغول شوې ده.

له انگليسي چارواکي کيوناری سره د افغانانو جگړې او دهغه د وژل کېدو د غچ په موخه د کابل بالا حصار يو ځل د اور په لمبو کې سوځېدلی دی. د نادر خان د واکمنۍ پر مهال بيا ورغول شو او حربي لېسه په کې جوړه شوه. وروسته بيا دا ځای په ۱۳۴۵ هـ .ش. کال کې د حربي پوهنتون لپاره ځانگړی شو.

زموږ د هېواد تاريخي ځايونه او جنگي کلاگانې د دې ښکارندويي کوي چې زموږ نيکونو او پلرونو د خپل هېواد دساتنې لپاره د خپل توان په اندازه زيار ايستلی او زموږ گران هېواد يې د خپلې وينې په بيه د پرديو له ولکې څخه په ميړانه ساتلی او موږ ته يې په خپلواکه توگه په ميراث پرېښی دی، پر موږ هم لازمه ده چې د خپلو پلرونو او نيکونو په څېر د خپل هېواد د ساتنې او ودانۍ لپاره هلې ځلې وکړو.

سربېره پر دې د يو ارزښتناک فرهنگي ميراث په توگه بايد د دغې لرغونې ودانۍ بيا رغونې او ساتنې ته ځانگړې پاملرنه وشي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د متن لنډيز:

د کابل بالا حصار د يو لرغوني فرهنګي ميراث په توګه له ستر ارزښت او اهميت څخه برخمن دی. دغه تاريخي کلا چې اوس د يوې کنډوالې په بڼه پاتې ده، د تاريخ په اوږدو کې يې ډيرې لوړې ژورې ليدلي او په هره پيړۍ او پوړۍ کې د واکمنانو د ناستې ځای او پلازمېنه وه. دغه ودانۍ اوس بيا رغوني او د ساتنې لپاره ځانګړې پاملرنې ته اړتيا لري. د کابل بالاحصار د افغانستان د تاريخ يوه نه هيريدونکې او د ارزښت وړ برخه ده.

فعاليتونه

۱ـ زده کوونکي دې په خپل خپل وار د لوست يو يو پاراګراف په لوړ اواز ولولي.

۲ـ په خپلو کتابچو کې پنځه داسې جملې وليکئ چې له متن سره نژدې تړاو ولري.

◆ له متن څخه پنځه داسې کلمې راخوښې کړئ چې د ((پ)) په توري پيل شوې وي په خپلو کتابچو کې يې وليکئ او په مناسبو جملو کې يې وکاروئ.

۳ـ زده کوونکي دې په دوو ډلو بېل کړای شي: د يوې ډلې يو تن دې د نورو په استازيتوب د متن يو پراګراف ولولي. ښوونکی دې د هغه په اړه ځينې پوښتنې پر توره تخته وليکي او د هغې بلې ډلې له ځينو زده کوونکو څخه دې يې ځواب وغواړي. بيا دا بله ډله هم په هماغه ډول له متن څخه بل پراګراف لولي، ښوونکی يې پوښتنې پر تخته ليکي او د بلې ډلې له څو زده کوونکو څخه يې ځوابونه غواړي. دا لړۍ د وخت په پام کې نيولو سره دوام مومي.

۴ـ دې لاندې جملې ته دې هر زده کوونکی د خپل ذوق له مخې په مناسبه توګه پراختيا ورکړي او په پنسل دې څو پرله پسې معنا لرونکې جملې وليکي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

موږ ښوونځي ته د زده کړې لپاره راځو او غواړو چې ....
....
....
....

۵ـ دغو لاندې پوښتنو ته ځواب ووايئ:

- بالاحصارونه د کومو موخو او هدفونو لپاره جوړ شوي دي؟
- بالا حصارونه اوس موږ ته څه ارزښت او اهميت لري؟
- که د بالاحصارونو بيا رغونه او ساتنه ونشي، څه به پېښ شي؟
- که چېرې د هېواد په يو بل ولايت کې کوم بالاحصار پېژنئ د هغه په هکله د ټولګيوالو په مخکې څه ووايئ.

۶ـ دوې داسې جملې وليکئ چې دوه صفتونه پکې راغلي وي.

ـ درې داسې جملې وليکئ چې د درې واړو زمانو (اوس مهال ـ تېر مهال ـ راتلونکی مهال) فعلونه پکې راغلي وي.

۷ـ ځينې زده کوونکي دې د ټولګي مخې ته راوبلل شي چې د بالاحصار د ارزښت او اهميت په اړه خبرې وکړي.

کورنۍ دنده

که په سيمه کې مو کومه پخوانۍ کلا يا ودانۍ وي، په اړه يې معلومات وليکئ د پښتو په بل درسي ساعت کې يې د ټولګي په وړاندې ولولئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سبا فکر

هر څوک د خپلې راتلونکې په فکر کې وي. زيار ګالي، کړاوونه زغمي، هڅه کوي او په دې هيله وي چې سبا يې تر نن ښه شي. خواران په دې هيله وي چې بډايان شي. زده کوونکي په دې هيله وي چې زده کړه يې سرته ورسيږي. د هېواد او ټولنې خدمت ته اماده شي. مساپر په دې تکل کې وي چې خپل کور، کلي او ټاټوبي ته ورسيږي. رنځوران په دې ارمان وي چې له رنځ او ربړې څخه خلاص شي.

همدغه د سبا د ښه والي هيلې او هڅې دي چې د نړۍ په هر څه کې پرله پسې بدلون، پرمختګ او سمون راولي. له چا سره چې د خپلې سبا ورځې فکر نه وي، خپلې ښې ايندې ته اميدوار نه وي او د خپلو ښو هيلو د پوره کېدو له پاره زيار و نه باسي، هغه په ژوندکې نېکمرغه کيدلی نه شي. انسان د اميد او عمل په رڼا کې پرمختګ کوي.

موږ چې نن په ښوونځي کې سبق وايو، بايد خپلې سبا ته اميدواره واوسو. دا په دې کېږي چې غير حاضري ونه کړو، خپل درسونه ښه ياد کړو، کورنۍ دندې ترسره کړو. د خپلو ښوونکو په لارښوونو عمل وکړو او له همدغې شيبې څخه د کار او زيار لپاره تکل وکړو او ورته ملا وتړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوولسم لوست

ادیبه او باتدبیره مېرمن

بي بي زينب

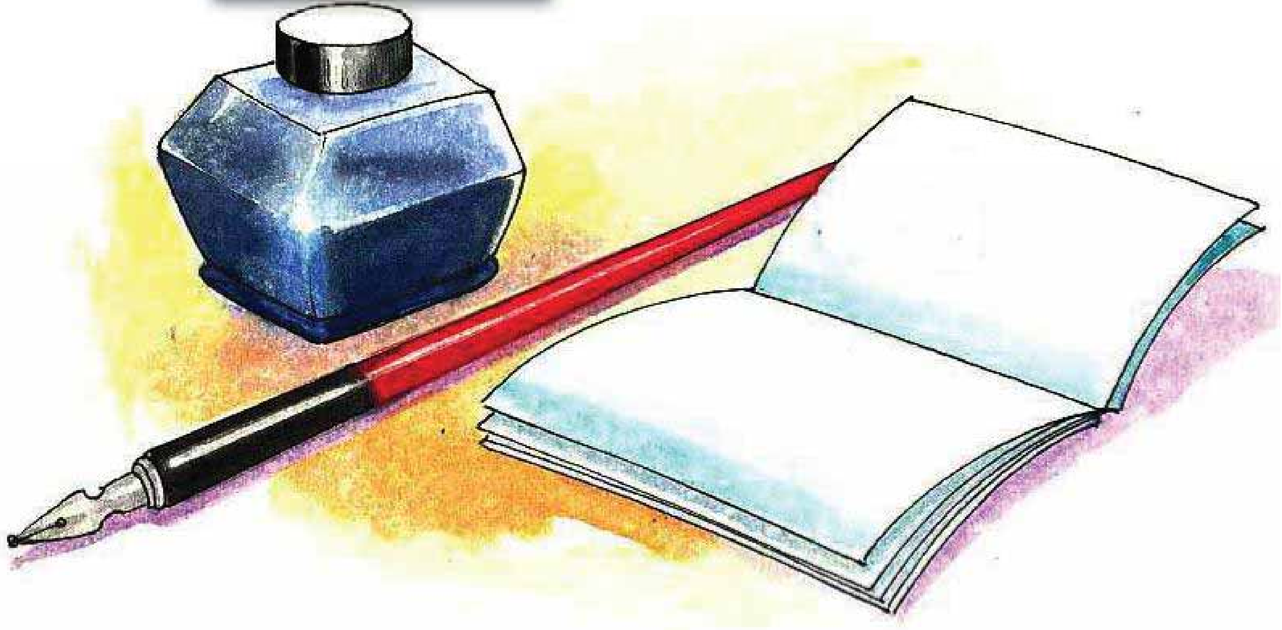

- تاسې د هېواد په پخوانيو نوميالیو مېرمنو کې د چا له نامه سره اشنايي لرئ؟

زموږ لرغوني هېواد د تاريخ په اوږدو کې له ښځو او نارينه وو څخه ډېر نوميالي علمي، فرهنگي او سياسي شخصيتونه په خپله غېږه کې روزلي او پاللي دي. د دوی وياړلي کارنامې د تاريخ په پاڼو کې په زرينو کرښو ليکلې شوي دي.

يوه له دغو نوميالیو څخه مېرمن زينب ده چې د فرهنگ اوسياست په دواړو ډگرونو کې تلپاتې کارنامې لري، په دې لوست کې يې درپېژنو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بي بي زينب چې زموږ د هېواد د نوميالیو فرهنګي او سیاسي شخصیتونو له ډلې ښځه ده، د ملي مشر میرویس خان نیکه لور وه.

نوموړې د خپل وخت د دودیزو دیني او ادبي علومو زده کړې په هغه وخت کې د کندهار له نومیالي دیني عالم ملا نور محمد غلجي ښځه چې د میرویس نیکه د کورنۍ ځانګړې ښوونکې و، ترسره کړې وې.

زينب چې له غوره اخلاقو، لوړې پوهې او فضیلت څخه برخمنه مېرمن وه، سربېره پردې چې د خپلې کورنۍ د ښځو د ښوونې او روزنې او لیک لوست د زده کړې چارې یې په پوره اهتمام سرته رسولې، له خپل ورور شاه حسین هوتک سره یې هم د حکومت د چارو په سمبالښت کې مرسته کوله.

د پټې خزانې مؤلف محمد هوتک چې د دغې نومیالۍ مېرمنې هم مهال لیکوال او د شاه حسین هوتک د دربار له علمي، ادبي شخصیتونو او مخورینو څخه و، په ((پټه خزانه)) کې یې د دې نومیالۍ مېرمنې د پېژندګلوۍ په اړه لیکلي دي:

((بي بي زينب ډېره هوښیاره، عالمه او په چارو پوهه ښځه ده، د پاچا (شاه حسين هوتک) په چارو کې تدبیرونه کوي. په خپله رایه او مشوره د چارو ستونزې حل کوي. د وخت پاچا د هغې په مشورو عمل کوي او نصیحتونه یې په غور اوري.))

د پټې خزانې د مؤلف د څرګندونو له مخې بي بي زينب د دیني علومو او د حکومت په کارونو کې پر پوهې سربېره ادیبه او شاعره هم وه. د پښتو او دري شاعرانو د اشعارو ژوره مطالعه یې درلوده. پخپله یې هم پښتو شعر وایه او د ادیبانو او شاعرانو ډېر درناوی یې کاوه. د ژوند ډېره برخه یې په عبادت، مطالعه او د پاچا د حرم مېرمنو ته د علومو په تدریس او دلیک لوست د ښودنې په چارو تېراوه.

د ((تاریخ افاغنه)) د لیکوال سید ظهورالحسن موسوي د وینا له مخې هغه مهال چې نادر افشار پر کندهار برید وکړ او ښار یې کلا بند کړ، بي بي زينب په دغه یو کال او څو میاشتنۍ دفاع کې د یادونې او ستاینې وړ نقش درلود او د هغو افغاني مشرانو په ډله کې هم شامله وه چې د متارکې د شرطونو په باب یې په ۱۱۴۹ هـ . ق. کال له نادر افشار

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره خبرې کولې.

د دغې نوميالۍ مېرمنې ژوند تر همدغه پورتني کال پورې يقيني دی. کله چې نادر افشار کندهار ونيو، شاه حسين هوتک يې له خپلې کورنۍ سره د فارس مازندران ته جلا وطنی کړ، مېرمن زينب هم له خپل ورور سره په دغه سفر کې ملګرې وه. تر دې وروسته يې بيا د ژوند د پېښو په هکله تاريخي سند او معلومات په لاس کې نشته.

د مېرمن زينب د شعرونو ديوان تر اوسه نه دی ترلاسه شوی. د شعر يوه بېلګه يې چې په ۱۱۳۷ هـ. ق. کال يې د خپل ورور شاه محمود هوتک د مړينې په ويرنه کې ويلې، د پټې خزانې په وسيله خوندي شوې او تر موږ رارسيدلې ده. د دغه شعر په لوستلو سره موږ ته د نومورې مېرمنې علمي او ادبي څېره ښه راڅرګند يدای شي. په پای کې يې د شعر څو کړۍ لولو:

غر سو چې ورور تېر له دنيا سو، نا
کندهار واړه په ژړا سو، نا
زړه مې په وير کې مبتلا سو، نا
چې شاه محمود له ما جلا سو، نا
دا روڼ جهان راته تور تم دی، نا
زړه د بيلتون په تيغ کړم دی، نا
هوتک غمجن په دې ماتم دی، نا
د پاچهۍ تاج مو برهم دی، نا
چې شاه محمود تېر له دنيا سو، نا
کندهار واړه په ژړا سو، نا

×××

ځوان و، مېړه د تورې جنګ و، نا
ولاړ د کام په نام او ننګ و، نا

شاه محمود هوتک

(c) ketabton.com: The Digital Library

دښمن له ده په وينو رنگ و، نا
پر ميدان شېر و يا پلنگ و، نا
افسوس چې مرگ د ده په خوا سو، نا
کندهار واړه په ژړا سو، نا

×××

محموده نه يوازې خور ژاړي
پر مرگ دې ټوله کلی کور ژاړي
خپلوان لا څه پاچا دې ورور ژاړي
پښتون دې ټول په واويلا سو، نا
کندهار واړه په ژړا سو، نا

×××

اصفهان پاته تاج نسکور عالمه
چې شاه محمود سو نن په گور عالمه
د پښتون لمر سو، تياره تور عالمه
راته دښمن به کا پيغور عالمه
چې پاچا ولاړ پښتون گدا سو نا
کندهار واړه په ژړا سو نا

×××

لښکر سو خپور پښتون ولاړ دی اريان
په خاورو ځای کا شاه محمود عاليشان
پاته سو تخت و تاج د ټول اصفهان
زړه بې راسوړ سو، کا خوښي دښمنان
وايي پښتون اوس بې پاچا سو، نا
کندهار واړه په ژړا سو، نا

(c) ketabton.com: The Digital Library

اورم ناري د غم چې کړینه فریاد
پښتون په مرګ د شاه محمود سو برباد
زړونه چې تل به و، ښادمن سوه ناښاد
د ساندو ږغ دی چې راوړینه يې باد
ماتم زده پیر و برنا سو، نا
کندهار واړه په ژړا سو، نا
×××
وروره! مقر دې ستا مولا کې جنت
در دې کې تاته پسله مرګه راحت
روح دې وه ښاد په لويه ورځ د قیامت
مخ دې وه روڼ د خدای په مهرو رحمت
د خالق رحم تل پر تا سو، نا
کندهار واړه په ژړا سو، نا

د متن لنډيز:

بي بي زينب د ميرويس خان نيکه لور، عالمه، اديبه، فاضله مېرمن وه. د خپلې کورنۍ ښځو ته د ليک لوست او ديني علومو پر زده کړه سربيره يې له خپل ورور شاه حسين هوتک سره د سلطنت او واکمنۍ د چارو په سمبالښت کې هم مرسته کوله. شاعره هم وه او په ادبياتو کې يې ژوره مطالعه درلوده. د شعر ديوان يې تر اوسه نه دی ترلاسه شوی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیتونه

۱ـ د دغه متن يو يو پراگراف دې زده کوونکي په خپل خپل نوبت په لوړ غږ ولولي.

۲ـ ځينې زده کوونکي دې د ټولگي مخې ته راوبلل شي چې د شعر مفهوم په خپلو الفاظو کې ووايي.

۳ـ دې لاندې پوښتنو ته ځوابونه وواييئ:

- مېرمن زينب څوک وه؟
- مېرمن زينب د خپلې کورنۍ ښځو ته د علومو او د ليک لوست په زده کړې سربېره نورې څه چارې پر مخ بيولې؟
- د مېرمن زينب په اړه کره معلومات موږ ته له کومو کتابونو څخه ترلاسه شوي دي؟

۴ـ متن دې په غور ولوستل شي او په هغه کې دې راغلي خاص نومونه په کتابچو کې وليکل شي.

۵ـ پنځه داسې جملې وليکئ چې د پښتو ښځينه ((ی)) گانې پکې راغلي وي.

۶ـ په دې لاندې جملو کې خالي ځايونه په مناسبو کلمو په پنسل سره ډک کړئ:

- مېرمن زينب زموږ د ملي مشر .... لور وه.
- زينب يوه عالمه، فاضله او .... مېرمن ....
- مېرمن زينب له خپل ورور .... سره د پاچاهۍ د چارو په سمبالښت کې .... کوله.

کورنۍ دنده

که مېرمن زينبې ته ورته کومه شاعره پيژنئ په اړه يې معلومات وليکئ. په دې اړه له کتاب، مور او پلار نه هم مرسته غوښتې شئ. بيا ورځ يې په ټولگي کې واوروئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اتلسم لوست

کتاب او کتابتون

- تاسې د ښوونځي له کتابونو پرته کله نور کتابونه مطالعه کړي دي؟
که مو مطالعه کړي وي چېرې، کوم او د چا کتابونه وو؟

د پوهې او معلوماتو د ترلاسه کولو او د ذهني ودې لپاره کتاب تر ټولو غوره او اغېزناکه وسیله ده. د کتابونو تر لاسه کولو او مطالعې لپاره بیا تر ټولو ښه ځای کتابتون دی. په دې لوست کې د کتاب، کتابتون او مطالعې په اړه معلومات درکوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

موږ په داسې زمانه کې ژوندکو و چې کتابونه ډېر او ترلاسه کول يې اسانه دي. اوس هم ډېر وګړي د کتاب په قدر او ارزښت نه پوهيږي او له ګټو يې ناخبره دي. دوی په دې نه دي پوه چې کتاب هغه ښو ونکی دی چې موږ ته وړيا او بې له کوم بدله زده کړه او معلومات راکوي. هيڅکله نه ستړی کېږي، تل موږ ته سترګې پر لار دی. هر وخت مو چې ورته مراجعه وکړه، په ورين تندي مو مني اوهر کلی راته وايي. هر څه چې ترې وپوښتو په نرمۍ او سړه سينه ځواب راکوي او په هغه څه چې نه پوهيږو، په ډېره مهربانۍ يې را زده کوي.

که په غور وګورو له کتاب څخه غوره شی او له کتابتون څخه غوره ځای په نړۍ کې نشته. که څوک غواړي چې د سوکاله او نيکمرغه ژوند خاوند شي، خپله موخه دې د کتابتون په ګوښه او د کتابونو په پاڼو کې ولټوي او پردې دې ډاډه اوسي چې ((پلټونکی موندونکی دی.))

کتاب د انسان لپاره ډېر ښه دوست او ملګری دی. له کتاب سره ملتيا او ملګرتيا، موږ د عادي وګړو له چاپيريال څخه د ډېرو لوړو افکارو او تصوراتو نړۍ ته بيا يي، له لوړو او سترو انسانانو سره مو ملګري کوي او د هغو له فکر او نظر څخه مو خبروي.

کله چې موږ کتابتون ته ننوځو، هلته په ښکاره يو څو الماری وينو چې کتابونه او پاڼې پکې ځای پر ځای شوي دي، نوره چوپه چوپتيا خپره وي او هيڅ غږ پکې نه اورېدل کېږي. کله چې کتاب راواخلئ او پاڼې يې واړوئ، هماغه غلی کتاب په خبرو پيل وکړي، په حيرانوونکې چټکتيا سره مو تر ليرې ليرې واټن پورې بيايي. يو نوميالي ايټالوي پوه ((پترارک)) د خپلو کتابونو او کتابتون په ستاينه کې له پند او خوند نه ډکې ډېرې خبرې لري. نوموړی وايي:

((زه يوه ډله ملګري او دوستان لرم چې شپې او ورځې له هغو سره تېروم. زما ټول دوستان د نړۍ نوميالي دي چې پېړۍ او زمان پکې خوندي دی. دغو دوستانو ډېر لېرې واټونه وهلي او زما تر کوره رارسيدلي دي. دوی زما په زړه او سترګو کې ځای نيولی دی. هر وخت چې وغواړم، د هغو ليدو ته ورځم او چې هر چېرې ځم له ځان

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره يې بيايم. دومره خوږ ژبي دي چې څوک يې په خبرو نه مړيږي. د ژوند پټ رازونه راته څرګندوي. د تېرې زمانې د پند او خوندکيسې راته کوي او د انسانانو برخليکونه راښيي. په دې مې پوهوي چې څرنګه ژوند وکړم. چې خواشينی شم په خوږو او مالګينو خبرو مې د غم اور وژني او خوښوي مې. د نيکمرغۍ لارې راښيي او هغو ته د رسېدو لپاره خپلې غوره لارښوونې له ما څخه نه سپموي.

دا چې زما دا ملګري او دوستان ما ته څومره ګټې را رسوي، زما ژبه يې د ستايلو او شمېرلو وس او توان نه لري.))

کتاب هغه خواخوږی او مهربان ملګری دی چې خيانت، دوه مخې توب، کينه نه پېژني او په زړه کې يې رښتينوالی، وفا او لورينه په څپو ده. له خپل ملګري او مينه وال سره يې هيڅ کله هم خيانت نه دی کړی او نه يې کوي. کټ مټ د يوې هندارې په څېر، ښه او بد پکې بې له تېروتنې پخپل رنګ بريښي او خپل هر څه زموږ مخې ته ږدي. رښتيا رښتيا وايي، عمر يې تېر کړی، تجربې يې ترلاسه کړي، له هر بڼ نه يې رنګا رنګ ګلونه راټول او ښکلې غونچې يې ترې جوړې او زموږ مخې ته يې ايښې دي.

په يوازېتوب کې له موږ څخه نه غافله کېږي او نه پرېږدي چې زموږ يوه شيبه عمر هم بې ځايه تېر شي.

که زموږ د تېر ژوند تياره ګوټونه روښانه کوي او د تېرو خلکو کړه وړه، ټولنيزې اړيکې، تدبير او برخليک راته بيانوي، د هغوی سربښندنې، علمي او ادبي غورځنګونه، بېلا بېلې موندنې، موجودې ستونزې او هلې ځلې زموږ د سترګو په وړاندې انځوروي چې موږ يې د خپل ژوند سرمشق وګرځوو او د عبرت درس ترېنه واخلو. کله بيا زموږ غوږونو ته د خوږ ژبو ويناوالو خوږې، له ساز او سوزه ډکې ويناوې زمزمه کوي او کله بيا د يو خوږ ژبې واعظ په توګه موږ ته د ژوند، پند او خوند خبرې کوي اوپه غوره افکارو مو د زړه او ذهن روزنه او پالنه کوي. ديني، اخلاقي او ټولنيزګټور معلومات او پوهه راته وړيا ډالۍ کوي.

خو په ياد ولرئ چې له ښو کتابونو سره مينه لرل د انسان لپاره د ډېرې ښې ملګرتيا

(c) ketabton.com: The Digital Library

زیری دی. پام کوئ چې بې ځایه هوسونه مو د نفس د بې لارې کولو په لټه او تکل کې دي، یوازې او یوازې همدا ملګری مو له دغې تېروتنې، بښوییدنې او ناورین څخه ژغورلی شي. هره ورځ مو په بره بیایي، فکر او خیال ته مو د الوتولو او لوړ تللو واک او ځواک ورکوي، پوهه مو بشپړ وي، اخلاق مو غوره کوي او روح مو خوځنده او پیاوړی کوي.

د هر چا لپاره، خو په ځانګړې توګه د ځوانانو لپاره کتاب ډېر او تر هر څه غوره ملګری دی، نو له لوستلو یې ډډه مه کوئ. له ښه کتاب سره د ژورې مینې په پایله کې به پوه شئ چې دغه ملګری تاسو ته څومره ګټور دی.

د کتاب، مطالعې او کتابتون له دې دومره ښېګڼو او ګټو سره سره باید دې ته مو پام وي چې د کتابونو په مطالعه او ساتنه کې له ډېر غور او احتیاط څخه کار واخلو. کله چې غواړو د مطالعې په وسیله خپله معلوماتي پانګه زیاته او ذهني ځواک پیاوړی کړو، لومړی باید د لوستلو لپاره غوره، ګټور او باوري کتابونه وټاکو. په دویم ګام کې باید د مطالعې او لوستلو پر مهال خپل جسمي ځواک ته هم پوره پاملرنه وکړو. هسې نه چې په دې برخه کې په افراطي کړنې سره خپل جسم او ذهن له اندازې زیات ستړی او زیانمن کړو.

د متن لنډیز:

سره له دې چې اوس مهال کتابونه او کتابتونونه ډېر دي، او ورته لاس رسی اسانه دی، خو بیا هم ډېر داسې وګړي شته چې د کتابتون په ګټه او ارزښت نه پوهیږي. حال دا چې له کتاب څخه بل غوره او وفادار ملګری نشته.

کتاب هر وخت ستاسو د خدمت او استفادې لپاره چمتو دی. کتاب او مطالعه ډېرې ګټې لري، خو باید چې د مطالعې له پاره غوره او ګټور کتابونه انتخاب کړو او هم په مطالعه کې ډېر افراط ونه کړو چې جسم او ذهن ته مو زیان ورسیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیتونه

۱_ ځینې زده کوونکي دې په ترتیب سره د لوست یو یو پرګراف د ټولګي په وړاندې په لوړ غږ ولولي، نور دې غوږ ونیسي چې د کلمو سم تلفظ زده کړي.

۲_ زده کوونکي دې په خپله خوښه د دغه لوست پنځه پنځه جملې په کتابچو کې ولیکي، بیا دې هغه د خپلو ټولګیوالو په وړاندې ولولي.

۳_ متن دې په غور ولولي، په هغه کې دې صفتونه پیدا او په خپلو کتابچو کې دې ولیکي، بیا دې هغه د ټولګي په وړاندې په لوړ غږ ولولي. نور زده کوونکي دې هغه صفتونه چې د دوی په لست کې نشته پرې ورزیات کړي.

۴_ زده کوونکي دې د کتابتون په څېر نورې ترکیبي کلمې د ((تون)) په یو ځای کولو سره بشپړې کړي:

کتاب + تون = کتابتون

روغ + =

درمل + =

پوهنه + =

ننداره + =

زېږن + =

وړک + =

۵_ دې لاندې پوښتنو ته ځوابونه ووایئ:

- ◆ ځنګه کولی شو خپله پوهه او معلومات زیات کړو؟
- ◆ تاسې د کوم ډول کتابونو له لوستلو سره مینه لرئ او ولې؟
- ◆ د کتابونو د ښه او خوندي ساتلو لپاره کومې لارې چارې غوره ګڼئ؟
- ◆ د کتاب لوستل او مطالعه څه ګټه لري؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶_ د لاندې جملو تش ځايونه په پنسل سره په مناسبو کلمو ډک کړئ:

- کتابتون د مطالعې .... تر ټولو غوره .... دی.
- د کتاب مطالعه زموږ .... او ....زياتوي.
- زه د ښوونځي له .... پرته نور .... هم مطالعه کوم.

کورنۍ دنده

که په خپل کور او يا د کوم نږدې خپلوان او ملګري په کور کې مو کتابونه وي، د هغو د ځينو کتابونو او د هغو د ليکوالو نومونه وليکئ. د ښوونکي په راتلونکي ساعت کې يې د ټولګيوالو په وړاندې ولولئ.

نېکمرغه هغه څوک دی چې له دوو شيانو څخه يو ولري:
يا ښه او غوره کتابونه يا داسې دوستان او ملګري چې کتابونه لري.
(ويکتور هوګو)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سولې نړۍ

- سوله او امن څه ته وايي؟
- که په کومه سيمه، ټولنه يا هېوادکې سوله او امن نه وي، وګړي به له څه ډول ستونزو سره مخامخ شي؟

سوله او امن د بشري ژوند د سوکالۍ او ټولنيزې پرمختيا لپاره ډېر ضروري دي. تر هغه چې په يوه ټولنه يا هېوادکې اوان دا چې که په نړيواله کچه په سيمه او نړۍ کې سوله نه وي، بشري ژوند به له ستر خطر او ګواښ سره مخامخ وي. که په يوه هېوادکې نا امني رامنځته شي، د نړۍ نور، په ځانګړې توګه ګاونډي هېوادونه ورځخه په کلکه اغېزمن کېږي. دلته په دې لوست کې د ګل پاچا الفت يو شعر لولو چې پکې د سولې د ارزښت او اهميت په هکله ژورې خبرې شوې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه ورځ به بختوره وي هر ګوره
چې د سپينو زړونه تور نه وي له توره
کرکه نه وي يوله بله محبت وي
ورورولي سوله صفا وي ښه نيت وي
مرور خلک يو بل سره پخلا شي
نه چې غوښه او چاړه هغه اودا شي
بشري دوستي قايمه په جهان وي
خوښ په سوله هم کافر هم مسلمان وي
نژادي توپير هيڅ نه وي په دنيا کې
نه په شرق او نه په غرب نه امريکا کې
استقلال منلی حق د هر ملت وي
خو قايم په ملتو کې اخوت وي
دا څورنګه ساز آواز د هېواد ونو
شي يوه ارکسترا د ولسونو
د ګډ ژوند اصل و اساس اصلي منظور وي
جهاني عدل و انصاف صحيح دستور وي
هر ملت په هر نظر کې وي ښاغلی
که په هر رنګ و آيين کې وي راغلی
سړيتوب وي محترم په هر لباس کې
په زري جامو کې وي که په کرباس کې
داسې وساتي هر څوک خپل مسلکونه
چې ونکړي يو له بل سره جنګونه
ټول جهان د دوستۍ کور وي سر تر سره
د جنګ وېره شي له زړونو نه بهره

(c) ketabton.com: The Digital Library

زور ترلی وي د سولې په قانون
مهار شوي مست اوښان وي د جنون
تویول د وینو شرم او پېغور وي
شرمنده ذلیل سر ټیټی ظلم زور وي
جگ شي هر چېرته د سولې بېرغونه
شي په سمه لار روان سیاستونه
د انسان زړگی له جنگ او جگړې تور شي
توره ماته شي او جوړ ورنه څه نور شي
خو له نه وي علامه د خجالت
په خدمت خولې کېدل وي شرافت
یو له بله محبت مهرباني وي
د ((الفت)) هیله او فکر جهاني وي
زه له تا ځني ځاریږم ته له مانه
که جدا هم وي زما آیین له تانه

د متن لنډیز:

شاعر په شعر کې د سولې د نړۍ په زړه پورې انځور وړاندې کړی او د داسې یو چاپېریال هیله او غوښتنه یې کړې چې په ملي او نړیواله کچه سوله وروروَلي وي. وگړې په خپل هېواد او هم په نړۍ کې سره پخلا وي. د جنگ جگړې ویره د خلکو له زړونو وتلې او یو له بل سره په سوله، خواخوږۍ او همدردۍ کې ژوند وکړي. له وینې تویولو څخه ژوره کرکه او سوله ییز ژوند ته لیوالتیا موجوده وي. د شاعر هیله د ټولې نړۍ د دولتونو ترمنځ سوله، وروري او برابري ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شاعر پېژند ګلوي:

ګل پاچا الفت د مير سيد پاچا زوی په ۱۲۸۸ هـ . ش . کال د لغمان په عزيز خان کڅ کې زېږېدلی و. د پښتو ټولنې علمي غړی و او څو کاله يې د دغه فرهنګي اداري د مشر په توګه هم دنده ترسره کړې وه. د پښتو ژبې پياوړی ليکوال، شاعر او کره کتونکی و. په لس ګونو علمي، ادبي ځانګړې کتابونه او په سلګونو مقالې يې په مطبوعاتو کې خپرې شوې دي.

د ۱۳۵۶ هـ . ش . د ليندۍ په ۲۶ نېټه مړ دی.

فعاليتونه

۱ـ زده کوونکي دې په وار سره متن د ټولګي په وړاندې په لوړ غږ ولولي.

۲ـ يو زده کوونکی دې پر تخته له متن څخه د خپلې خوښې يو بيت وليکي. بل زده کوونکی دې پخپله د هغه د معنا او تحليل لپاره پورته شي.

۳ـ ځينې زده کوونکي دې د ټولګي مخې ته راشي د شعر د عمومي محتوا په اړه دې خبرې وکړي.

۴ـ دې لاندې پوښتنو ته ځوابونه ووايئ:

- سوله څه ته وايي؟
- امن او امنيت کومې نېکمرغۍ رامنځ ته کوي؟
- سوله څه ګټې لري؟

کورنۍ دنده

د جګړې د زيانونو په اړه که مو کومه کيسه يا د چا په هکله کومه پېښه ليدلې او يا اورېدلې وي، د پښتو ژبې په بل درسي ساعت کې يې په ټولګي کې په وار سره خپلو ټولګيوالو ته ووایاست.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شلم لوست

قیدونه

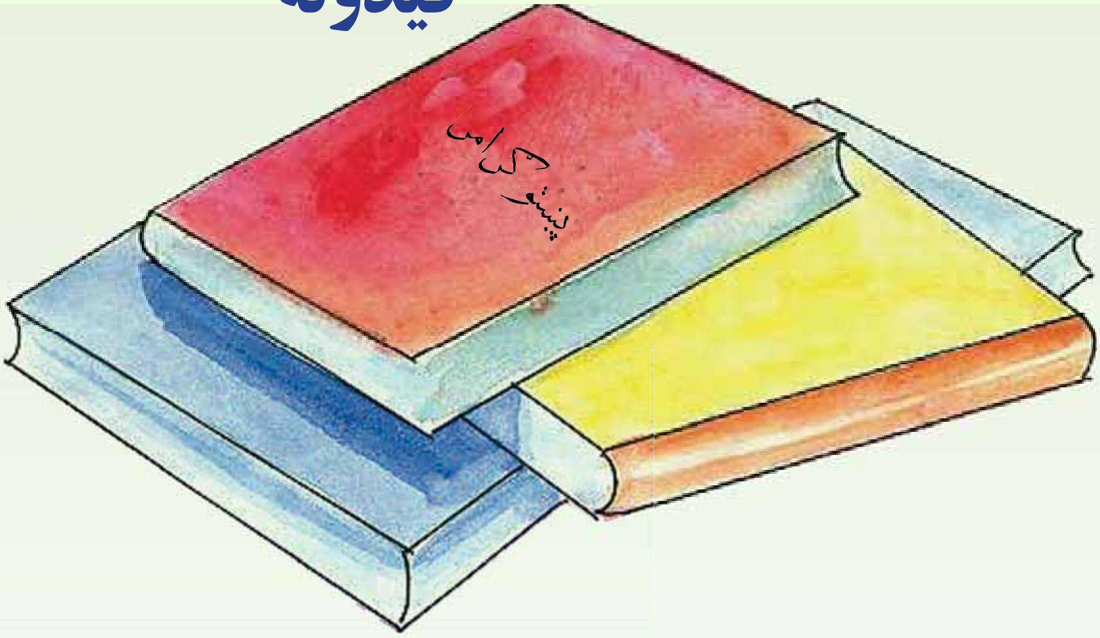

ژبه پر انسانانو باندې دالله ﷻ یوه ستره لورینه ده. له ژبې څخه په ټولنه کې د پوهونې راپوهونې لپاره د یوې اغېزمنې وسیلې په توګه کار اخیستل کېږي. ژبه له غږونو څخه جوړه شوې ده چې له غږونو څخه کلمې جوړېږي او کلمې بېلا بېل ډولونه لري، لکه: (نومونه، صفتونه، ضمیرونه، فعلونه، قیدونه او نور.)

تاسې د مخه په یو لوست کې فعلونه وپېژندل، قیدونه هغه کلمې دي چې د فعل د پېښېدو څرنګوالی ښیي یا د هغه د پېښېدو ځای، یا یې څرګندتیا، اړوندتیا او داسې نورې ځانګړنې جوتوي. په دې لوست کې قیدونه درپېژنو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قيدونه هغه کلمې يا ژبني توکي دي چې په يوه جمله کې د فعل معنا او څرنګوالی رابښيي. يا په بله وينا: قيدونه هغه ژبني عناصر دي چې د يو فعل د پېښېدلو څرنګوالی ښيي. همدا څرنګوالی د فعل د پېښېدو ځای يا مهال ټاکي او يا يې څرګندتيا، اړوندتيا، ټينګار او داسې نورې ځانګړنې څرګندوي.

د قيد ډولونه:

په پښتو ژبه کې قيدونه پر دوو ډولونو وېشل شوي دي: اصلي او غير اصلي يا نه ګردانيدونکي او ګردانيدونکي. دلته يې هر ډول په ځانګړې توګه در پيژنو:

الف، اصلي يا نه ګردانيدونکي قيدونه:

نه ګردانيدونکي قيدونه په پښتو کې دا لاندې ډولونه لري:

۱_ د زمان او مهال قيد:

چې د وخت او مهال له مخې د يو فعل پېښېد نه ښيي، لکه:

اوس، دمخه، پخوا، وړاندې، سملاسي، وړمه ورځ، پرون ورځ، نن، سبا، دوخته، ناوخته، کله کله، کله ناکله، تل، هېڅکله، هره ورځ، سهار، غرمه، سبرکال، پروسبرکال، وړم کال، کال ته، بل کال ته، لمر خاته، لمر پرېواته او نور.

۲_ د ځای يا مکان قيد:

د يو فعل پېښېد نه د ځای او چاپيريال له مخې څرګندوي، لکه: دلته، هلته، مخکې، وروسته، شاته، مخ ته، ښکته پورته، لاندې، باندې، اخوا، دېخوا، له لېرې، له نژدې، مخ ښکته، مخ پورته، له پاسه، له لاندې او نور.

۳_ د څرګندونې او ټينګاري قيدونه:

د يو فعل د پېښېدنې د څرګندتيا حالت يا ټينګار ښيي، لکه: په ښکاره، په پټه، په ځغرده، په ډاګه، په مېړانه، په نره، په خړو سترګو، په جګو سترګو، زړه نازړه، په ناسته، په ولاړه، په منډه، هرو مرو، خوشې په خوشې، څه ناڅه، لږو ډېر، په کلکه، په ټينګه، غاړه په غاړه او نور.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب ـ غیر اصلي یا گردانیدونکي قیدونه:

په پښتو کې ځینې داسې قیدونه شته چې کله له لازمي فعل سره راشي، هلته بیا د جملې د فاعل لپاره گردانیږي، خو که له متعدي فعل سره راشي، په دغسې حالت کې بیا د جملې د مفعول لپاره گردانیږي.

د یادونې وړ ده چې دغه گردان د جنس عدد او شخص له مخې تر سره کیږي.

۱ـ له لازمي فعل سره:

ناتېره زمانه

(مفرد) زه (نارینه) دروند دروندگرځم.

(جمع) زه (ښځینه، مؤنث) درنده درنده گرځم.

موږ (نارینه) درانده درانده گرځو.

موږ (ښځینه) درندې درندې گرځو.

تېره زمانه

زه (نارینه) دروند گرځیدم.

زه (ښځینه، مؤنث) درنده درنده گرځېدم.

موږ (نارینه) درانده درانده گرځېدو.

موږ (ښځینه) درندې درندې گرځېدو.

همداسې تر پایه (ته، تاسې، دغه ....) کې هم گردانېږي.

یادونه: په پورتنیو بېلگو کې فعل لازمي دی او قید (دروند ـ دروند) د جملې د فاعل لپاره گردان شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲_ له متعدي فعل سره:

ناتېره زمانه

(مفرد) حبيب ما (نارينه) پوخ پېژني.

حبيب ما (ښځينه) پخه پېژني.

(جمع) حبيب موږ (نارينه) پاخه پېژني.

حبيب موږ (ښځه) پخې پېژني.

تېره زمانه

حبيب زه (نارينه) پوخ پېژندلم.

حبيب زه (ښځينه) پخه پېژندلم.

حبيب موږ (نارينه) پاخه پېژندلو.

حبيب موږ (ښځينه) پخې پېژندلو.

همداسې تر پايه (تاسې، دغه ...) هم گردانېږي.

د يادونې وړ ده چې په پورتنيو بېلگو کې فعل متعدي دی او قيد (پوخ) د جملې د مفعول لپاره گردان شوی دی.

د پورتنيو دواړو بېلگو څخه څرگندېږي چې ځينې قيدونه هم گردانېږي. په دې مفهوم کله چې فعل لازمي وي، قيد د جملې د فاعل لپاره د جنس او عدد له پلوه گردانېږي، يعنې بڼه يې بدلون مومي او کله چې د جملې فعل متعدي وي، نو هلته بيا قيد د جملې د مفعول لپاره د جنس او عدد له مخې گردانېږي.

د متن لنډيز:

قيدونه هغه کلمې دي چې په جملو کې د فعل د معنا څرنگوالی جوتوي.

قيدونه په دوه ډوله دي: يو ته يې اصلي يا نه گردانيدونکي قيدونه او بل ته يې غير اصلي يا گردانيدونکي قيدونه وايي. اصلي قيدونه هم ځانگړي ډولونه لري چې په هغو کې د زمان او مهال قيد، د ځای قيد او د تاکيد يا ټينگار قيدونه شامل

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي. گردانيدونکي يا غير اصلي قيدونه له لازمي او متعدي فعلونو سره په تېره او نا تېره زمانه کې راځي. په لازمي فعل کې د جملې د فاعل او په متعدي فعل کې د مفعول لپاره گردانيږي.

فعاليتونه

۱ـ يو زده کوونکی دې د تختې پر مخ داسې يوه جمله وليکي چې قيد پکې راغلی وي. له بل زده کوونکي څخه دې وغوښتل شي چې په هغې کې قيد پيدا کـــړي او بل زده کوونکي دې هغه قيد په مناسبه جمله کې وکاروي.

۲ـ دې لاندې پوښتنو ته ځواب ووايئ:

- قيدونه څه ډول کلمې دي؟
- اصلي يا نه گردانيدونکي قيدونه کوم دي؟
- هغه کوم قيدونه دي چې له لازمي فعل سره راشي د فاعل لپاره او که له متعدي فعل سره راشي د مفعول لپاره گردانيږي؟
- ولې په جملو کې له فعل سره قيدونه راوړل کيږي؟

۳ـ هر زده کوونکی دې د خپل ځنگ زده کوونکي ته د متن يوه برخه د املاء په توگه ووايي، بيا دې هغه متن دواړه د کتاب له مخې وگوري که څه غلطۍ ولري هغه دې سمې کړي.

۴ـ دا لاندې قيدونه په خپلو کتابچو کې وليکئ او په مناسبو جملو کې يې وکاروئ:

ژر ژر ورو ورو په وخت ناوخته شاته مخ ته

۵ـ له ځينو زده کوونکو څخه دې وغوښتل شي چې د ټولگي په وړاندې د قيدونو

د پیژندنې او اهمیت په هکله خبرې وکړې.

۶_ دا لاندې نیمګړې جملې په پنسل سره د قیدونو په لیکلو بشپړې کړئ:

- احمد پرون ښوونځي ته .... روان و چې وغورځید.
- زه کوښښ کوم چې په .... درشم.
- کله چې بازار ته ولاړې .... دې څه ولیدل؟

کورنۍ دنده

له لومړۍ څخه تر لسمې نومرې پورې زده کوونکي دې داسې متن ولیکي چې د وخت (زمان) قیدونه او له یوولسمې نومرې څخه تر شلمې پورې دې په متن کې د ځای (مکان) قیدونه او پاتې نور زده کوونکي دې داسې متن ولیکي چې د څرګندونې او ټینګار قیدونه پکې راغلي وي.

ژبه د یوه ملت ارزښتناک میراث بلل کېږي او د یوه هنري اثر په څېر ښکلې او پیچلې ده. ډېر ژر ورته زیان رسیږي، نو له دې امله همیشنۍ څارنې ته اړتیا لري.

(شوپنهاور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

نشه ـ ستره بدمرغي!

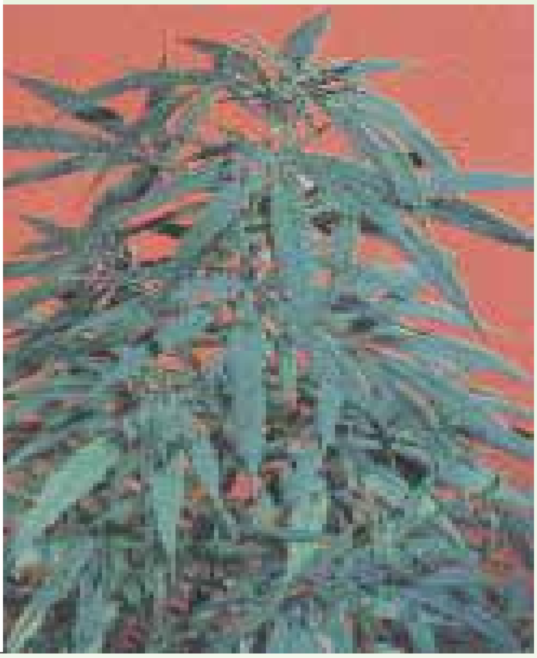

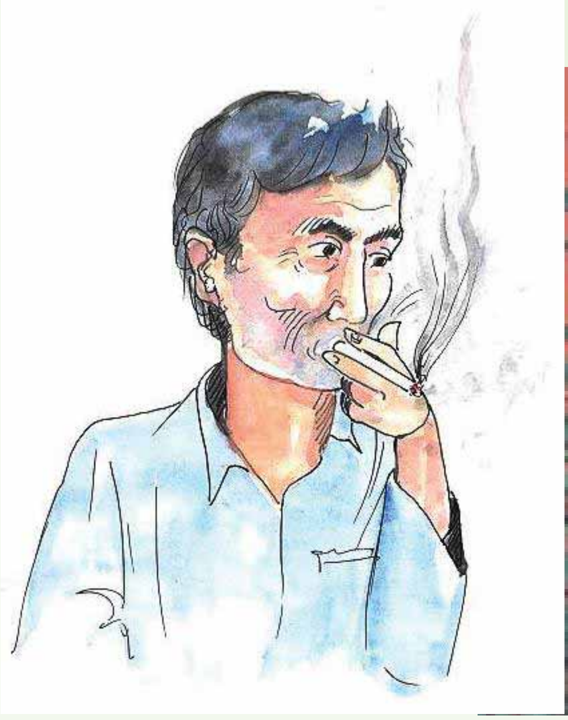

■ ايا تاسو کوم داسې نشه يي ليدلی دی چې دېنه او نېکمرغه ژوند ښېښتن وي؟

■ که چيرته مو په کلي او ګاونډ کې کوم نشه يي وي له هغه سره د نورو خلکو چلند څه ډول دی؟

ټول نشه يي توکي حرام دي او هغه څوک چې ورباندې اخته وي، نه يوازې داچې د هوسا ژوند ښبتن نه وي، بلکې د کورنۍ او ټولنې د اوږو بار وي او خلک ورته په سپکه سترګه ګوري. نشه يي توکي ډول ډول وي چې يو له هغو څخه چرس دي. په دې لوست کې د چرسو د زيانونو په هکله ځينې څرګندونې لرو چې لولو يې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټول هغه شیان چې نشه راوړونکي دي، د اسلام سپیڅلی دین د هغو کارول حرام ګڼلي دي او دا حکم یې کړی دی چې باید ځانونه ورڅخه په کلکه وژغورو.

پر نشې باندې په روږدي کیدنې سره د بدن د کار او فعالیت ځواک کمزوری کیږي. روږدي کسان نه د دنیا چارې په سمه توګه سمبالولی شي او نه د اخرت، نه خپل حقونه پیژندلی شي او نه هم د نورو. دغه وګړي په ټولنه کې د خپلوۍ او دوستۍ اړیکې هم په مناسبه توګه پاللی او ساتلی نشي.

نشه یي توکي ډېر ډولونه لري چې له هغو څخه یو یې چرس دي، دلته یې پر څرنګوالي او زیانونو خبرې کوو:

چرس چې زیان رسوونکی نشه یي توکی دی، یوه تور بخونه شین رنګه ماده ده چې د بنګو بوټي د غوزې له نازکو پاڼو څخه لاس ته راځي.

له څېړنو څخه جوتیږي چې انسانان له ډېرې لرغونې زمانې څخه له دغه نشه راوړونکي توکي سره اشناوو او له هغه څخه یې د نشې او نورو موخو لپاره کار اخیستی دی. د دغې زیان رسوونکې مادې د پیدا کیدو اصلي ځایونه چین او اشور بلل شوي دي.

د چرسو د مادې ټول توکي نشه ییزه ځانګړنه لري. په ځانګړي توګه د تترا هایدرو کانا بینول کیمیاوي ماده ده چې د بنګو د بوټي یو مهم ترکیب دی او د نشې ډېر ځواک لري.

له روغتیایي څېړنو څخه جوتیږي چې دغه ماده د انسان حافظه کمزورې کوي، د بدن موازنه ګډوډوي، پر زړه او دماغ هم ډېرې ناوړې اغیزې لري او د اعصابو حجرې په کلکه ویجاړوي. همدغه ماده ډېره پیاوړې روږدې کیدونکې ځانګړنې لري چې پر نورو ډېر زیان رسوونکو نشه یي توکو، لکه هیرویین او کوکاکین باندې روږدي کیدو ته هم لارې برابروي.

موږ باید له هغو ټولو نشه ییزو توکو څخه چې د اسلام سپیڅلي د ین یې کارول په غوڅه ناروا او حرام بللي دي، په کلکه ډډه وکړو. د دغو توکو په زیانونو خلک وپوهوو چې له کښت، استعمالولو او کار وبار څخه یې ځان وژغوري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی چې پرې روږدي دي، د نشې له عادت څخه د هغوی د خلاصون لپاره دې هراړخيزې ممکنې هلې ځلې وشي. د خير په دغه کار به مو دنيوي او اخروي نيکمرغی په برخه شي او موږ به د نشې له افت او زيان څخه د ژغورلې ټولنې خاوندان شو.

د متن لنډيز:

چرس چې د بنګو له بوټي څخه لاس ته راځي، يوه توربخونه شين رنګه ماده ده، يو ډېر زيان رسوونکی نشه ييز توکی دی. په دې نشه روږدي کسان له ذهني لحاظ کمزوري، سست او تنبل وي. په ټولنه کې ورڅخه وګړي ژوره کرکه لري، په سپکه سترګه ورته ګوري. په دوستۍ، خپلوۍ او ملګرتيا يې هم شرميږي. موږ بايد له ټولو نشو څخه په کلکه ځان وژغورو.

فعاليتونه

۱ـ خو زده کوونکي دې پخپله د متن يو يو پراګراف ولولي او نور زده کوونکي دې د کلمو سم تلفظ او د جملو ترکيب ته په غور پام وکړي.

۲ـ پر تخته باندې ليکل شوي او معنا شوي لغتونه دې په کتابچو کې وليکي.

◆ لاندې لغتونه ولولئ او د اړوندو جملو په خالي ځايونو کې يې په پنسل وليکئ:

ـ چرس ـ چرسي ـ حافظه ـ ټولنه ـ توکی

.... ورو ورو خپله .... له لاسه ورکوي. نشه يان په .... کې ګرانښت نه لري. .... يو زيان رسوونکی .... دی.

۳ـ د متن له لوستلو څخه مو څه مفهوم واخيست، د ټولګيوالو په مخکې خبرې پرې وکړئ.

◆ د نشه يانو د ژوند په اړه څه فکر درسره پيدا شو؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ټولګیوالو په وړاندې پرې خبرې وکړئ.

۴_ نشه يان ولې د بدن ځواک له لاسه ورکوي او د ټولنې د اوږو بار وي؟

◆ د اسلام سپيڅلي دين د څه لپاره نشه يي توکي منع کړي دي؟

◆ که ستاسو په کلي کې څوک نشه يي وي، له هغه سره به څنګه چلند وکړئ؟ خبرې پرې وکړئ.

۵_ ټولګی دې په دريو ډلو وويشل شي: يوه ډله دې د متن څو مفرد نومونه په حال زمانه کې وکاروي، بله ډله دې جمع نومونه په راتلونکې زمانه کې وکاروي او دريمه ډله دې د اوس (حال) زماني فعلونه په جملو کې وکاروي.

◆ يو څو زده کوونکي دې تختې ته پورته شي. د ګرامر د ارزښت په هکله دې خبرې وکړي.

۶_ څو زده کوونکي دې په خپله خوښه پورته شي، د خپل کور کلي يا نورو سيمو د نشه يانو د خراب ژوند په هکله دې خبرې وکړي.

۷_ يو څو زده کوونکي دې په وار سره تختې ته لاړ شي، د نشه يي توکو يو يو زيان دې پر تخته وليکي.

۸_ څو زده کوونکي دې په وارسره د تختې مخې ته راشي، د نشه يانو په واسطه د جرمونو د رامنځته کولو د علتونو په هکله دې خبرې وکړي.

◆ څو زده کوونکي دې په نشو باندې د ځوانانو د اخته کېدو په علتونو خبرې وکړي او د اړتيا په وخت کې دې ښوونکی مرسته وکړي.

کورنۍ دنده

هر زده کوونکی دې په کور کې له مشرانو څخه د نشه يي توکو د زيانونو په هکله پوښتنې وکړي او بيا دې را ټول کړي معلومات د بلې ورځې په پښتو درسي ساعت کې خپلو ټولګيوالو ته ووايي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

پټه خزانه

ایا تاسې د مخه د ((پټې خزانې)) نوم اورېدلی یا مو دا کتاب لیدلی دی؟

لکه څنګه چې پښتو ژبه ډېره لرغونتیا لري، دغسې يې ادب هم لرغونی دی، خو له بده مرغه چې زموږ د ژبې او ادب ډېر لرغوني ليکلي اثار د زمانې توپانونو له ځان سره وړي دي او ډېرې بېلګې يې اوس په لاس کې نه لرو. هغه څو بېلګې چې تر موږ رارسيدلي دي، هغه په ډېر ارزښتناک ادبي کتاب کې چې ((پټه خزانه)) نوميږي، خوندي شوي دي.

تاسې د ملي ارشيف په لوست کې د پټې خزانې د لاس کښلي يا قلمي نسخې په اړه ولوستل چې دغه مهم کتاب په ملي ارشيف کې خوندي دی، په دې لوست کې دغه کتاب درپيژنو.

پټه خزانه د پښتو ادبیاتو یو لرغوني کتاب دی چې محمد هوتک لیکلی دی. دغه لیکوال د هوتکي واکمنانو په دربار کې د منشي دنده درلوده او نوموړی کتاب یې په ۱۱۴۱_۱۱۴۲ هـ . ق . کال په کندهار کې لیکلی دی.

محمد هوتک د داؤد خان هوتک زوی په ۱۰۸۴ هـ . ق . کال د کندهار په کوکران کې زېږېدلی و. د خپل وخت پیاوړی عالم، لیکوال او شاعر و. د شاه حسین هوتک په دربار کې یې د منشي دنده درلوده او د دربار په مخورو او باوري کسانو کې شمېرو. له پټې خزانې پرته یې د ((خلاصة الطب)) او ((خلاصة الفصاحت)) په نومونو نور کتابونه هم لیکلي دي. د محمد هوتک ژوند تر ۱۱۵۰ هـ . ق . پورې باوري دی.

محمد هوتک پټه خزانه د خپل وخت د فرهنګ پالونکي واکمن شاه حسین هوتک په حکم او غوښتنه تألیف او ترتیب کړې ده.

شاه حسین هوتک

په دې هکله داسې لیکي:

((زه چې محمد هوتک یم او په اصل پښتون په کندهار کې اوسم، له ډېره ده چې په ویلو د داسې ویناو بوخت یم او د شپې او ورځې مې هم دغه کار دی او دا ډېر وختونه تېر سول چې ما غوښته چې زه دې پښتنو شاعرانو ته تذکره وکاږم او د دوی احوال سره راټول کاندم، مګر زماني ماته فراغ رانه کا او دا هیله مې په زړه کې وچه سوه، ځکه چې تر کندهار د ظلم او جفا تور تم پروت و، او هیچا ارام نه درلود او فراغ.

ګاهي به مغلو چپاو ونه کړل او ګاهي به د ګرګین د ستم سوران و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس چې حق تعالی موږ خلاص کړو له هغو ظلمو څخه او فارغ سوه زړونه زموږ او زموږ ملک حاجي میرخان علیه الرحمه، دوی له کندهاره وایسته او پښتانه یې د دوی له جوره ازاد کړل نو زما زړه فارغ سو له اندوهه، او قلم مې راواخیست، هغه وخت چې زما له ارادې خبر سو زموږ د پښتونخوا د سترګو تور، امام المسلمین، و ابن قال الرفضة والکافرین، شاه حسین، ادام الله دولته الی یوم الدین.

بیت

د پښتو پادشاه حسین هوتک
په ملکانو کې دی دی لوی ملک
د حاجي میر خان غښتلی زوی ګرندی
خالقه تل دې وي ځلان دا غمی

نو زه یې وغوښتلم دربار ته، او ماته یې تشویق وکا، او الطاف یې ښکاره کا چې دا خپله اراده پوره کاندم، او د پښتنو شاعرانو حال سره راټول کاندم".

د پټې خزانې دکتاب قلمي نسخه په ۱۳۲۲ هـ . ش . کال تر لاسه او د هغې له مخې لومړی ځل په ۱۳۲۳ هـ . ش . کال د پښتو ټولنې له خوا چاپ او خپره شوه او بیا وروسته د بېلا بېلو ادارو له خوا څو ځلې له دري ژباړې سره او هم په ځانګړې توګه چاپ شوې ده.

په دې ارزښتناک ادبي کتاب کې د (۵۰) تنو شاعرانو او لیکوالو د ژوند حالات او د شعر بېلګې خوندي دي.

د کتاب لیکوال دا کتاب په دریو برخو وېشلی او هرې برخې ته یې د ((خزانې)) نوم ورکړی دی.

په لومړۍ خزانه کې یې دپښتو ژبې دا لاندې (۲۲) تنه شاعران راپېژندلي چې د لیکوال له زمانې څخه د مخه، ان په دویمې هجري پېړۍ پورې اړه لري.

بابا هوتک، شیخ ملکیار، اسماعیل، خرښبون، شیخ متي، امیر کروړ، شیخ اسعد سوري، ښکارندوی، ابو محمد هاشم سرواني، شیخ تیمن، شیخ بستان بړیڅ، شیخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

رضي لودي، نصر لودي، شیخ عیسٰی مشوانی، سلطان بهلول لودي، خلیل خان نیازی، خوشحال خان خټک، زرغون خان، دوست محمد کاکړ، عبدالرحمان بابا، شیخ محمد صالح او علي سرور لودي.

دکتاب په دویمه خزانه یا برخه کې د دې لاندې (۲۱) تنو شاعرانو او لیکوالو پیژندنه راغلې چې ټول دکتاب د لیکوال د زمانې دي:

ملاباز محمد توخی، شاه حسین هوتک، ملا زعفران، محمد یونس خان (خیبری)، محمدگل مسعود، عبدالقادر خان (خټک)، بهادر خان، ملا محمد صدیق، ملا پیر محمد میاجي، اللهیار افریدی، بابوجان بابي، ریدي خان مومند، ملا محمد عـــادل بړیخ، محمد طاهر، محمد عمر، محمد ایاز نیازی، ملا محمد حافظ بارکزی، نصرالدین خان اندړ، ملا نور محمد غلجی، حافظ عبدالطیف اځکزی او سیدال ناصر.

د پټې خزانې په دریمه خزانه کې د (۶) تنو ښځینه شاعرانو پیژندنه راغلې ده:

نازو توخي، حلیمه حافظه، نیکبخته، بي بي زینب، زرغونه او رابعه.

دکتاب په پای کې لیکوال محمد هوتک د خپل پلار ((داؤد خان هوتک)) او خپله پېژندگلوي د شعر له یوې ښېلگې سره راوړي ده.

((پټه خزانه)) د پښتو ادب یو ډېر ارزښتناک ادبي کتاب دی چې د هغه په تر لاسه کېدو د پښتو لیکلی منظوم ادب د دویمې هجري پیړۍ لومړۍ نیمایي ته رسیدلی دی، باید چې هغه تر لاسه او په ډېر غور یې ولولو چې د پښتو ژبې د پخوانیو شاعرانو له ژوند پیښو او شعرونو سره اشنا شو.

د متن لنډیز:

پټه خـــــزانه د پښتو ژبې او ادبیاتو یو ډېر ارزښتناک کتاب دی چـــې محمد هوتک په ۱۱۴۱ _ ۱۱۴۲ هـ . ق . کال د فرهنگ پالونکي واکمن شاه حسین هوتک په حکم او غوښتنه تالیف کړی دی، لومړی ځل په ۱۳۲۳ هـ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ش . کال چاپ شوی دی. په دې کتاب کې لیکوال (۵۱) تنه نارینه او ښځینه شاعران او لیکوال راپېژني چې هغوی څه د لرغونو زمانو او څه د کتاب د لیکوال معاصرین دي. په پخوانیو شاعرانو کې امیر کروړ هم شامل دی چې ددویمې هجري پېړۍ په لومړیو کې یې ژوندکاوه. نومیالی واکمن او پیاوړی شاعر و.

فعالیتونه

۱_ ځینې زده کوونکي دې د متن له پیل څخه تر پای یو یو پراګراف د ټولګي په وړاندې په لوړ غږ ولولي.

۲_ زده کوونکي دې هغه ستونزمن لغتونه او د هغو معنا په خپلو کتابچو کې ولیکي چې ښوونکي د درس د تشریح او توضیح په مهال پر تخته لیکلي دي.

- په کتابچو کې لیکلي لغتونه دې په مناسبو جملو کې وکاروي.

۳_ زده کوونکي دې د ټولګي مخې ته راوبلل شي چې د پټې خزانې د کتاب په اړه خبرې وکړي.

۴_ دا لاندې پوښتنې ځواب کړئ:

- پټه خزانه ولې د پښتو ادبیاتو ډېر ارزښتناک کتاب ګڼل کېږي؟
- پټه خزانه چا، دکوم واکمن په غوښتنه او سپارښتنه لیکلې ده؟
- په پټه خزانه کې څو تنه نارینه او څو تنه ښځینه شاعران پېژندل شوي دي؟
- پټه خزانه په څو برخو وېشل شوې او هرې برخې ته کوم نوم ورکړل شوی دی؟

۵_ زده کوونکي دې په متن کې راغلي خاص نومونه او صفتونه په خپلو کتابچو کې ولیکي.

- په دې لاندې جملو کې راغلي فعلونه په کومو زمانو پورې اړه لري:
- محمد هوتک پټه خزانه په ۱۱۴۱_ ۱۱۴۲ هـ . ق . کال لیکلې وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- پټه خزانه د پښتو ادبياتو ارزښتناک اثر دی.
- موږ به د پټې خزانې کتاب پيدا او هغه به ولولو.

۶_ د لاندې جملو تش ځايونه په مناسبو کلموپه پنسل ډک کړئ:

- په پټه خزانه کې .... تنه شاعران معرفي شوي دي.
- محمد هوتک له پټې خزانې پرته د .... او .... په نومونو دوه نور کتابونه هم ليکلي دي.
- پټه خزانه په .... برخو يا .... وېشل شوې ده.

۷_ څو زده کوونکي دې د پټه خزانې د ارزښت په هکله خبرې وکړي.

- څو زده کوونکي دې د پښتو ژبې د لرغونو اثارو د کمښت اصلي لاملونه خپلو ټولګيوالو ته ووايي او که اړتيا وه ښوونکی دې مرسته وکړي.
- څو زده کوونکي دې د شاه حسين هوتک د ادبي خدمتونو په هکله رڼا واچوي، د اړتيا په وخت کې دې ښوونکی مرسته وکړي.

کورنۍ دنده

له لومړۍ څخه تر لسمې نومرې پورې زده کوونکي دې په کورکې د لوست له متن څخه د لومړۍ خزانې د پخوانيو شاعرانو نومونه، له يوولسمې نومرې څخه تر شلمې پورې د دويمې خزانې د شاعرانو نومونه او پاتې زده کوونکي دې د دريمې خزانې د ښځينه شاعرانو نومونه په خپلو کتابچو کې وليکي. بله ورځ دې د پښتو لوست په ساعت کې هغه د ټولګيوالو په وړاندې ووايي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

میرمن مستوره شال

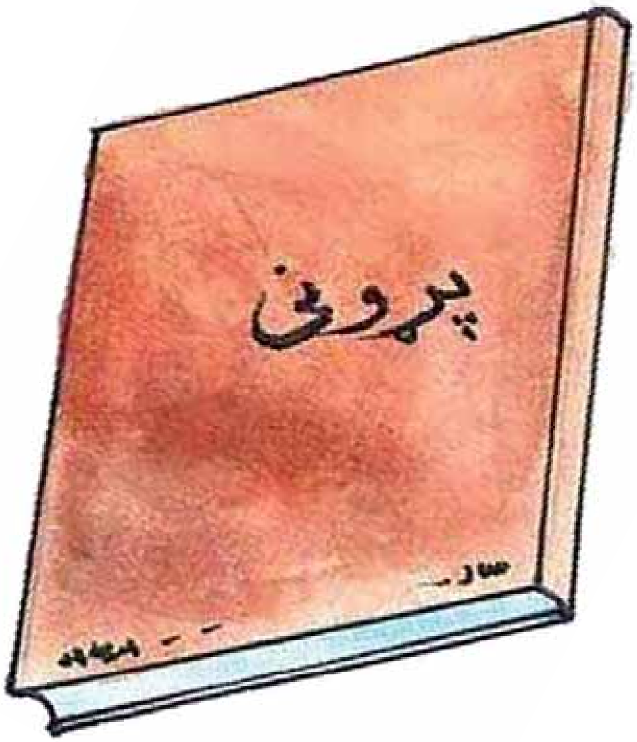

- د اوسنیو ښځینه شاعرانو او لیکوالو له ډلې څخه څوک پیژنئ؟
- دکومو ښځینه شاعرانو او لیکوالو د نظم او نثر کوم کتاب مو لوستلی دی؟

موږ د پښتو ادب په اوسنۍ دوره کې ډېرې ښځینه نومیالۍ شاعرانې او لیکوالې لرو چې په خپلو اثارو یې د پښتو ادبي پانګه درنه او بډای کړې ده.

له دغو نومیالیو ادبي څېرو څخه یوه هم میرمن مستوره شال ده چې دلته یې درپیژنو.

د پښتو ادبياتو د اوسنۍ دورې په ښځينه شاعرانو او ليکوالو کې مېرمن مستوره شال د خپل پياوړي ادبي ذوق او استعداد له امله د لوړ نامه او شهرت څخه برخمنه ده.

نوموړې د کونړ ولايت د اسمار ولسوالۍ په شال نومي کلي کې په ۱۳۰۹ هـ . ش. کال سترګې نړۍ ته وغړولې. پلار يې سيد عبدالرزاق نومېده چې په شال پاچا مشهور او د کونړ د ساداتو له روحاني کورنۍ څخه و.

مستوره شال شپږ کلنه وه چې دليک لوست زده کړه يې پخپله کورنۍ کې پيل کړه. د مروجو ديني او ادبي علومو ډېر کتابونه يې له خپل پلار څخه لوستل. د همدغو زده کړو په بهير کې يې د ځانګړي ادبي ذوق له امله د پښتو او دري ژبو د نظم او نثر ډېر نوماند اثار مطالعه کړل. همدغې مطالعې په هغې کې لومړی د شعر ويلو احساس او جذبه راوپاروله او په شعر ويلو يې پيل وکړ. وروسته يې بيا د لنډو ادبي ټوټو او مقالو په ليکلو خپل قلمي ځواک و ازمويه.

کله چې مستوره شال د هېواد پلازمېنې (کابل) ته راغله، فرهنګي چاپېريال او د ښځو نوي رامنځته شوي غورځنګ يې پر ذهن او فکر ژوره اغيزه وکړه. د دې شعر او ادب ته يې نوی رنګ او بڼه ورکړه. شعرونه او نثرونه يې په مطبوعاتو کې خپرېدل او ورو ورو د يوې روښانفکرې شاعرې او ليکوالې په توګه را څرګندېدله او پېژندل کېدله. په شعرونو کې يې ډېر لوړ خيالونه او ژورې معناګانې رانغښتي دي، دا بيتونه يې لولو:

ستا د ښکلا مخ ته چې سپوږمۍ ورمخامخ شوله
ژر يې ښايست ځکه د ذوال لمنه ونيوه
ستا د تبسم غوټۍ ته ګل سبا کې وويل:
ستا په غوړېدو ما د جمال لمنه ونيوه

مېرمن مستورې پر شاعرۍ او ليکوالۍ سربېره د هېواد په معارف کې د ښوونکې سپيڅلې دنده درلوده. له دې لارې يې څو کاله د هېواد د اولادونو، په ځانګړې توګه د نجونو، په ښوونه او روزنه کې د ستاينې وړ دنده ترسره کړې ده.

نوموړې د ښوونکې د دندې ترڅنګ په کابل راډيو کې د وياندې په توګه هم کار کاوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سربېره پر دې يې په علمي، ادبي غونډو او سيمنارونو کې هم ونډه اخيستله. شعرونه او مقالې يې پکې لوستلې. دا هغه مهال و چې موږ د هېواد په کچه د فرهنګي فعاليتونو په ډګر کې ځو د ګوتو په شمېر ښځينه ليکوالې او شاعرانې درلودې چې مېرمن مستورې ته هم دغه وياړ ور په برخه دی. هغه لومړنۍ شاعره ده چې د ((پړونی)) په نوم يې د شعر ټولګه چاپ او د ادب مينه والو ته وړاندې کړه.

مېرمن مستوره شال له ۱۳۶۰ هـ . ش . راوروسته کلونو کې د کابل راډيو د هنر او ادبياتو په څانګه کې په دنده وګومارل شوه. د ۱۳۷۱ هـ . ش .کال تر لومړيو يې دا دنده د زړه په مينه ترسره کړه. په هېوادکې د کورني اړو دوړ او جګړو له پيل کېدو سره سم پېښور ته په کډه شوه.

هلته يې په جلاوطنۍ کې د زړبوږۍ په حالت کې د ځوکاله ستونزمن او له کړاو ډک ژوند په بهير کې هم خپلو ادبي او فرهنګي فعاليتونو ته په ډېره مينه دوام ورکړ، په علمي او ادبي غونډو کې به يې ګډون کاوه. ليکنې او شعرونه به يې په مطبوعاتو کې خپرول او له فرهنګي ادارو سره يې ښې اړيکې درلودې.

نوموړې ډېره موده په پېښور کې د افغانانو لپاره د لومړنيو زده کړو په اداري ((بېفير)) کې په دنده بوخته وه. د دغې ادارې د روغتيايي زده کړو په څانګه کې يې د مور او ماشوم د ساتنې، د ښوونيز او روزنيز پروګرام اساسي روغتيايي پيغامونه په پښتو ژبه منظومول. په دې لړ کې يې ډېر زيات پيغامونه د شعر په خوږه او رنګينه، خو ډېره ساده ژبه واړول. په خپل غږ يې دکلمه او ثبت کړل. له همدغو منظومو پيغامونو څخه د دغه روزنيز پروګرام په پرمخبيولو کې ډېره اغيزناکه استفاده کېدله.

مستوره شال يوه حساسه او دردمنه شاعره وه. په شعرونو کې يې که له يوې خوا ملي احساسات او جذبات په څپو دي، نو له بلې خوا پکې زموږ د هېوادوالو د ټولنيز ژوند دردونه او ناخوالې، د ناوړه دودونو غندنه او د ملي وياړونو د ستاينې ډېرې په زړه پورې بېلګې په سترګو کېږي. زموږ دغې نوميالۍ شاعرې په خپل هېواد او ټولنه کې د ښځو په محروميتونو او د هغو په وړاندې د ټولنيزې نابرابرۍ په شته والي ډېرې

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوښکې توی کړې دي. کله کله بیا د شعر په خوږه او رنګینه ژبه وګړي د غفلت له درانه خوبه راویښوي او ځوانان په ډېره مینه د وطن د ننګ ډګر او سنګر ته وروليږي:

دا خو زه یم چې راویښ کړم له درانه خوبه قومونه
په سپیره دښته کې جوړ کړم د جذباتو محشرونه
ایینه د واړه قام یم ورته ښیمه عیبونه
لکه څاڅکي د باران هومره ډېر ډېر پېغورونه
ته مې وپېژنه څوک یم سرګردان د بحرو بر یم
بل څه نه یمه انسان یم سوز او ساز لرم شاعر یم

دغه نومیالی شاعره او لیکواله د ۱۳۷۷ هـ . ش . د سنبلې په نهمه د ورپېښې ناروغۍ له امله په پېښور کې وفات شوه. جنازه یې هېواد ته راوړل شوه او د کونړ ولایت د شینکوړک په کلي کې په خپله پلارنۍ هدیره کې خاورو ته وسپارل شوه.

د مستورې شال په چاپ شوي شعري ټولګې ((پرونی)) سربېره ډېر زيات شعرونه او نثري ليکنې په مطبوعاتو کې خپرې شوي دي. که راټول شي څو ټولګې ترې جوړېدای شي. دلته يې د شعر يوه ښېپړه بېلګه را اخلو.

د وینو څاڅکي

څه ژړا فریاد دی هر خواته په جهان کې نن
پاتې طراوت نه دی یو ګل ته ګلستان کې نن
ورک اثر د اوښکو د یتیم دی ویني ژاړي تل
اخلي ظالمان خوند د مظلوم اه و فغان کې نن
وریځ د اوسیلو وینم خوره د شین اسمان په مخ
ویني د شهید دي راتوییږي په باران کې نن
سوز او عاطفه سینو کې نشته زړونه سخت شولو
څکه اثر ورک شو د خوږو نغمو بوستان کې نن
اوښکې د بیوزلو دي الماس د ځینو غاړو کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وینې د مظلومو دي زیور ګوهر ګرېوان کې نن
اور د تجاوز لمبې وهي د خوار غریب په سر
وینم دوزخونه د سره اور ډک په جهان کې نن
زه یم همنوا د بلبلانو د چمن ځکه
ښکاري مې د زړه وینې د شعر ګلستان کې نن

د متن لنډیز:

مېرمن مستوره شال یوه نومیالۍ پښتنه شاعره او لیکواله وه چې په کونړ کې زېږېدلې، لویه شوې او په خپلې کورنۍ کې یې د دیني او ادبي علومو زده کړې کړې دي. بیا یې د ادبي ذوق له امله شاعري او لیکوالي پیل کړې. په معارف کې د ښوونکې او کابل راډیو کې یې د ویاندې او ادبي پروګرامونو د چلوونکې په توګه هم دنده ترسره کړې وه. په ۱۳۷۷ هـ. ش. کال یې له ژوند سترګې پټې کړې دي. د ((پړونې)) په نوم یې د شعرونو ټولګه چاپ او ډېرې لیکنې او شعرونه یې په مطبوعاتو کې خپاره شوې دي.

فعالیتونه

۱ـ ځینې زده کوونکي دې په متن کې د خپلې خوښې یو یو پراګراف ولولي.

۲ـ ځینې زده کوونکي دې د ټولګي مخې ته راوبلل شي چې د مېرمن مستورې د وروستي شعري بېلګې مفهوم پخپلو الفاظو کې نورو ټولګیوالو ته ووایي.

۳ـ دې لاندې پوښتنو ته ځواب ووایئ:

- مستورې شال خپلې زده کړې چیرې او له چانه کړې وې؟
- مېرمن مستورې کله شاعري او لیکوالي پیل کړې وه؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د هغې په ليکوالۍ او شاعرۍ څه شي ډېره ژوره اغېزه وکړه؟

۴ـ زده کوونکي دې متن په غور ولولي په هغه کې دې خاص نومونه ، صفتونه پيدا او پخپلو کتابچو کې وليکي.

۵ـ زده کوونکي دې په لاندې جملو کې تش ځايونه په مناسبو کلمو ډک کړي:

- مستوره شال .... وه چې د ليک لوست زده کړه يې په خپله .... کې پيل کړه.
- مستورې په .... کې د وياندې په توگه هم .... کاوه.
- مستوره په .... په پېښور کې .... شوې ده.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په کور کې د هغې اوسنۍ شاعرې او ليکوالې په اړه چې دوی يې پېژني، معلومات وليکي، د بلې ورځې په پښتو درسي ساعت کې دې يې د ټولگيوالو په وړاندې ولولي.

اديب (شاعر او ليکوال) د ټولنې عادي وگړی نه دی، هغه څه چې په ورځني ژوند کې پېښېږي، يا هغه ناخوالې، ستونزې او ربړې چې ټولنه ورسره مخامخ ده، د شاعر او ليکوال پر احساس او عاطفه ژور اغېزکوي. کله چې د خپلې پوهې او استعداد په قوت له هغې څخه کومه منطقي نتيجه اخلي او بيا يې د خپل تخيلي ځواک په ملتيا په مناسبو الفاظو د شعر يا ادبي نثر په کوم قالب کې نورو ته وړاندې کوي، همدغه ادب دی.

((ادب پوهنه))

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځلرویشتم لوست

د ماینونو ښکمنې سیمې

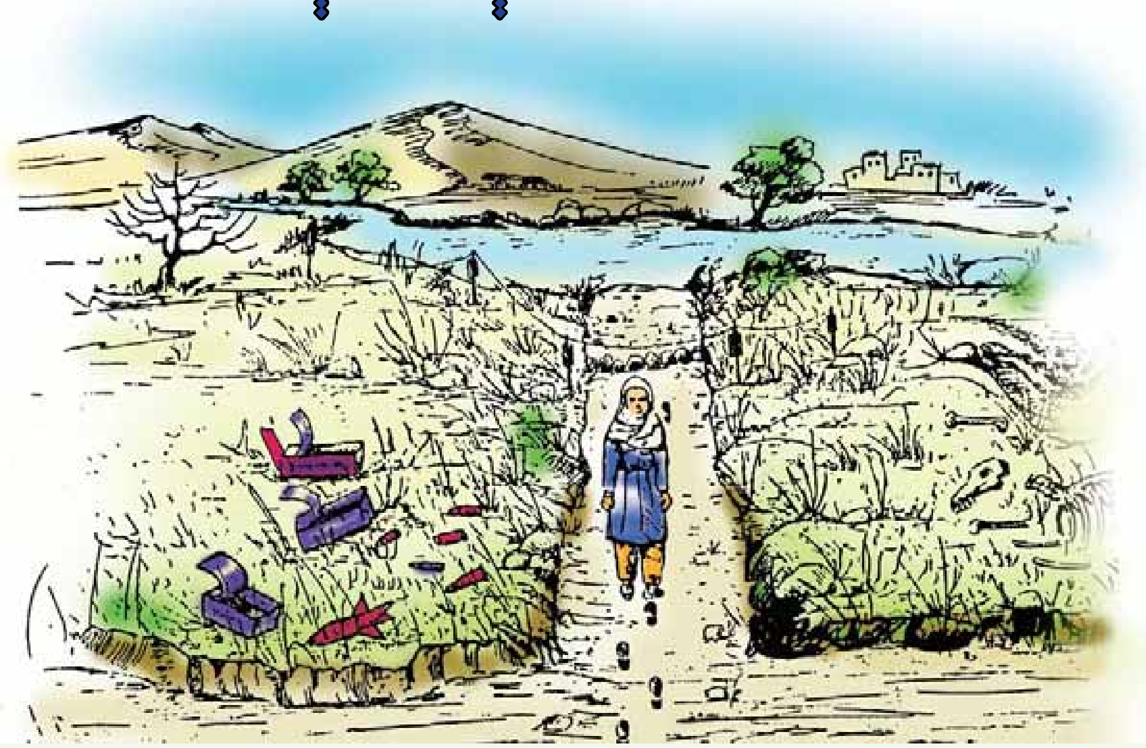

■ داسې شیان پېژنئ چې په چاودلو یې مرګ او ژوبله رامنځته کېږي؟

زموږ په هېواد کې څه د پاسه درې لسېزې جنګ جګړې د بې شمېره زیانونو او بدمرغیو سبب وګرځېدې. په بېلا بېلو وسلو او وسیلو د مرګ ژوبلې ډېرې ناوړې او زړه بوږنوونکې صحنې رامنځته شوې چې یوه له دغو وسلو او وسیلو څخه ماینونه او ناچاودیدونکې توکي دي. په دې لوست کې د هغو د پېژندنې په ترڅ کې د شته والي په احتمالي سیمو او ځایونو هم بحث کوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ په هېوادکې د درې لسیزو جنګونو په بهیرکې د جګړې ښکیلو خواو و یا د خپل ځان د ساتنې او یا هم مقابل لورې ته د ځاني او مالي زیان رسونې په موخه له ماینونو څخه د یوې ډېرې اغیزناکې او کاري وسیلې په توګه کار اخیستی دی.

ماینونه په دوه ډوله دي:

د پرسونل ضد ماینونه او د وسایطو ضد ماینونه.

د پرسونل ضد ماینونه: هغه ځانګړې چاودېدونکي توکي دي چې له اوسپنې، پلاستیک او یا لرګي څخه په بېلا بېلو بڼو، لکه: د لوبو شیان، قلمونه، راډیو ګانې اونورو جوړ دي اوپه منځ کې یې نا چاودي مواد شته چې هغه د بدن د غړي د فشار په وسیله چوي او مرګ ژوبله رامنځته کوي.

د وسایطو ضد ماینونه: دا ماینونه هم په بېلو بېلو بڼو جوړ دي چې د وسایطو، لکه موټرو، لاریو، ټانکونو او نورو د فشار په نتیجه کې چوي، د ځاني اومالي زیان رسولو سبب ګرځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ماینونو پېژندل ډېر ستونزمن کار دی، ځکه چې زیاتره په ځمکه کې ښخ او ځینې بیا د عادي استعمالو ونکو شیانو په څېر دي، نو ځکه په دې اړه ډېر غور او احتیاط پکار دی.

دلته د دغه پټ خطرناک دښمن د شته والي احتمالي سیمې درپېژنو او د ناچاودو توکو په اړه هم معلومات درکوو.

ماینونه په عام ډول د ځانگړو سیمو د ساتنې، لکه پوځي پوستو او مرکزونو ته د دښمن د تللو د مخنیوي لپاره او یا د مقابل لوري د ډارولو او ویرولو لپاره کارول کېږي، خو د ناچاودو توکو پېژندنه بیا هغومره ډېره ستونزمنه نه ده، ځکه زیاتره د ځمکې پر سر پراته دي. دا هغه مهمات دي چې د جگړو په مهال چاودلي نه دي. په دې کې توغندي، د بمونو پارچې، لاسي بمونه، د ټانگ، توپکو او ماشیندارو گولۍ او نور شامل دي.

ماینونه او ناچاودي توکي زیاتره په دې لاندې ځایونو کې پیدا کېږي:

ـ په هغو لارو او سرکونو کې چې تگ پرې ډېر نه کېږي.

ـ د عمومي لارو او سرکونو پر څنډو.

ـ د موټر د گرځېدو، راگرځېدو په سیمو کې.

ـ د پلونو او پلچکونو دننه او شاوخوا ځایونو کې.

ـ رنگو او ویجاړو شویو ودانیو دننه او شاوخوا ځایونو کې.

ـ رنگو شوو ودانیو ته د ورتللو او د ننوتو په لارو او د خونو په درشلونو او کونجونو کې.

ـ د څاگانو او د اوبو د نورو سرچینو دننه او شاوخوا برخو کې.

ـ د پوځي پوستو او ویجاړو شویو وسایطو په شاوخوا کې.

ـ په هغو سمڅو او کندو کې چې د جگړې پر مهال د پټېدو د ځای په توگه کارول شوي دي.

نو موږ ته لازمه ده چې هیڅکله ناپېژندل شوو شیانو ته لاس ور نه وړو، ناپېژندل شوي سیمونه او مزې کش نه کړو او د ناپېژندل شویو شیانو په خوا کې ډېرې او نور

(c) ketabton.com: The Digital Library

شیان وانه چوو. که چیرې مو په یادو شوو سیمو کې د ماینونو نښې نښانې ولیدې او یا په کومه سیمه کې په انسان یا ځاروي وچاودېد، په نږدې سیمه کې د ماین پاکولو د موسسې چارواکو ته خبر ورکړئ، د هغوی ګمارلي کسان د ماینونو سیمې ته راځي او په هغه ساحه کې تیږې په سور رنګ رنګوي او که تېږې نه وي نورې داسې نښه نښانې ږدي چې په سره رنګ رنګ شوې وي.

د ماین پېژندونکو او ایستونکو له خوا په سور رنګ د تېږو او نښو رنګول دا معنا لري چې په دې سیمه کې د مرګ او وینو د تویېدو خطر موجود دی او تګ راتګ په کې بند شوی دی، نو باید داسې سیمو ته ورنشو.

کله چې د ماین ایستونکو له خوا سیمه پاکه شي هماغه په سور رنګ رنګ شوې تیږې او نښانې په سپین رنګ رنګوي، سپین رنګ دا معنا لري چې په دې سیمه کې د ماین د شته والي خطر له منځه تللی دی او هر څوک په کې ګرځېدای شي او کار کولی شي.

ماین د ژوندانه دښمن دی، له دغه دښمن څخه نه یوازې دا چې ځان وساتو، بلکې د هغه د له منځه وړلو لپاره باید فني کسانو ته خبر ورکړو.

د متن لنډیز:

زموږ د هېواد په ګوټ ګوټ کې د درې لسیزو جګړو په بهیر کې د جګړې ښکیلو خواوو له مقابل لورې څخه د ځان ژغورنې او یا هغو ته د ځاني او مالي زیان رسونې په موخه ماینونه د یوې اغېزناکې وسیلې په توګه کارولي او ښخ کړي دي. بېلا بېل ډولونه لري. ځینې د پرسونل ضد ماینونه او ځینې د وسایطو ضد ماینونه نومیږي. همدارنګه ناچاودي توکی هم شته، نو موږ باید دا پټ دښمن وپېژنو او له هغو ساحو څخه چې پورته په متن کې ښودل شوي، له ورتګ څخه په کلکه ډډه وکړو او هم ناچاودو توکو ته له لاس وروړلو څخه ځان وژغورو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیتونه

۱ـ زده‌کوونکي دې متن لومړی په چوپتیا سره ولولي. بیا دې ځینې زده‌کوونکي د دې متن یو یو پراګراف په لوړ غږ ولولي.

۲ـ زده‌کوونکي دې په دوو ډلو وویشل شي: یوه ډله دې په متن کې د ماینونو او ناچاودو توکو د بېلا بېلو ډولونو نومونه لست کړي او بله ډله دې د ماینونو او ناچاودو توکو ساحې لست کړي. د یوې ډلې استازی دې د ماین یا ناچاودو توکو نومونه پر تخته ولیکي او د بلې ډلې خو تنه دې د هغو په هکله څرګندونې وکړي. بیا دې د بلې ډلې یو استازی د ماینونو ساحې یوه یوه پر تخته ولیکي، د بلې ډلې خو زده‌کوونکي دې د هغو په باب معلومات وړاندې کړي.

۳ـ لاندې پوښتنې ځواب کړئ:

- د ماینونو او ناچاودو توکو له لوست څخه مو څه مفهوم واخیست؟
- له ماینونو او ناچاودو توکو څخه څرنګه ځان ژغورلی شو؟
- ماینونه کوم کوم ډولونه لري؟
- ماینونه په کومو ځایونو کې پیدا کېږي؟

۴ـ زده‌کوونکي دې پخپلو کتابچو کې لاندې جملې ته پراختیا ورکړي او بیا دې هغه په خپل وار سره د ټولګي په وړاندې ولولي:

- ماینونه ډېر خطرناک دي، ځکه چې په چاودلو سره یې . . . .

۵ـ زده‌کوونکي دې متن ولولي، په هغه کې راغلي صفتونه دې په نښه او په مناسبو جملو کې دې وکاروي. بیا دې هغه په خپل وار د ټولګیوالو په وړاندې ووایي.

- زده‌کوونکي دې متن ولولي، په هغه کې دې صفتونه پیدا او په خپلو کتابچو کې دې ولیکي او بیا دې خو تنه هغه د خپلو ټولګیوالو په وړاندې ووایي.

۶ـ په کومو سیمو کې چې د ماین ایستونکو له خوا په سره او سپین رنګ تیرې

(c) ketabton.com: The Digital Library

رنگ شوې وي، دا نښې د څه معنا لري؟

- که چېرې په کومه سیمه کې د ماینونو د شته والي نښې تر سترګو شي، څه باید وکړو؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د خپل کور کلي، کوڅې او یا سیمې له مشرانو څخه د ماین چاودنې د کومې پېښې په اړه معلومات ترلاسه کړي او هغه دې د بلې ورځې په پښتو ساعت کې د نورو ټولګیوالو په وړاندې ولولي.

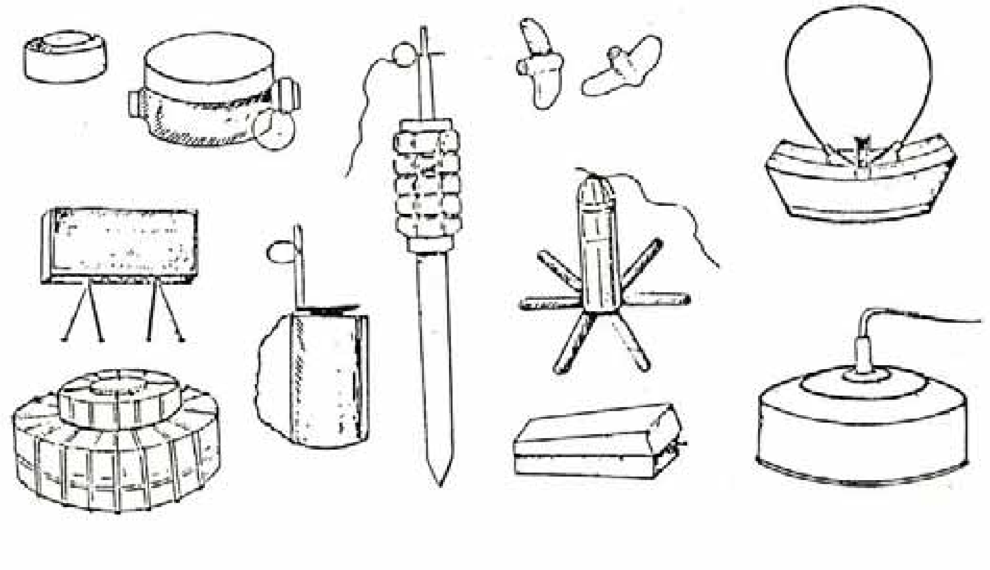

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځه ویشتم لوست

باميان يوه لرغونې تاريخي سيمه

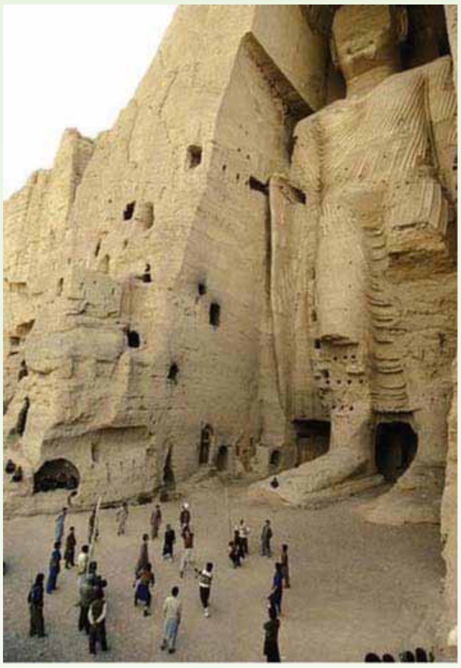

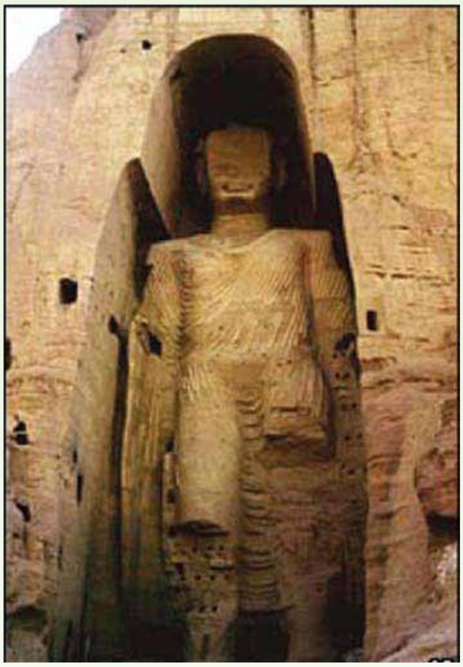

- تاسي د هېواد کومو ولايتونو ته تللي ياست؟
- په کوم ولايت کې موزبات لرغوني تاريخي اثار او ځايونه ليدلي دي؟

زموږ هېوادګران افغانستان اوس ۳۴ ولايتونه لري چې هر يو يې د هېواد د يوې مهمې برخې په توګه له ځانګړي اقتصادي، ټولنيز، لرغوني تاريخي او فرهنګي ارزښت څخه برخمن دی. يو له دغو ولايتونو څخه د باميان ولايت دی چې په دې لوست کې يې دروپېژنو.

باميان د هېواد په مرکزي برخه کې پروت مشهور ولايت دی. د دې ولايت تاريخي لرغونتيا ډېرې وړاندې زمانې ته رسيږي. تاريخي اثار يې د لرغوني اريايي مدنيت استازيتوب کوي. مشهور چينايي گرځندوی هيوان تسنگ په پنځمه ميلادي پېړۍ کې دغې سيمې ته ورغلی او په ((چينايي يونليکونه)) نومي کتاب کې يې د هغه د لرغونو اثارو او جغرافيوي ځرنگوالي په باب په زړه پورې څرگندونې کړې دي. باميان د غوربند له لارې له کابل او د حاجي گگ او بند امير په وسيله د شمالي ولايتونو او همدارنگه د لعل د سيند په واسطه له هرات او ارزگان سره گډه لاره لري.

په دغه ولايت کې اوس علمي او فرهنگي بهير د چټکې ودې او پرمختيا په حال کې دی. د ولايت په مرکز، بېلا بېلو ولسواليو او ليرې کليوالو سيمو کې د نجونو او هلکانو له لومړنيو او ثانوي ښوونځيو سربيره په مرکز کې يو پوهنتون هم لري چې پکې په زرگونو زده کوونکي او محصلين په زده کړو بوخت دي. چاپي خپرونې (مجلې او اخبارونه) او نورې ډله ييزې رسنۍ راډيويي او تلويزيوني خپرونې هم لري.

په دې ولايت کې ډېر تاريخي اثار او د ليدلو وړ ځايونه شته. تر ټولو مهمې يې د بودا مجسمې دي چې اوس ړنگې شوې دي، د ضحاک او غلغلې ښار نښې نښانې، بند امير او د بوديزم د دورې ډول ډول سيمې او داسې نور لرغوني اثار دي چې د ډېر لرغوني بډاي فرهنگي او تاريخي اهميت څرگندويي کوي.

باميان يوه غرنۍ سيمه ده چې د کرنې وړ ځمکې يې لږې، خو ډېرې ښکلې درې او طبيعي منظرې لري او د سيلانيانو او گرځندويانو پاملرنه يې ځانته راگرځولې ده.

غرنی اقليم لري چې واورين او ډېر سوړ دی. اوړی يې لنډ او ژمی يې ډېر اوږد دی. د غنمو کښت پکې لږ او کچالو يې تر ټولو مهم کرنيز پيداوار گڼل کيږي. دچنار د ونو ځنگلونه هم پکې ډېر دي. د باميانو سيند او د غرنيو سيمو چينې يې د ځمکو د خړوبولو لپاره د اوبو مهمې زېرمې جوړوي. ډېر وگړي يې په مالدارۍ او د لاسي صنايعو په جوړولو بوخت دي. د بابا غره لمنو او د اژدر په دره کې دکاني او بو زېرمې لري چې د روغتيا لپاره ډېرې گټورې دي. واړه او لوی کانونه هم لري. د حاجي گگ د اوسپنې کان

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې ډېر مشهور دی.

دغه ولایت د خپل غرني موقعیت لرلو له امله پخوا د تگ راتگ په برخه کې ډېرې مواصلاتي ستونزې درلودې، خو اوس دا ستونزې تر ډېره حل شوې او يا د له منځه تللو په حال کې دي.

مرکز يې د باميان ښار دی او څو مشهورې ولسوالۍ يې دا دي:

شيبر، کهمرد، يکاولنگ، پنجاب، ورس او نورې.

باميان ډېرې ښې اوبه، هوا، ښکلې او په زړه پورې طبيعي منظرې، د ليدلو وړ ځايونه او ډېر زيات لرغوني تاريخي اثار لري. دا ټول زموږ د هېواد وياړلي فرهنگي ميراثونه گڼل کېږي، بايد ساتنې ته يې هر اړخيزه پاملرنه وشي.

د متن لنډيز:

باميان زموږ د هېواد په مرکزي برخه کې پروت ولايت دی. ډېره تاريخي لرغونتيا، او بډای فرهنگي تاريخي اثار لري. دا يو غرنی ولايت دی. د کر وړ ځمکې يې کمې، خو ډېرې ښکلې او سمسورې درې او په زړه پورې طبيعي منظرې لري. د دې ولايت زياتره وگړي په مالدارۍ او د لاسي صنايعو په جوړولو بوخت دي. په فرهنگي لحاظ اوس د چټک پرمختگ په حال کې دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیتونه

۱_ ځیني زده کوونکي دې متن د ټولګي په وړاندې ولولي.

۲_ هغه لغتونه چې ښوونکي د متن د مفهوم او محتوا د توضیح او تشریح په مهال پرتخته لیکلي، په خپلو کتابچو کې ولیکي.

- زده کوونکي دې د هغو نورو ولایتونو نومونه چې دوی یې پېژني، په خپلو کتابچو کې ولیکي او په وارسره دې هغه د ټولګیوالو په وړاندې ولولي.

۳_ ځیني زده کوونکي دې د ټولګي په وړاندې د متن د هغې برخې د مفهوم په هکله چې د دوی خوښېږي، خبرې وکړي.

۴_ دا لاندې پوښتنې ځواب کړئ:

- لرغوني تاریخي اثار کوم دي او څه ارزښت لري؟
- په بامیانو کې کوم تاریخي اثار او ځایونه شته؟
- داسې کوم بل ولایت پېژنئ چې لرغوني تاریخي اثار او ځایونه پکې شته؟

۵_ د جملو دا لاندې تش ځایونه په پنسل سره په مناسبو کلمو ډک کړئ.

- بامیان د هېواد په .... برخه کې پروت دی.
- په بامیانو کې د هوارې ځمکې په پرتله .... زیات دي.
- بامیان ښکلې درې او په زړه پورې .... لري.

کورنۍ دنده

د خپلې کورنۍ یا نورو مشرانو څخه وپوښتئ چې د هېواد په کومو ولایتونو کې ډېر زیات لرغوني تاریخي اثار شته. راټول کړي معلومات د بلې ورځې په پښتو درسي ساعت کې د ټولګیوالو په وړاندې ولولئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره میاشت

■ تاسو داسې خیریه ټولنې یا ادارې پېژنئ چې د ناورو طبیعي پېښو یا جګړو له امله له زیانمن شوو وګړو سره مرستې کوي؟

په ملي او نړیواله کچه ځینې داسې ادارې شته چې له مصیبت ځپلو سره په ځانګړې توګه له هغو کسانو سره چې د طبیعي افتونو (زلزلو، سیلابونو او نورو) او جګړو له امله زیانمن شوي، مرستې کوي. په دې ډول خیریه ادارو کې یوه هم ((سره میاشت)) ده چې دلته یې په دې لوست کې درپېژنو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېوزلو او محتاجو وګړو ته د خوراک، څښاک، استوګنې، روغتیا، ښوونې، روزنې، کارکسب او داسې نورو شیانو برابرول د مرستندویه او خېریه ټولنو دندې دي.

دا خیریه او مرستندویه ټولنې هم په نړیواله او هم په ملي کچه د نړۍ په هېوادونو کې موجودې دي.له دغو مرستندویه ټولنو څخه یوه هم ((سره میاشت)) ده چې د نړۍ په ټولو هېوادونو کې شته او په بېلا بېلو نومونو یادېږي.

د مثال په ډول په عربي هېوادونو کې یې د ((هلال احمر)) او په لویدیځه نړۍ کې یې Red Cross ((سور صلیب)) بولي.

د دې مرستندویې ټولنې لومړنی بنسټ په ۱۸۶۴ م. کال د نولسمې پېړۍ د جګړو په بهیر کې کېښودل شو چې په بشري ټولنه کې ډېره مرګ ژوبله شوې وه. موخه یې د جګړو پر مهال د ټپیانو، د جګړې له بندیانو سره مرسته کول وو. لومړی سړی چې ددغسې یوې ټولنې د جوړولو فکر ورسره پیدا شو، د سویس د هېواد استوګن هانري دونانت نومیده چې له همدې امله د دغې مرستندویې ټولنې د بنسټګر ویاړ ورپه برخه شوی دی.

زموږ په هېواد کې هم دغه مرستندویه ټولنه له ډېرو کلونو را هیسې شته او په بېلابېلو نومونو یاده شوې ده.

لومړی ځل چې په ۱۳۰۸ هـ . ش. کال تاسیس شوه، د ((مجلس امداد یه)) په نوم ونومول شوه. په ۱۳۱۱ هـ . ش. کال یې ورته د ((محراب احمر)) نوم ورکړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ۱۳۱۳ هـ . ش. کال یې نوم ((هلال احمر)) شو او په ۱۳۳۰ هـ . ش. کال د ((افغاني سرې میاشتې ټولنه)) ونومول شوه.

د افغانستان د ((سرې میاشتې ټولنه)) په ۱۳۳۴ هـ . ش. کال د سره صلیب د نړیوالې کمیټې له خوا په رسمیت وپېژندل شوه او د دغې نړیوالې ټولنې غړیتوب یې تر لاسه کړ.

په نړیواله کچه په اسلامي هېوادونو کې د دغې مرستندویې ټولنې د پېژندنې لویه نښه هلال یا میاشت ده چې سور رنګ لري او په غیر اسلامي هېوادونو کې د دې ټولنې نښه په سپینه ځمکه باندې د صلیب علامه ده چې هغه هم سور رنګ لري او ((سورصلیب)) یې بولي.

سور صلیب یوه نړیواله مرستندویه ټولنه او اداره ده. هر چېرې د جګړې له قربانیانو، غم ځپلو او بېوزلو سره ډول ډول مرستې کوي. دا ټولنه د چا عقیدې، رنګ، ژبې او توکم ته نه ګوري. هر څوک چې هر چیرې مرستې ته اړوي، د هغوی د مرستې لپاره ځان رسوي او خپلې مرستې د هغوی په واک کې ورکوي. همدارنګه د بېلا بېلو افتونو، زلزلو، او سیلابونو په وخت کې هم له زیانمنو کسانو سره مرستې کوي.

د جګړې پر مهال د دې ټولنې روغتیایي ډله د ټپیانو درملنه کوي. او د علاج لپاره یې روغتونونو ته لېږدوي. د جګړې د بندیانو او ورکو شوو کسانو احوال معلوموي، د

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی لیکونه او پیغامونه یې کورنیو او خپلو خپلوانو ته رسوي، یا د هغوی د تبادلې په برخه کې هم مرسته کوي.

د سره صلیب یا هلال احمر له نړیوالې ټولنې یا کمیټې سره د ټولې نړۍ هېوادونه له خپل وس او توان سره سم مرسته کوي. هغوی بیا مرستې د نړۍ بېلا بېلو هېوادونو او ولسونو ته د اړتیا په وخت کې رسوي او په دې ډول خپله بشري ټولنیزه دنده ترسره کوي. په ټوله نړۍ کې د بېلا بېلو هېوادونو دولتونه، عام خلک او په تېره پانګه وال له خپلو داسې ټولنو سره مالي مرستې کوي.

زموږ د هېواد د سرې میاشتې ټولنې د خپل جوړېدو له پیل څخه د هېواد په بېلابېلو سیمو کې د طبیعي افتونو او جګړو د رامنځته کېدو له امله له مصیبت ځپلو او کډوالو سره تر خپله توانه لازمې مرستې کړې دي او دا لړۍ روانه ده. زموږ دغې ټولنې د هېواد په دننه کې له مرستو سربېره له هېواد څخه بهر هم مرستې کړې دي او خپله نړیواله دنده یې سرته رسولې ده، خو تر ټولو مهمه دا ده چې د سرې میاشتې ټولنه له مالي پلوه په پښو ودرېږي.

زموږ پانګه وال هېوادوال هم باید له دغې مرستندویې خیریه ادارې سره مالي مرسته وکړي او له دې لارې دې د سرې میاشت مالي بنسټ پیاوړی کړي چې مصیبت ځپلو او زیانمن شوو هېوادوالو او ان دا چې د نړۍ نورو خلکو ته پخپل وخت د مرستې رسولو جوګه شي.

په هېواد کې له مصیبت ځپلو او اړو خلکو سره مرسته کول یوازې د سرې میاشتې د ټولنې دنده نه، بلکې دا د هر بااحساسه انسان دنده ده چې له اړو خلکو سره په خپل توان له مرستې کولو څخه ډډه ونه کړي، ځینې به مالي مرستې ته اړه لري، ځینې به د یو ښه او هوسا ژوند لپاره لازمې لارښوونې ته اړه لري. په هر حالت کې هغوی مرستې ته اړ دي او باید له هغوی سره په انفرادي توګه او هم د سرې میاشتې او نورو خیریه ټولنیزو ټولنو له خوا مرستې وشي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د متن لنډيز:

سره مياشت يو خيريه مرستندويه ټولنه ده چې له مصيبت ځپلو سره مرستې کوي. دا ټولنه زموږ په هېواد کې څولسيزې د مخه تاسيس شوې. لومړی د ((مجلس امداديه)) بيا د ((محراب احمر)) وروسته د ((هلال احمر)) او په پای کې په ۱۳۳۰ هـ . ش. کال د سرې مياشتې په نوم ونومول شوه. دا ټولنه د سره صليب د نړيوالې ټولنې غړيتوب لري. د نړيوالو مرستو او کورنيو مرستو او د خپلو ملکيتونو د عايداتو له مخې له اړمنو خلکو سره مرسته کوي.

فعاليتونه

۱ـ زده کوونکي دې په وارسره د متن يو يو پراګراف ولولي.

۲ـ زده کوونکي دې په خپلو کتابچو کې د متن د عمومي محتوا په رڼا کې دغه لاندې جمله اوږده کړي او د څو جملو يو عبارت دې وليکي:

سره مياشت يوه خيريه مؤسسه ده چې له مصيبت ځپلو وګړو سره مرسته کوي. دا مرستې . . . .

- خپل ليکلي عبارتونه دې د ټولګيوالو په وړاندې په لوړ غږ ولولي.

۳ـ دې لاندې پوښتنو ته ځواب ووايئ:

- د سرې مياشتې مرستندويې ټولنې بنسټ کله او ولې کېښودل شو؟
- سره مياشت زموږ په هېواد کې کله رامنځته شوې او په کومو کومو نومونو ياده شوې ده؟
- سره مياشت په کومو حالاتو کې له خلکو سره مرسته کوي؟
- که ستاسې په کلي يا سيمه کې کومه طبيعي پيښه رامنځته شي، له خپل توان سره سم به څه مرسته وکړئ؟

۴ـ ځينې زده کوونکي دې د ټولګي مخې ته راوبلل شي چې د درس د عمومي

(c) ketabton.com: The Digital Library

محتوا او مفهوم په اړه خبرې وکړې.

۵_ زده کوونکي دې په درېو ډلو وویشل شي: یوه ډله دې له متن څخه داسې کلمې را واخلي چې په ((س)) توري پیل شوې وي، بله دې په ((ت)) توري او بله دې په ((هـ)) توري پیل شوې کلمې له متن څخه پخپلو کتابچو کې ولیکي او هغه دې په مناسبو جملو کې وکاروي.

۶_ یو زده کوونکی دې د ګل پاچا الفت د شعر دا لاندې څو بیتونه په تخته ولیکي او ځینې زده کوونکي دې پورته شي چې د هغو مفهوم په خپلو الفاظو ووايي:

ژاړي په غمونو کې خوا خوږې له هر چا سره
سل پتنګان سوزي د یوې شمعې ژړا سره
ډک زړګی له اوښکو ګرځي وریځې په اسمان کې بیا
څه ژړا ملګرې ده د ژوند یوې برېښنا سره
ټول باغ ژړېدلی څکه اوښکې دي د ګل په مخ
ډېر لکه لاله داغلي زړونه شته صحرا سره
نه ښايي انسان ته چې د بل په غم غمجن نه شي
لویه بدبختي ده چې څوک نه ژاړي له چا سره

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د کور، کوڅې او یا کلي له مشرانو څخه وپوښتي چې که د دوی په یاددښت د طبیعي پېښو له مصیبت ځپلو سره سرې میاشتې او یا کوم شتمن شخص کله مرسته کړې وي، هغه دې د یوې خاطرې په توګه ولیکي او په بل پښتو درسي ساعت کې دې یې د ټولګیوالو په وړاندې ولولي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

صدر خان خټک

تاسې پښتوژبې ته د خوشحال خان خټک د کورنۍ د ادبي خدمتونو په اړه څه اورېدلي دي؟

په یوولسمې او دولسمې هجري پیړیو کې پخپله خوشحال خان خټک او د هغه کورنۍ پښتو ژبې او ادب ته د ستاینې وړ خدمتونه کړي دي. دوی د منظومو او منثورو اثارو په لیکلو سره پښتو ادب ته ډېره بډاینه ورښښلې ده. د خوشحال خان په زامنو کې څو تنه ډېر نومیالي شاعران تېر شوي دي. له هغو څخه یو یې صدرخان خټک دی چې په دې لوست کې یې در پېژنو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

صدرخان خټک د پښتو د نومیالي شاعر او فرهنګپال شخصیت خوشحال خان خټک زوی و. د زوکړې کال یې په ځینو ادبي څېړنو کې ۱۰۶۵ هـ. ق. اټکل شوی دی.

د صدرخان زده کړه او د ښوونې او روزنې بهیر د خپلې علمي فرهنګي کورنۍ په چاپېریال کې، په ځانګړې توګه پخپله د خوشحال خان خټک په لاس تر سره شوی دی.

صدرخان پخپله هم دې ټکي ته اشاره کوي:

زما پلار ځای یې جنت شه	په اولاد یې برکت شه
تربیت یې ډېر زما کړ	هر تعلیم یې وما را کړ
په تعلیم یې سخندان کړم	په ویل یې سخن ران کړم
چې یې درست په دافنون کړم	په ویل یې نور ما ذون کړم

صدرخان خټک د خټکو د کورنۍ یو عالم او فرهنګیالی شخصیت و. پیاوړې علمي او ادبي څېره یې موږ ته د هغه له خپلو راپاتې منظومو اثارو څخه ډېره ښه راجوتېدلی شي.

نوموړي پخپلو شعرونو کې له خپل نامه سره ((خوشحال)) د تخلص په توګه راوړی او له همدې امله د ((صدرخوشحال)) په نوم له ادبي شهرت څخه برخمن شوی دی.

له صدرخوشحال څخه ځینې منظوم لیکلي کتابونه راپاتې دي. په هغو کې یو ((دلی او شهی)) نومیږي. دا یوه ملي ولسي کیسه ده چې په ۱۱۱۰ هـ. ق. کال په نظم شوې ده. بل کتاب یې د ((ادم خان درخانی)) مشهوره ولسي کیسه ده. دایې په ۱۱۲۴ هـ.ق. کال په نظم لیکلې ده. دا دواړه اثار یې د پېښور پښتو اکاډمي له خوا چاپ شوي دي. نوموړي د ((معجزات رسولﷺ)) او ((د حضرت علي جنګنامه)) په نومونو دوه نور منظوم کتابونه هم لري چې قلمي نسخې یې شته، خو تراوسه چاپ شوي نه دي.

صدرخان د اشعارو دیوان هم درلود، خو تر اوسه تر لاسه شوی نه دی، ځینې خواره واره شعرونه (غزلې، قصیدې او مخمسونه)(*) یې شته دي چې موږ ته د نوموړي د شعر

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ادب د قوت ښه څرګندویي کولای شي.

صدرخان خټک په ځوانۍ کې له خپل پلار سره د ملي مبارزې د ډګر او سنګر ملګری و. وروسته یې بیا د افضل خان خټک د سردارۍ پر مهال په ۱۱۲۰ هـ . ق . کې د تیري د فوجدار دنده ترسره کوله.

د صدرخان خټک ژوند تر ۱۱۲۴ هـ . ق. کال پورې باوري دی. تر دغه کاله پورې افضل خان خټک د خپل اثر ((تاریخ مرصع)) د پیښو په بهیر کې د ده نوم راوړی دی. تر دې وروسته بیا نه ده جوته چې تر کومه پورې به ژوندی و. دلته د بېلګې په توګه هغه شعر راوړو چې د خپل پلار (خوشحال خان خټک)په مړینه یې د ویرنې په ډول ویلی دی:

نور دې وارو فرزندانو درته شا کړه
مګر ستا په خدمت ما ترلې ملا ده
که دې نور اولاد دولت وګاڼه موږ ته
لویه ګټه د دولت د تا رضا ده

(c) ketabton.com: The Digital Library

که ته ولاړې زه دې وسپارلم غم ته
دا دې لویه غمخواري کړې زما ده
چې ستا غم په سر لرم زما څه غم دی
ستا د غم سایه زما په سر هما ده
ستا لږ غم به زه هرګز پرې بدل نه کړم
په دنیا چې څه هوس خوښي هوا ده
ته مړ حوت کې سنه زر سل دویمه خور وه
ورځ جمعه د څاښت په وخت دې بیله سا ده
لا به کله شي سبا ((صدر خوشحاله))
د آشنا د دیدن ژمنه په سبا ده

څرګندونې

غزل: د نظم یو ډول دی چې د بیتونو شمېر یې له پنځو څخه تر پنځلسو پورې وي. ټول بیتونه یې په یو وزن وي او د قصیدې په څېر په قافیه کې له مطلع څخه پېروي کوي. لومړي بیت ته یې ((مطلع)) او وروستي بیت ته یې ((مقطع)) وایي.

قصیده: لغوي معنا یې قصد او اراده ده او په ادبي اصطلاح د نظم هغه ډول دی چې تر یوې مطلع لاندې ویل کېږي. د بیتونو شمېر یې معمولاً تر غزل زیات له شپاړسو بیتونو تر ۲۰۰ پورې او یا له هغو نه زیات هم رسیدلی شي. هره قصیده یوه مطلع، مقطع، نسیب او تشبیب (تغزل) هم لري.

مخمس: د شعر یو ډول دی چې مطلع او بندونه یې پنځه پنځه مسرۍ لري. پنځه واړه مسرۍ یې یو ډول قافیه لري. بندونه یې پنځه په یوه قافیه او شپږم له مطلع سره هم قافیه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د متن لنډيز:

د خوشحال خان ختک د فرهنګيالیو زامنو په ډله کې صدرخان ختک هم د لوړعلمي او فرهنګي شخصيت خاوند دی. نوموړی په علمي شخصيت سربيره، پياوړی شاعر هم و. په شعرونو کې يې خپل نوم صدر خوشحال راوړی دی. له ده څخه د ((دلی شهی))، ((ادم خان درخانی))، ((معجزات رسول)) او ((د حضرت علي جنګنامه)) په نومونو منظوم ليکلي اثار راپاتې دي. د اشعارو ديوان يې تراوسه لاس ته نه دی راغلی. خواره واره شعرونه يې شته دي. تر ۱۱۲۴ هـ. ق. کال پورې يې ژوند باوري دی.

فعاليتونه

۱ـ زده کوونکي دې متن په خپل خپل وار په لوړ غږ ولولي.

۲ـ زده کوونکي دې په دوو ډلو ووېشل شي: يوه ډله دې له متن څخه ((خاص نومونه)) او بله ډله دې ((صفتونه)) لست کړي. د دواړو ډلو استازي دې هغه ټولګي په وړاندې ولولي.

◆ بيا دې د يوې ډلې استازی يو يو خاص نوم پرتخته وليکي، د بلې ډلې زده کوونکي دې هغه په مناسبه جمله کې وکاروي.

◆ د بلې ډلې استازی دې لست کړي صفتونه پرتخته وليکي او د هغې بلې ډلې يو يو تن دې هغه په مناسبه جمله کې وکاروي.

۳ـ ځينې زده کوونکي دې د متن د مفهوم او محتوا په اړه زده کړې معلومات نورو ټولګيوالو ته ووايي.

۴ـ دې لاندې پوښتنو ته ځوابونه ووايئ:

◆ صدرخان ختک کوم کتابونه ليکلي دي؟

- تاسي د صدرخان د ادبي شهرت لامل څه ګڼئ؟
- په متن کې د صدرخان خټک له لومړي شعر څخه مو څه مفهوم واخیست؟

۵ـ د دې لاندې پوښتنې سم ځواب په پنسل په نښه کړئ:

الف: دلۍ او شهۍ منظومه کیسه خوشحال خان خټک لیکلې ده.

ب: عبدالقادر خان خټک لیکلې ده.

ج: صدرخان خټک لیکلې ده.

د: له دې پورته شاعرانو څخه یوه هم نه ده لیکلې .

- د لاندې جملو په تشو ځایونو کې مناسبې کلمې وکاروئ:
- صدرخان خټک د .... زوی و.
- ادم خان درخانۍ .... په نظم لیکلی دی.
- صدرخان تر .... کال پورې ژوندی و.

کورنۍ دنده

د خپلې سیمې د کوم پیژندلي شاعر د ژوند او شعر په هکله په کور کې لنډ معلومات ولیکئ او د بلې ورځ په پښتو درسي ساعت کې یې د ټولګیوالو په مخکې ولولئ.

ادبیات یوازې شعر او نثر نه دی، هر څه چې په لوستونکو او اورېدونکو مثبته اغېزه وکړي، پخپله د ادب یو ډول دی.

(اناتول فرانس)

(c) ketabton.com: The Digital Library

اته ویشتم لوست

د ولسي ادب ډولونه او ځانګړتیاوې

- تاسې په خپله سیمه کې داسې څوک پیژنئ چې نالوستي وي، خو شعرونه وایي؟
- داسې څوک درمعلوم دی چې کله کیسې وایي نارې او غړونه هم پکې په خواږه غږ وایي.

هر ولس دوه ډوله ادبیات لري: یو یې هغه لیکلي ادبیات دي چې په ټولنه کې د باسواده لوستو وګړو له خوا رامنځته یا ویل شوي، لیکل شوي او خوندي شوي دي. او بل هغه ادبیات دي چې د ټولنې د نالوستو یا بې سواده او عامو ولسي وګړو له خوا رامنځته یا ویل شوي او په شفاهي بڼه له یو نسل څخه بل ته لېږدیدلي وي. دې ادبیاتو ته ((ولسي ادبیات)) وایي چې په دې لوست کې پرې په لنډ ډول بحث کوو او د هغو د بېلا بېلو ډولونو نومونه درپېژنو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولسي ادبیاتو ته شفاهي او فولکلوري ادبیات هم وايي. دا ادبیات د هر ولس او ټولنې د ادبیاتو د تاریخ ستره او مهمه برخه جوړوي.

پښتون ولس د افغاني ټولنې د یوې سترې برخې په توګه د ولسي ادبیاتو ډېره بډایه او ارزښتمنه پانګه لري. زموږ خلکو د پیړیو په اوږدو کې خپلې ډېرې هیلې، ارمانونه، غوښتنې، خوښۍ، غمونه، مینې او د ټولنیز ژوند نور ډېرکره وره په خپلو ولسي ادبیاتو کې منعکس کړي دي او هغه بیا په شفاهي ډول له یو نسل څخه بل ته لېږدیدلي او تر موږ رارسیدلي دي.

عام ولسي وګړي که څه هم ډېر یې لیک لوست نشي کولی، خو پیاوړی هنري او ادبي ذوق لري. دوی خپل دغه ادبي ذوق د ولسي ادبیاتو په بېلو بېلو کالبونو کې ځایوي، پیښې او موضوعات په ډېره ساده، خوږه ژبه او په زړه پورې بڼه بیانوي.

د پښتو ولسي ادبیات لومړی په دوو سترو برخو وېشل کېږي:

منظوم ولسي ادبیات، نثري ولسي ادبیات

لومړی ـ منظوم ولسي ادبیات:

د ولسي ادبیاتو منظومه برخه زموږ د ولس د هنري او ادبي استعداد ډېره په زړه پورې ارزښتناکه معنوي شتمني او پانګه ده. د ادبیاتو دا برخه موږ د خپل ولس د ټولنیز ژوند یوه رښتینې هنداره بللی شو.

د پښتو منظوم ولسي ادبیات په دوو ځانګو وېشل کېږي: یوې ته یې عام ولسي شعرونه یا سندرې وايي او بلې ځانګې ته یې خاصې ولسي سندرې یا شعرونه وايي.

عام ولسي شعرونه یا سندرې: هغه شعرونه دي چې شاعر یا ویناوال یې معلوم نه دي او د ټول ولس ګډ مال بلل کېږي. په دې شعرونو کې دا لاندې ډولونه شامل دي:

(۱) د میندو سندرې (۲) د ماشومانو سندرې (۳) منظوم اړونه (چیستانونه) (۴لنډۍ (۵) سروکي (۶) د اتڼ نارې (۷) د نکلونو نارې (۸) کاکړۍ غاړې (۹) تاریخي نارې

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۱۰) منظوم فالونه (۱۱) منظوم متلونه (۱۲) د ښځو سندرې او نور.

خاصې ولسي سندرې: دا هغه سندرې یا شعرونه دي چې ویناوال او شاعران یې په ولس کې معلوم او پېژندل شوي وګړي دي.

دا شعرونه دا لاندې ډولونه لري:

(۱) رباعي (مقام) (۲) غزل (بدله) (۳) چاربیته (۴) لوبه(۵) بګتۍ (۶) داستان

دویم ـ نثري ولسي ادبیات:

ولسي نثرونه هغه اوږدې او لنډې خوږې ادبي ویناوې دي چې په ولس کې رامنځته کیږي. دغه ویناوې د ټول ولس له خوا کره او پخې شوې او بیا خوله په خوله، سینه په سینه د پیړیو په اوږدو کې له یو پښت یا نسل څخه بل ته لېږدېدلي دي.

د پښتو منثور ولسي ادبیات ډېر ډولونه لري، څو مشهور یې دا دي:

(۱) ولسي نکلونه (۲) وړې ولسي کیسې (۳) منثور متلونه (۴) اصطلاحات او محاورې (۵) ټوکې ټکالې (۶) ولسي ننداره (۷) رمزونه او کنایې (۸) تکیه کلامونه (۹) کرکې او انګیرنې (۱۰) سترې مه شې او په مخه ښه (۱۱) دعاوې او ښیراوې (۱۲) کیسۍ (۱۳) روایات او نور.

موږ د ولسي ادبیاتو د منظومو او منثورو برخو لنډه پېژندنه وکړه او د هغو د بېلا بېلو ډولونو مو یوازې نومونه واخیستل، د بېلا بېلو ډولونو پوره پېژندنه او بېلګې به یې په وروسته لوړو ټولګیو کې ولولئ. دلته د دې ادبیاتو ځینې ډېرې عامې ځانګړنې هم درپېژنو:

۱ـ ولسي ادبیات د موضوع په لحاظ د ولسي او کلیوالي ژوند او ټولنیزو اړیکو ښه څرګندویي کوي. ولسي کلیوال ژوند او چاپېریال پکې منعکس کیږي.

۲ـ د ولسي ادبیاتو (نظم او نثر) ژبه ډېره ساده، سوچه او د خلکو له ورځنۍ محاورې سره برابره وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ـ په دې ادبياتو کې ډېرې لوړې مبالغې او له حقيقته لېرې خبرې نه ليدل کېږي.

۴ـ د پرديو ژبو اغېزې په دې ادبياتو کې ډېرې کمې دي.

۵ـ دا چې د دې ادبياتو زياته برخه د نالوستو او بېسواده وګړو د ذهن او فکر محصول ده او رامنځته کوونکي يې په ولس کې اوسېږي د خپل ژوند د چاپېريال زيات مسايل پکې کټ مټ انعکاس مومي.

۶ـ په ولسي ادبياتو کې ښکلی والی، رښتينوالی او اسانوالی په ډېره ښه بڼه ځان ښکاره کوي.

دا چې زموږ ولسي ادبيات زياتره په ولس کې په ناليکلې بڼه خواره واره شته، د دې لپاره چې له هېرېدنې او ورکېدنې وژغورل شي، بايد چې د هغو راټولولو او په کتابي بڼه چاپ او خپرولو ته ځانګړې پاملرنه وشي.

دلته د ولسي منظوم ادب له ډولونو څخه د چاربيتې، نيمکۍ او بګتۍ څه برخې د بېلګې په توګه راوړو:

۱ـ چاربيته: د پښتو د ولسي شعرونو يو مشهور او په زړه پورې ډول دی چې اوږده اوږده حماسي او عشقي ډول ډول مضامين په کې راوړل کېږي. يو سر لري او ورپسې بندونه راځي. د هر بند په پای کې قافيه تکرارېږي:

سر: په چپ کې ډال په ښي خنجر نيسمه — غليم ته مخه برابر نيسمه
يا به له صدقه خپل وطن شي زما — يا به په سرو وينو کفن شي زما

×××

بند: په دروغو نه دي دغه لاپې زما — په غوږو واوره واړه پاکې زما
که چېرې بريد مې يو ځل راغی په تا — پوه شه اجل دی دا چې راغی په تا
ماته وصيت د مور او پلار شوی دی — په يو ځل نه په څو څو وار شوی دی
د ننګ پر ځای ورکوئ سر زامنو — مختورن مه شئ په محشر زامنو
وصيت د پلار به ګاهي هېر نه کړمه — څو ځان د هغه پلار په څېر نه کړمه
کله به هېر د پلار سخن شي زما — يا به په سرو وينو کفن شي زما

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ـ نیمکۍ: دا یو ډول ولسي شعر دی چې له لنډیو سره یو ځای ویل کېږي. دوه مسرۍ وي چې کله دواړه برابرې او کله یوه لنډه او بله اوږده وي.

بېلګه: پاس په باړه کې اوبه ګډې وډې ځینه   شینواري لونګینه

۳ـ بګتۍ: د پښتو یو غوره او خوږ ولسي شعر دی. د چاربیتو په څېر یو سر لري چې په عمومي ډول یو بیت وي. دا شعر له ساز سره په ډېره تېزه او خوندوره بڼه ویل کېږي.

لاړه د ګودر په لورې ما ویل ارمان دی
دې ویل خفه نه شې یاره خدای مهربان دی
لاړه د ګودر په لورې قدم په ناز کا
مسته خیالي ګره جلۍ دورې د باز کا
نن یې رقیبان بللي ورسره راز کا
مړ به شم طاعون به مې شي مرض ګران دی

د متن لنډیز:

ولسي ادبیات د هر ولس د ادبیاتو د تاریخ یوه ځانګړې او ډېره مهمه برخه جوړوي. دا ادبیات هم په لومړي سر کې په نظم او نثر بېلیږي او بیا هره برخه یې ځانته بېل بېل ډولونه او شکلونه لري. ولسي ادبیات یو لړ داسې ځانګړنې لري چې د هغو له مخې له نورو لیکلو ادبیاتو څخه بېلیږي. د دې لپاره چې د دغو ادبیاتو زیاته برخه نالیکلې ده، باید چې راټوله او له ورکېدو او هېرېدو څخه وژغورل شي.

فعالیتونه

۱ـ ځینې زده کوونکي دې متن د نورو ټولګیوالو په وړاندې په لوړ غږ ولولي.

۲ـ ټولګی دې په دوو ډلو وویشل شي. یوه ډله دې د منظومو ولسي ادبیاتو ډولونه لست کړي او بله دې د منثورو ادبیاتو د بېلا بېلو ډولونو نومونه ولیکي. بیا دې د هرې ډلې استازی هغه د ټولګي په وړاندې ولولي.

۳ـ زده کوونکي دې د ټولګي مخې ته راوبلل شي چې د ولسي ادبیاتو په اړه خپل معلومات وړاندې کړي.

۴ـ دې لاندې پوښتنو ته ځوابونه ووایئ:

- ولسي ادبیات په نورو کومو نومونو یادېږي؟
- ولسي ادبیات کومې ځانګړتیاوې لري؟
- ولسي شاعران معمولاً کوم وګړي وي؟
- عام ولسي شعرونه او خاص ولسي شعرونه څه توپیر لري؟
- د نثري ولسي ادبیاتو مشهور ډولونه کوم دي؟

۵ـ په لاندې جملو کې تش ځایونه په مناسبو کلمو په پنسل سره ډک کړئ:

- ولسي شاعران زیاتره .... وګړي وي.
- ولسي ادبیاتو ته .... یا .... ادبیات هم وایي.
- هغه ولسي شعرونه چې شاعر یې معلوم وي .... ورته وایي.
- هغه ولسي شعرونه چې .... یې معلوم نه وي .... یې بولي.

۶ـ متن په غور ولولئ، صفتونه پکې په نښه او پخپلو کتابچو کې یې ولیکئ.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په کور کې پخپله خوښه یوه فولکلوري کیسه، یا څو لنډۍ او یا هم څو متلونه ولیکي، په راتلونکي پښتو ساعت کې دې یې د ټولګیوالو په وړاندې ولولي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وييپانگه (لغتونه)

((الف))

اجتماع: ټولنه

احسن تقويم: په ښکلي بڼه او صورت

اخوت: وروري

ارکسترا: ډله ييزه موسيقي

ازل: هغه وخت چې پيل يې نه وي معلوم

استازی: نماينده

استازيتوب: نمايندهگي

اسعار: پيسې

اغيزناک: تاثيرلرونکی

افت: مصيبت، غم

افراط: زياتوب، له اندازې زيات

اقليم: اب وهوا

امان: امن

اندړ: يوه پښتني قبيله ده

انس و جن: انسان او پيری

انځورگري: رسامي

اوس مهال: حال، اوس زمانه

ايين: لار، مسلک، عقيده، دين

اڅکزی: يوه پښتني قبيله ده

اړه: ارتباط

(c) ketabton.com: The Digital Library

اړوندتیا: مربوطوالی

اړینه: ضروري

((ب))

بارکزی: یوه پښتني قبیله ده

برخلیک: سرنوشت

برخمن: برخه وال، ونډه لرونکی

برهم: ګډوډ

بنسټ: بنیاد، تهداب

بهیر: جریان

بوختیاوې: مشغولیتونه

بوستان: بڼ، باغ

بډای: شتمن، غني

بډاینه: شتمني

بډایي: شتمني

بڼه: شکل

بېلګه: مثال

((پ))

پانګه وال: سرمایه لرونکی

پانګه: سرمایه، شتمني

پراګراف: د لیکنې یوه برخه

پردیس: مساپر

پرمختیا: پرمختګ، وده

پرېکړه: فیصله

پلازمینه: پایتخت

پوښلی: پوښل شوی

پیاوړی: قوي، ځواکمن

پیرودل: اخیستل، رانیول

پړاو: مرحله

پښ: اهنګر

پېژندګلوي: پیژندنه

((ت))

تجمل: ښکلي کیدل، سینګار شوی

ترکیب: ګډون، یو ځای شوی

تصمیم: هوډ، اراده، عزم

تصویب: پریکړه، فیصله، حکم کول

تعادل: برابري

تمنا: هیله، ارزو

توربخن: تور ته ورته

توغندی: راکټ

توکم: نسل، نژاد

تېر مهال: تېره زمانه

((ټ))

ټاکلی: تعیین شوی

ټاټوبی: هېواد، د اوسیدنې ځای

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټولګیوال: هم صنفیان

ټولنیز: اجتماعي

ټولګه: مجموعه

((ج))

جاویدان: همیشنی، تلپاتې

جلا وطني: له هېواد څخه لیرې کیدل

جنون: لیونتوب

جوتیږي: معلومیږي، ځرګندیږي

جوګه: سیال، وړ

((ځ))

ځانګړنه: ځانګړتیا، خصوصیت، خاص والی

ځپلی: ټکول شوی، وهل شوی، خوار، غمجن

ځواک: قوت، زور

ځواکمن: د زرو او قوت خاوند

((څ))

څابنت: کچه غرمه

څرګندتیا: معلوموالی

څیړني: تحقیقات

څښتن: خاوند

((چ))

چاپیریال: محیط، شاو خوا، ماحول

چارواکی: د واک او صلاحیت خاوند

چمتو: برابر، اماده

چوړ: غلا، تالا

((ح))

حمد: د خدای ﷻ ستاینه

حمدیه: ستاینیز شعر او وینا

((خ))

خواخوږي: همدردي

خواره واره: تیت پرک

خواشیني: خپګان

خوندي: محفوظ، ساتل شوی

خیربه: خیر رسوونکی

((د))

درناوی: درنښت، احترام

دریځ: موقف

دستور: حکم

دهشت: ویره، ډار

(c) ketabton.com: The Digital Library

دود: رواج

((ډ))

ډالی: سوغات، تحفه
ډبرين: له ډبرې جوړ شوی
ډله ييز: گروپي، په گډه
ډگر: ميدان

((ذ))

ذات: اصل، ماهيت، وجود

((ر))

راتلونکی مهال: راتلونکی وخت/زمانه
رانغښتی: رانغاړلی، راچاپير کړی
رېږول: څورول
رعايت: مراعت کول، په پام کې نيول
رفاه: سوکالي، هوساينه
رنځ: ناروغي
روحاني: مذهبي لارښود
روزنيز: تربيتي
روږدی: عادت، معتاد

((ز))

زغمل: تحمل کول
زنار: د غاړې پړی او رسی
زوال: له برمه لويدل يا غورځېدل
زوکړه: زيږيدنه
زيار: زحمت، کوښښ، هڅه
زيان: تاوان
زيرمې: ذخيرې
زيور: گاڼه
زړه بوږنوونکی: زړه ربړدونکی

((ژ))

ژباړه: ترجمه
ژغورل: ساتل
ژوبله: ټپي کول، زخمي کول

((س))

سايه: سيوری
سپارښتنه: سفارش، تاکيد او ټينگار
ستايل: صفت کول
ستاينه: صفت
ستونزمن: له مشکلاتو ډک
ستونزه: مشکل
سرليک: عنوان

(c) ketabton.com: The Digital Library

سعادت: نېکمرغي

سلب: په زور اخيستل

سمبالښت: سمبال شوی، مجهز شوی

سمسور: ښيرازه، تازه

سملاسي: فوري، سمدواره

سوکاله: ارام، هوسا

سويل: جنوب

سوړ: يخ

سياستوال: سياست مدار

سيمه: منطقه

((ش))

شاکر: شکر کوونکی، خوښ

شتمن: بډای، د مال او شتو خاوند

شخړې: جګړې، جنجال، لانجې

شفاهي: په خوله ويل

شفيع: شفاعت کوونکی

شهرت: مشهورتيا

شهکار: ډېر ښه، لوړ او عالي کار

((ښ))

ښکېل: ننبتي

ښيګڼې: ګټې، نېکۍ

((ص))

صدمه: زيان، ضرر

((ط))

طراوت: ښيرازي، تازه ګي

((ع))

عاطفه: مهرباني، زړه سوی

عجب: حيرانوونکی

عدم: نشتوالی

عرف: رسم و رواج، عنعنه

عظيم: لوی

عنعنات: دودونه، رواجونه

((غ))

غچ: انتقام، کسات

غور: تاکيد، دقت

((ف))

فرشتې: ملايکې

فرهنګپال: فرهنګپالونکی، د فرهنګ خدمتګار

(c) ketabton.com: The Digital Library

فضل: نیکي، احسان

((ق))

قدیم: پخوانی

قیامت: محشر،وروستی، له مړیني وروسته د راپورته کیدو ورځ

((ک))

کارنامې: لوړکارونه، مهم کارونه

کارو بار: کار کسب

کالبونه: چوکاټونه

کتابتون: کتابخانه

کچه: اندازه، سطحه

کرباس: خامتا

کرکه: نفرت

کرم: احسان

کره‌کتونکی: نقدکوونکی

کره: پوره

کلتور: دود، دستور، ثقافت، فرهنگ

کنډواله: شاړ او ویجاړکور

کړم: غوځ

کړه وړه: سلوک، رویه

((گ))

گاونډ: څنگ ته، څیرمه

گوهر: مرغلره

گواښ: تهدید، خطر

((ل))

لارې چارې: دکارونو د سرته رسولو طریقه او وسیله

لرغونی: پخوانی

لنډیز: لنډون، اختصار

لودي: یوه پښتني قبیله ده.

لورینه: پیرزو

لیوالتیا: ډېره مینه، او علاقه

لیږدېدنه: انتقال

لړی: سلسله، پرله پسې والی

((م))

مانې: ودانی

مبالغې: له اندازې او حد نه زیاتې یا پورته خبرې

مبتلا: اخته

مترادفې: ورته، یو شان

محصول: حاصل، لاس ته راغلی څیز

محور: مرکز

مدنیت: تمدن

مدهش: ویره اچوونکی

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرستندوی: مرسته کوونکی

مرستیال: معاون

مصنوعي: په لاس جوړ شوی

معاصر: اوسنی، هم عصر

معاصرین: هم مهالي، په یوه زمانه کې اوسیدونکي

مفرد: یو، ځانله

مفکوره: فکر، نظریه

مقدمې: لومړی، لومړیتوب

مقصر: گناهگار

مقید: ترلی، محدود

ملتیا: ملگرتیا

منظوم: نظم شوی، په شعر ویل شوی

منعکس: راغبرگیدل، راستنیدل، انعکاس

مهال: وخت

موازنه: برابری، انډول

موخه: هدف

مېشت: استوگن، اوسیدونکی

مینه وال: علاقمندان

((ن))

نامتو: مشهور، نومیالی

ناهیلی: مایوس

نشه ییز: نشه راوړونکی، نشه کوونکی

نغښتی: پیچلی، راتاو شوی

نقصان: زیان

نوماند: نومیالی، د نوم او شهرت خاوند

نومیالی: د نوم او شهرت خاوند، مشهور

نیازی: د پښتنو یوه قبیله ده.

((هـ))

هستي: وجود

هلي ځلي: هاند او هڅې، کوښښ

همنوا: همغږی

هوسا: سوکاله

هڅه: کوښښ

((و))

واصفان: ستایوونکي، صفت کوونکي

واورين: واوره لرونکی

واویلا: شور او غوغا

واټنونه: فاصلې

وربن: پراخ، پرانیستی

ونډه: برخه

ویاند: نطاق

ویاړ: افتخار

ویجاړ: وران، رنگ

ویرنه: مرثیه، د غم څرگندول

وینا وال: ویناکوونکی، ویونکی، شاعر

وړ: لایق، مناسب

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخځلیکونه:

۱ـ د یونس دیوان، د عبدالله بختاني خدمتگار په زیار، کابل چاپ.
۲ـ خواږه نعتونه، فقیر محمد عباس قادریه، پیښور چاپ.
۳ـ د پښتني قبیلو جزایي، حقوقي اصلاحي قاموس، محمد ابراهیم عطایي، د افغانستان علومو اکاډمي د پښتو څیړنو نړیوال مرکز.
۴ـ پښتني لارښود، پوهاند صدیق الله رښتین، یونیورستي بک ایجنسي پیښور.
۵ـ د پښتو ژبې لنډ گرامر، محقق سید محی الدین هاشمي، د اریک گرځند کتابتونو اداره.
۶ـ خیالي دنیا، قیام الدین خادم، پښتو ټولنه، کابل.
۷ـ اریانا دایرة المعارف، دویم چاپ، د افغانستان د علومو اکاډمي.
۸ـ گنج پښتو، مولوي احمد، پېښور.
۹ـ گیتانجلي، عبدالرؤف بینوا، پوهاند عبدالشکور رشاد په سریزه، درېم چاپ.
۱۰ـ له تنباکو تر هیروینو پورې، سرمحقق نعمت الله اندړ، د اریک د گرځنده خپرونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اداره.
۱۱ـ په افغانستان کې د ژوند د چاپېريال ساتنه، پوهاند داکتر حسن يار، د اريک د گرځنده کتابونو اداره.
۱۲ـ فرهنگ ادبيات جهان، زهرا خانلري، شرکت انتشارات خوارزمي، ايران.
۱۳ـ د بشر د حقوقو د نړيوالې اعلاميې د اصلاحاتو تشريح، ملک ستيز، د هاشمي ژباړه، د بشر د حقوقو او مدني ټولنې شبکه، کابل.
۱۴ـ د افغانستان مشاهير، محقق سيد محی الدين هاشمي، د اريک د گرځنده کتابتونو اداره، پېښور.
۱۵ـ په افغانستان کې لرغونې کلاگانې، پوهاند رازقي نړيوال، کابل.
۱۶ـ د الفت مرغلرې (شعري کليات) گل پاچا الفت، دانش خپرندويه ټولنه، پېښور.
۱۷ـ پټه خزانه، محمد هوتک، د پوهنې وزارت، کابل.
۱۸ـ د افغانستان د ولايتونو جغرافيه، پوهاند غلام جيلاني عارض، د اريک د گرځنده کتابونو اداره، پېښور.
۱۹ـ اريانا دايرة المعارف، څلورم ټوک، اريانا دايرة المعارف ټولنه، کابل.
۲۰ـ د صدر خوشحال ژوند او اثار، زرين انځور، پښتو اکاډمي، پېښور.
۲۱ـ د پښتو ادبياتو تاريخ (لرغونې او منځنۍ دوره) سرمحقق زلمی هېواد مل، دانش خپرندويه ټولنه، پېښور.
۲۲ـ زاهد پښتو- پښتو سيند، عبدالقيوم زاهد مشوانی، دانش خپرندويه ټولنه.
۲۳ـ فرهنگ تشريحي، داکتر حسن انوري، کتابخانه ملي ايران.

(c) ketabton.com: The Digital Library

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library